

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Roberta ZONIENĖ

Ekonomikos studijų programos studentas (-ė)

**II PAKOPOS PRIVATŪS PENSIJŲ FONDAI IR JŲ
RAIDOS LIETUVOJE EKONOMINIS VERTINIMAS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2015

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Roberta ZONIENĖ

**II PAKOPOS PRIVATŪS PENSIJŲ FONDAI IR JŲ
RAIDOS LIETUVOJE EKONOMINIS VERTINIMAS**

Magistro darbas
Ekonomika (L100),

Darbo vadovas:

prof. habil. dr. Algis ŠILEIKA

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Ekonomikos studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Zonienė R., II pakopos privatūs pensijų fondai ir jų raidos Lietuvoje ekonominis vertinimas: magistro studijų Ekonomikos programos baigiamasis darbas/ baigiamojo darbo vadovas prof. hab. dr. A. Šileika. Šiaulių universitetas, Ekonomikos katedra.

SANTRAUKA

Magistro darbe išsamiai aptarta socialinio draudimo samprata ir struktūra bei socialinio draudimo raida Lietuvoje. Išanalizuotas ir pateiktas II pakopos privačių pensijų fondų objektyvus būtinumas Lietuvoje. Atliktas išsamus Lietuvoje veikiančių II pakopos privačių pensijų fondų ekonominis vertinimas, pagal kurio rezultatus yra pateiktos šių pensijų fondų tobulinimo kryptys ir priemonės. Bei patvirtinta darbe suformuluota hipotezė, jog Lietuvoje sukurta socialinio draudimo sistema negali užtikrinti reikiamo pensinio aprūpinimo, todėl yra rekomenduotina papildomai kaupti lėšas senatvei privačiuose pensijų fonduose.

Raktiniai žodžiai: socialinis draudimas, II pakopos privatūs pensijų fondai, pensijų sistema.

Zonienė R., Private Pension Funds of Stage II and Economic Evaluation of the Development Thereof in Lithuania: Final Thesis Of Economy Programme of Master's Studies/Supervisor of Final Thesis prof. hab. dr. A. Šileika, Šiauliai University, Department of Economy.

SUMMARY

This Final Thesis discusses in detail the concept and structure of social insurance as well as the development of social insurance in Lithuania. The necessity of private pension funds of stage II in Lithuania was objectively analysed and presented. Furthermore, a thorough economic evaluation of private pension funds of stage II operating in Lithuania has been carried out, and the trends and measures for the improvement of such pension funds have been presented according to the results of such evaluation. The hypothesis of the Thesis has been confirmed: the social insurance system created in Lithuania is not capable of ensuring the necessary pension care, so additional accumulation of old age pension funds at private pension funds is recommended.

Key word: social insurance, private pension funds of stage II, pension system.

TURINYS

ĮVADAS	9
1. TEORINIAI SOCIALINIO DRAUDIMO KLAUSIMAI.....	11
1.1. Socialinio draudimo samprata ir jo struktūra	11
1.1.1 Socialinio draudimo samprata	11
1.1.2. Socialinio draudimo struktūra	12
1.2. Socialinio draudimo raida Lietuvoje	21
1.3 Privačių pensijų fondų objektyvus būtinumas Lietuvoje	26
2. II PAKOPOS PRIVAČIŲ PENSIJŲ FONDŲ LIETUVOJE ANALIZĖ	38
2.1 II pakopos privačių pensijų fondų rinkos struktūra Lietuvoje.....	38
2.2 II pakopos privačių pensijų fondų taikomų administravimo mokesčių analizė	47
2.3 II pakopos privačių pensijų fondų vertinimas pagal investicinę gražą.....	52
2.4 II pakopos privačių pensijų fondų analizė pagal apskaitos vieneto vertės pokyčio rodiklį	57
2.5 II pakopos privačių pensijų fondų kaupimo rizikos įvertinimas	71
3. II PAKOPOS PRIVAČIŲ PENSIJŲ FONDŲ VEIKLOS TOBULINIMO KRYPTYS IR PRIEMONĖS	75
IŠVADOS	77
LITERATŪRA	80

LENTELĖS

1 lentelė Socialinio draudimo sąvokos apibrėžimas.....	11
2 lentelė Įmokos valstybinio socialinio draudimo fondui	33
3 lentelė II pakopos privačių pensijų fondų teigiami ir neigiami bruožai	33
4 lentelė UAB „Danske Capital investicijų valdymas“ pagrindiniai duomenys	39
5 lentelė UAB „DNB investicijų valdymas“ pagrindiniai duomenys	39
6 lentelė UAB „Finasta Asset Management“ pagrindiniai duomenys	40
7 lentelė UAB „MP Pension Funds Baltic“ pagrindiniai duomenys	41
8 lentelė UAB „SEB investicijų valdymas“ pagrindiniai duomenys	42
9 lentelė UAB „Swedbank investicijų valdymas“ pagrindiniai duomenys	42
10 lentelė ERGO Life Insurance, SE pensijų fondų pagrindiniai duomenys	43
11 lentelė Aviva Lietuva, UAGDPB pensijų fondų pagrindiniai duomenys	43
12 lentelė II pakopos konservatyvių pensijų fondų rizikos rodiklių vidurkiai 2009-2013 m., %	71
13 lentelė II pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų rizikos rodiklių vidurkiai 2009-2013 m., %	72
14 lentelė II pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų rizikos rodiklių vidurkiai 2009-2013 m., %	73
15 lentelė II pakopos akcijų dalies pensijų fondų rizikos rodiklių vidurkiai 2009-2013 m., %	73

PAVEIKSLAI

1 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos administracijos struktūros schema.....	17
2 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto struktūra.....	18
3 pav. Pajamos, išlaidos ir rezultatas (mln. Lt) ir bendras įmokų tarifas (proc.)	27
4 pav. Pensijų gavėjų skaičius pagal pensijų rūšis (tūkst.).....	27
5 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo priskaičiuotos piniginės išlaidos (mln. Lt).....	28
6 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo piniginės įplaukos (mln. Lt).....	28
7 pav. Valstybiniu socialiniu draudimu apdraustų asmenų skaičiaus kitimas (tūkst.)	29
8 pav. Lietuvos gyventojų skaičius.....	29
9 pav. Lietuvos gyventojų skaičius.....	29
10 pav. Darbingo amžiaus gyventojai ir valstybiniu socialiniu draudimu apdrausti asmenys 2008-2013 m.	30
11 pav. Pensijų fondų dalyvių pasiskirstymas pagal investavimo strategiją.....	36
12 pav. II-os pakopos privačių pensijų fondų dalyvių skaičiaus kitimas 2009 – 2013 metais, tūkst.45	
13 pav. II-os pakopos privačių pensijų fondų dalyvių skaičiaus kitimas pagal dalyvių amžių 2009 – 2013 metais, tūkst.	46
14 pav. II-os pakopos privačių pensijų fondų dalyvių skaičiaus kitimas pagal lytį 2009 – 2013 metais, tūkst.	47
15 pav. II-os pakopos konservatyvių privačių pensijų fondų taikomi mokesčiai	49
16 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies privačių pensijų fondų taikomi mokesčiai.....	50
17 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies privačių pensijų fondų taikomi mokesčiai	51
18 pav. II-os pakopos akcijų dalies privačių pensijų fondų taikomi mokesčiai.....	52
19 pav. II-os pakopos konservatyvių pensijų fondų investicinė grąža 2009 – 2013 metais	54
20 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinė grąža 2009 – 2013 metais.....	55
21 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinė grąža 2009 – 2013 metais	56
22 pav. II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinė grąža 2009 – 2013 metais	57

23 pav. II-os pakopos konservatyvių pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2009 metais.....	58
24 pav. II-os pakopos konservatyvių pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2010 metais.....	58
25 pav. II-os pakopos konservatyvių pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2011 metais.....	59
26 pav. II-os pakopos konservatyvių pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2012 metais.....	59
27 pav. II-os pakopos konservatyvių pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2013 metais.....	60
28 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2009 metais.....	61
29 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2010 metais.....	62
30 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2011 metais.....	62
31 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2012 metais.....	62
32 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2013 metais.....	63
33 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2009 metais.....	64
34 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2010 metais.....	65
35 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2011 metais.....	65
36 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2012 metais.....	66
37 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2013 metais.....	66

38 pav. II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinės gražos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2009 metais.....	68
39 pav. II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinės gražos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2010 metais.....	68
40 pav. II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinės gražos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2011 metais.....	69
41 pav. II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinės gražos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2012 metais.....	69
42 pav. II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinės gražos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2013 metais.....	70

IVADAS

Lietuvos Aukščiausioji Taryba 1990–ais m. patvirtino Nacionalinės sveikatos apsaugos koncepciją. Tai turėjo didelės įtakos pardėti keistis sveikatos priežiūros sistemai. Be to reikia pažymėti, kad sveikatos priežiūros reforma nėra užbaigta, kaskart ji vis yra tobulinama. Lietuvos socialinė apsaugos sistema yra sudaryta iš dviejų dalių: socialinio draudimo bei socialinės paramos. Valstybinis socialinis draudimas sudaro svarbiausią bei didžiausią socialinės apsaugos sistemos dalį. Šis draudimas apima samdomus darbuotojus, savarankiškai dirbančius ar savanoriškai besidraudžiančius asmenius, o atsitikus draudžiamajam įvykiui yra gaunama valstybinio socialinio draudimo išmoka. Daugiausia lėšų iš valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto yra skiriama pensijoms išmokėti. Tačiau Lietuvoje tendencingai didėja pensinio amžiaus žmonių ir mažėja dirbančiųjų skaičius. Taip yra todėl, jog dalis dirbančiųjų išvyksta gyventi į užsienį bei didesnis mirtingumas nei gimstamumas. Yra manoma, jog po kelių dešimtmečių dirbantieji nesugebės išlaikyti pensinio amžiaus žmonių. Todėl kad ateities kartos būtų užtikrintos savo senatve buvo pradėta pensijų reforma, dėl kurios bus galima gauti papildomą pensiją, kuri yra kaupiama iš dalies pačio asmens sumokėtų mokesčių.

Temos aktualumas. Valstybinis socialinis draudimas lydi kiekvieną žmogų visą jo gyvenimą. Todėl kiekvienam piliečiui yra aktualu viskas kas susiję su socialiniu draudimu, jo išmokomis. Ypač svarbi senatvėje yra pensija. Pensija – tai pajamos gaunamos senatvėje, skirtos pragyvenimui. Lietuvoje, sulaukus pensinio amžiaus, pensija yra mokama surinkus lėšas iš dirbančių gyventojų bei išmokamos pensininkams. Pasak Lietuvos Statistikos departamento duomenis 2013 metais vien pensinio amžiaus yra 667102 gyventojų. Šiandieninė praktika rodo, kad dabartinė pensijų sistema negali užtikrinti pakankamo senatvės pensijų lygio. Todėl asmenims, sulaukusiems pensinio amžiaus, norint garbingai senti, reikia turėti papildomų lėšų, nes valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas neišgali didinti pensijų dėl biudžeto deficito.

Šis fondas deficitinis jau nebe pirmi metai ir tai yra ne tik dėl visuomenės senėjimo, bet ir dėl ekonominės krizės, kuri lėmė įmonių bankrotus, jei 2009 m. bankrutavo 558 įmonės, tai 2012 m. – jau 1382 įmonės (Lietuvos Statistikos departamentas), verslo pasitraukimas į šešėlį. Vis tai mažina socialinio draudimo įmokų mokėtojų skaičių, kas nulemia ir mažesnę surenkamą įplaukų sumą, kurių dauguma skiriama pensijoms mokėti.

Tyrimo objektas. II pakopos privatūs pensijų fondai Lietuvoje.

Tyrimo problema. Valstybinio socialinio draudimo biudžeto subalansavimas yra sudėtinga ir mažai spręsta problema, nes socialinio draudimo biudžeto įplaukų surinkimą nulemia ekonominiai, demografiniai, socialiniai veiksniai. Privačių pensijų fondų problemą sprendžia ne vienas autorius

kaip antai Liutvinavičius M, Sakalauskas V. (2011), Bartkus A. (2011, 2012), Skučienė D. (2011) bei kiti autoriai. Todėl galima tyrimo problemą formuluoti klausimu:

Ar II pakopos privatūs pensijų fondai 2009-2013 metais buvo naudingi kaupiantiesiems?

Tyrimo hipotezė. Valstybinio socialinio draudimo fondas negali užtikrinti reikiamo pensinio aprūpinimo, todėl reikalinga papildomai kaupti II-os pakopos privačiuose pensijų fonduose.

Tyrimo tikslas. Išnagrinėti II pakopos privačių pensijų fondų rinkos ypatumus Lietuvoje, išanalizuoti privačių pensijų fondų veiklos rezultatus bei pateikti privačių pensijų fondų sistemos tobulinimo kryptis ir priemones.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti valstybinio socialinio draudimo teorijos esmę: sampratą, struktūrą, raidą.
2. Atskleisti privačių pensijų fondų objektyvų būtinumą Lietuvoje.
3. Atlikti II pakopos privačių pensijų fondų Lietuvoje analizę.
4. Pateikti privačių pensijų fondų tobulinimo kryptis ir priemones.

Tyrimo metodai. Siekiant išsamiai aptarti teorinius privačių pensijų fondų klausimus, naudota mokslinės bei periodinės literatūros šaltinių analizė, statistinių duomenų analizė, lyginamosios analizės, grafinio vaizdavimo metodai.

1. TEORINIAI SOCIALINIO DRAUDIMO KLAUSIMAI

1.1. Socialinio draudimo samprata ir jo struktūra

1.1.1 Socialinio draudimo samprata

Socialinis draudimas (lot. Socialis - visuomenės, visuomeninis; draudimas – „ekonominių, finansinių ir socialinių santykių visuma, kurią formuoja ypatinga šalies teisinė bazė, ir kuri formuoja tikslingą fondą iš namų ūkio, gamybinio, kreditinio, valstybinio sektorių bei tarptautinių organizacijų piniginių lėšų, kurį vėliau paskirto ir panaudoja to fondo dalyvių patirtų nuostolių dėl nepalankių, bet aptartų sąlygų atlyginimui“ (wikipedia, 2013).) – tai draudimo rūšis, kuri užima didžiausią socialinės apsaugos dalį. Be socialinio draudimo valstybei tektų pakankamai didelė našta, nes prireiktų papildomų lėšų socialiniam aprūpinimui. Socialinio draudimo pagrindinis tikslas yra garantuoti pajamas apdraustiesiems įstatymo numatytais atvejais.

Socialinio draudimo sąvokos apibrėžimai:

1 lentelė

Socialinio draudimo sąvokos apibrėžimas

Autorius	Sąvokos apibrėžimas
Wikipedija (2013)	Socialinis draudimas - draudimo rūšis, sudaranti didžiausią socialinės apsaugos sistemos dalį.
Guogis A. (2008)	Valstybinis socialinis draudimas – valstybės nustatytų socialinių ekonominių priemonių sistema, teikianti apdraustiesiems gyventojams, taip pat įstatymo numatytais atvejais apdraustųjų šeimų nariams gyvenimui reikalingų lėšų ir paslaugų, jei dėl įstatymo numatytų priežasčių jie negali apsirūpinti iš darbo bei kitokių pajamų ir dėl įstatymo numatytų svarbių priežasčių turi papildomų išlaidų.
Valstybinio socialinio draudimo įstatymas (1991)	Valstybinis socialinis draudimas – socialinės apsaugos sistemos dalis, kurios priemonėmis visiškai ar iš dalies kompensuojamos apdraustiesiems asmenims ir įstatymų numatytais atvejais jų šeimų nariams dėl draudiminių įvykių prarastos darbo pajamos arba apmokamos papildomos išlaidos.
Zodynas.vz.lt	Valstybės organizuojama ir vykdoma socialinio senatvės aprūpinimo, nedarbo ar ligos atveju sistema, paprastai pagrįsta einamojo finansavimo (einamųjų įmokų ir einamųjų išmokų) principu.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Valstybinio socialinio draudimo įstatymu (1991), Guogis A. (2008), vikipedija, zodynas.vz.lt.

Apibendrintai galima sakyti, kad socialinis draudimas, tai draudimas nuo socialinių rizikų, tokių kaip nedarbas, liga, motinystė, negalia ar senatvė. Socialinis draudimas apima beveik visus Lietuvos gyventojus, o jo tikslas - garantuoti pajamas, kai apdraustieji netenka darbo, suserga, išeina motinystės ar tėvystės atostogų gimus vaikui ar sulaukus pensinio amžiaus.

Kaip jau minėta, šiuo metu be socialinio draudimo valstybei tektų pakankamai didelė našta, tačiau anksčiau tokio dalyko kaip socialinis draudimas nebuvo. Socialinio draudimo atsiradimą nulėmė pramonės perversmas. Pasak Joniškio V. (2007) ekonomikos pažanga yra labai pastebima po XVIII a. Anglijoje įvykusio pramonės perversmo, tačiau pats pagrindinis ekonomikos plėtros laikotarpis apima ir XIX a., kur po Napoleono karų pramonės perversmas apėmė Prancūziją, o vėliau paplito ir visoje Europoje. Tai gi pramoninės revoliucija („milžiniškų ekonominių, socialinių pokyčių epocha“ (Letukienė N., Gineika J., 2008)), darbo pasidalijimas nulėmė socialinio draudimo atsiradimą. Kadangi rankų darbą keitė mašinos, tai tuo metu vyraujanti stichinė darbo rinka nebepajėgė aprūpinti gamybos kvalifikuota darbo jėga. Vien su darbo užmokesčiu nebebuvo galima sureguliuoti darbo paklausos ir atitinkamo lygio pasiūlos. Todėl atsirado būtinybė susiformuoti reguliuojamai darbo rinkai. Šeimos lygyje jau nebegalėjo būti ruošiami kvalifikuoti darbininkai, todėl buvo įjungtas visuomenės reprodukcijos procesas, formuojasi ištisos savarankiškos ūkio šakos, tokios kaip: švietimas, profesinis rengimas, perkvalifikavimas, sveikatos apsauga, socialinis aprūpinimas, socialinis draudimas ir kita.

Nors pramonės perversmas prasidėjo XVIII a. pab. Didžiojoje Britanijoje, tačiau socialiniu požiūriu daugiausia įtakos turėjo Vokietija, kuri pirmoji priėmė socialinio draudimo įstatymą XIX a. pab. „Iki XIX a. pab. nebūta jokios socialinės apsaugos: ekonominių krizių, nelaimingų atsitikimų ar ligos atveju darbininkai negaudavo jokių pašalpų, likdavo be pragyvenimo šaltinio“ (Joniškis V., 2007).

Apibendrintai galima teigti, jog socialinis draudimas atsirado iš lėto ir su būtinybe apsaugoti savo darbuotojus.

1.1.2. Socialinio draudimo struktūra

Šiuo metu Lietuvoje Valstybinio socialinio draudimo įstatyme 3-iame straipsnyje yra nurodomos šios socialinio draudimo rūšys:

1. „Pensijų socialinis draudimas, kuriuo draudžiama pagrindinei ar pagrindinei ir papildomai pensijos dalims, numatytoms Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatyme;

2. Ligos ir motinystės socialinis draudimas, kai draudžiama ligos ir motinystės, tėvystės bei motinystės (tėvystės), profesinės reabilitacijos išmokoms, numatytoms Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatyme. Asmenys šio įstatymo numatytais atvejais draudžiami ligos ir motinystės socialiniu draudimu, kai draudžiama tik motinystės, tėvystės bei motinystės (tėvystės) išmokoms, numatytoms Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatyme, gauti;
3. Nedarbo socialinis draudimas, kai draudžiama išmokoms, numatytoms Nedarbo socialinio draudimo įstatyme;
4. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas, kai draudžiama išmokoms, numatytoms Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme;
5. Sveikatos draudimas, kai draudėjas draudžia sveikatos priežiūros paslaugoms ir kompensacijoms, numatytoms Sveikatos draudimo įstatyme. Sveikatos draudimas vykdomas Sveikatos draudimo įstatymo nustatyta tvarka.“

Kaip jau minėta, *pensijų socialinis draudimas* yra apibrėžiamas Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatyme (1994). Šiame įstatyme numatytos pensijų rūšys:

- a) *Senatvės*. Šią pensiją turi teisę gauti asmuo sulaukęs 65 metų amžiaus bei turintis minimalų 15-iolikos metų socialinio pensijų draudimo stažą. O norint gauti viso dydžio senatvės pensiją, reikia turėti būtinąjį pensijų draudimo stažą – 30 metų. Taip pat yra suteikiama galimybė gauti išankstinę pensiją, kuri gali būti paskirta asmenims turintiems būtinąjį pensijų draudimo stažą, iki pensijos amžiaus yra likę ne daugiau kaip 5 metai bei paskutinius 12-a mėnesių yra registruotas darbo biržoje.
- b) *Netekto darbingumo*. Turi teisę gauti asmenys, kurie Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pripažinti nedarbingais arba tik iš dalies darbingais. Norint gauti šios rūšies pensiją reikia turėti 2-iejų mėnesių stažą, kol asmeniui sukanka 22 metai. Suėjus 22-iems metams, minimalus stažas kasmet didinamas 2 mėnesiais per metus, sukakus 38 metams, minimalus stažas kasmet didinamas šešiais mėnesiais per metus, bet negali viršyti minimalaus stažo, nustatyto senatvės pensijai.
- c) *Našlių ir našlaičių*. Yra skiriama mirusio (ar pripažinto mirusiu ar nežinia kur esančiu) asmens sutuoktiniui, kuriam jau yra suėjęs pensijos amžius ar pripažintas nedarbingu ar tik iš dalies darbingu iki sutuoktinio mirties, ar per 5-is metus po sutuoktinio mirties, ar tuo metu, kai slaugė namuose mirusiojo neįgalius vaikus. Teisę gauti našlaičių pensiją turi mirusiojo (ar pripažinto mirusiu ar nežinia kur esančiu) vaikai (įvaikiai) iki 18 metų, taip pat vyresni, jeigu jie pripažinti neįgaliaisiais iki 18 metų arba yra aukštųjų, profesinių ir bendrojo lavinimo mokyklų dieninių skyrių studentai ir mokiniai, bet neilgiau, negu jiems sukaks 24 metai.

Be šių trijų pensijų rūšių Valstybiniame socialiniame draudimo pensijų įstatyme numatyta, kad kol pasibaigs jų mokėjimo terminas arba kol vietoj jų bus paskirtos valstybinės socialinio draudimo senatvės ar netekto darbingumo pensijos, toliau mokamos:

- d) *Maitintojo netekimo pensijos*, paskirtos už mirusius iki 1995 m. sausio 1 d. asmenis buvusią iki 1995 m. sausio 1 d. tvarka;
- e) *Ištarnauto laiko pensijos*, paskirtos iki 1995 m. sausio 1 d.;
- f) *Invalidumo pensijos*, paskirtos iki 2005 m. liepos 1 d.

Ligos ir motinystės socialinis draudimas yra numatomas Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatyme (2000). Teisę gauti ligos pašalpą turi asmenys, kurie tampa laikinai nedarbingi ir dėl to praranda pajamas, tačiau iki laikinojo nedarbingumo pradžios dienos turi ne trumpesnę kaip 3 mėnesių per paskutinius 12 mėnesių arba ne trumpesnę kaip 6 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius ligos ir motinystės socialinio draudimo stažą. Taip pat ligos pašalpą turi teisę gauti ir apdraustieji asmenys iki 26 metų, kurie iki laikinojo nedarbingumo pradžios dienos neįgijo nustatyto stažo dėl to, kad nurodytais laikotarpiais mokėsi pagal bendrojo ugdymo programą ar pagal profesinio mokymo programą bei aukštosiose mokyklose pagal dieninę arba nuolatinę studijų formą, jeigu jie tik baigę atitinkamą mokyklą tapo apdraustaisiais asmenimis per 3 mėnesius nuo mokslo baigimo (pagal mokslo baigimą įrodantį dokumentą). Ligos pašalpa skiriama, jeigu teisė ją gauti atsirado darbo laikotarpiu, įskaitant bandomąjį laikotarpį, ir atleidimo iš darbo dieną. Motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) pašalpos mokamos apdraustiems asmenims, kuriems suteiktos nėštumo ir gimdymo atostogos, jeigu asmuo iki pirmosios nėštumo ir gimdymo atostogų dienos turi ne trumpesnę kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius ligos ir motinystės socialinio draudimo stažą. Šią pašalpą taip pat turi teisę gauti asmenys iki 26-ųjų metų, kurie neįgijo nustatyto stažo dėl to, kad mokėsi pagal bendrojo ugdymo programą ar pagal profesinio mokymo programą bei aukštosiose mokyklose pagal dieninę arba nuolatinę studijų formą, jeigu jie tik baigę atitinkamą mokyklą tapo apdraustaisiais asmenimis per 3 mėnesius nuo mokslo baigimo (pagal mokslo baigimą įrodantį dokumentą). Motinystės pašalpa mokama pagal pateiktą nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimą, jeigu moteris neturi pajamų, nuo kurių skaičiuojamos ligos ir motinystės socialinio draudimo įmokos. Tėvystės pašalpa mokama vieną mėnesį nuo vaiko gimimo. Motinystės (tėvystės) – kol vaikui sueis dveji metai. Jeigu pašalpos gavėjas turi pajamų, nuo kurių skaičiuojamos ligos ir motinystės socialinio draudimo įmokos, šios pajamos bus vertinamos mokant motinystės (tėvystės) pašalpą.

Nedarbo socialinis draudimas yra numatytas Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatyme (2003). Teisę į nedarbo draudimo išmoką turi bedarbiais teritorinėje darbo biržoje įsiregistravę šiame įstatyme nurodyti apdraustieji, kuriems teritorinė darbo birža nepasiūlė tinkamo darbo ar aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir jeigu jie iki įsiregistruojant darbo biržoje turi

ne mažesnę kaip 18-iolikos mėnesių darbo stažą per paskutinius 36-is mėnesius, buvo atleisti iš darbo įstatymų nustatyta tvarka ar įmonės bankroto atveju bei baigę privalomąją pradinę karo tarnybą ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą arba buvo atleisti iš šių tarnybų išstarnavę ne mažiau kaip pusę nustatyto laiko.

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas numatomas Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme (1999). Pagal šį įstatymą yra mokamos šios išmokos:

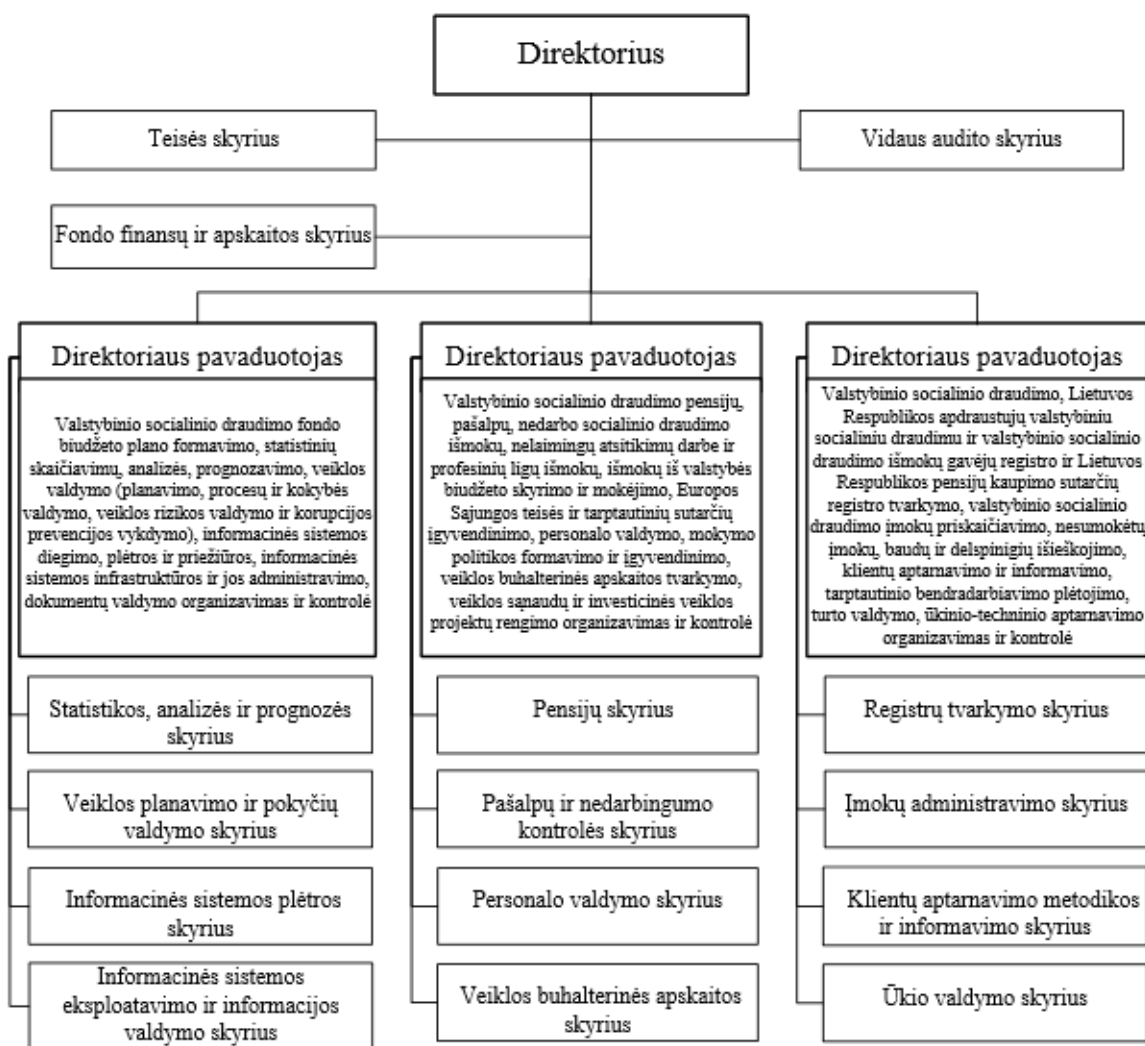
1. *Ligos dėl nelaimingo atsitikimo darbe*, pakeliui į darbą ar iš darbo arba profesinės ligos pašalpa. Ši pašalpa mokama apdraustiesiems, kurie tampa laikinai nedarbingi dėl draudiminio įvykio pasekmių ir skiriama neatsižvelgiant į jų socialinio draudimo stažą.
2. *Netekto darbingumo vienkartinė kompensacija*. Ši kompensacija skiriama apdraustiems asmenims, kurie netenka mažiau kaip 30 proc. darbingumo. Vienkartinės kompensacijos dydis priklauso nuo nukentėjusio asmens kompensuojamojo uždarbio ir darbingumo netekimo procento. Jei netenka iki 20 procentų darbingumo, vienkartinė kompensacija bus 10 procentų jo 24 mėnesių kompensuojamojo uždarbio, o netekus daugiau kaip 20, bet mažiau nei 30 proc. darbingumo – 20 procentų jo 24 mėnesių kompensuojamojo uždarbio.
3. *Netekto darbingumo periodinė kompensacija*. Ši kompensacija mokama, kai darbingumo yra netenkama daugiau kaip 30 proc. periodinės kompensacijos dydis priklauso nuo darbingumo netekimo laipsnio, nukentėjusiojo asmens buvusių draudžiamųjų pajamų bei einamųjų metų draudžiamųjų pajamų, galiojančių mėnesį, už kurį mokama kompensacija. Ši kompensacija mokama kas mėnesį.
4. *Mirus dėl draudiminio įvykio*, jo šeimos nariams lygiomis dalimis išmokama vienkartinė draudimo išmoka, kuri dėl draudiminio įvykio lygi 100 dydžių einamųjų metų draudžiamųjų pajamų, galiojusių mirties dėl draudiminio įvykio mėnesį.
5. *Mirus dėl draudiminio įvykio*, jo šeimos nariams lygiomis dalimis mokama periodinė draudimo išmoka, kurią gali gauti mirusiojo vaikai (įvaikiai), iki 18 metų, o vyresni – iki 24 metų, jeigu jie mokosi aukštųjų, profesinių, bendrojo lavinimo mokyklų dieniniuose skyriuose arba buvo pripažinti neįgaliaisiais iki 18 metų bei: mirusiojo sutuoktinis, sukakęs senatvės pensijos amžių ar pripažintas nedarbingu ar iš dalies darbingu; sutuoktinis ar motina (tėvas), jeigu nedirba ir augina mirusiojo vaikus (įvaikius), brolius, seseris, vaikaičius iki šiems sukaks 8 metai bei kiti asmenys, pripažinti nedarbingais ar iš dalies darbingais arba sukakę senatvės pensijos amžių, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti jo išlaikymą. Šios išmokos dydis priklauso nuo mirusiojo apdraustojo buvusių draudžiamųjų pajamų.

Sveikatos draudimas yra apibrėžiamas Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme (1996). Sveikatos draudimas yra skirstomas į privalomąjį ir savanoriškąjį. Kadangi Lietuvoje sveikatos draudimo sistema yra pagrįsta solidarumo ir visuotinum principais, tai draudimo įmokos yra kiekvieno piliečio konstitucinė pareiga. Privalomas sveikatos draudimas, tai valstybės nustatyta asmens sveikatos priežiūros ir ekonominių priemonių sistema, šio Įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis garantuojanti privalomuoju sveikatos draudimu draudžiamiesiems asmenims, įvykus draudimui įvykiui, sveikatos priežiūros paslaugų teikimą bei išlaidų už suteiktas paslaugas, vaistus ir medicinos pagalbos priemones kompensavimą. Savanoriškas sveikatos draudimas, tai sveikatos draudimo sutartyse nustatytos asmens sveikatos priežiūros paslaugos, atlyginamos pagal šias sutartis po papildomojo sveikatos draudimo draudiminio įvykio. Papildomasis (savanoriškasis) sveikatos draudimas vykdomas šio įstatymo, Draudimo įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka. Sveikatos draudimo įstatyme numatyta jog draudėjų įmokos sudaro 3 proc., o apdraustųjų – 6 proc. nuo nustatyta tvarka apskaičiuotų pajamų.

Lietuvoje *Valstybinio socialinio draudimo sistemą* sudaro Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM), Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, teritoriniai skyriai bei kitos įstaigos („Sodra“). Socialinio draudimo sistemos dalyviais taip pat yra Valstybinė mokesčių inspekcija (VMI), Lietuvos darbo birža prie SADM, Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos (SAM), pensijų kaupimo bendrovės bei „Sodros“ klientai – draudėjai, apdraustieji ir išmokų gavėjai.

Kadangi valstybinis socialinis draudimas yra ekonominių ir socialinių priemonių sistema, kuri skirta įstatymu numatytiems asmenims netekusiems pajamų, tai tam tikslui yra įkurtas Valstybinis socialinis draudimo fondas. Socialinio draudimo fondo veiklą prižiūri Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba. Jos pagrindiniai tikslai yra socialinį draudimą reglamentuojančių teisės aktų įgyvendinimo priežiūra, svarsto socialinio draudimo fondo biudžeto projektą bei prižiūri jo vykdymą. Taip pat koordinuoja, metodiškai vadovauja ir užtikrina jai pavaldžių teritorinių skyrių ir įstaigų efektyvų ir kokybišką darbą bei juos kontroliuoja.

Teritoriniai „Sodros“ skyriai renka valstybinio socialinio draudimo įmokas ir vykdo jų išieškojimą, tvarko apdraustųjų asmenų duomenis, kontroliuoja laikinojo nedarbingumo nustatymo teisėtumą ir pagrįstumą bei atsako, kad teisingai ir laiku būtų skiriamos ir išmokamos pensijos, pašalpos bei kitos išmokos.

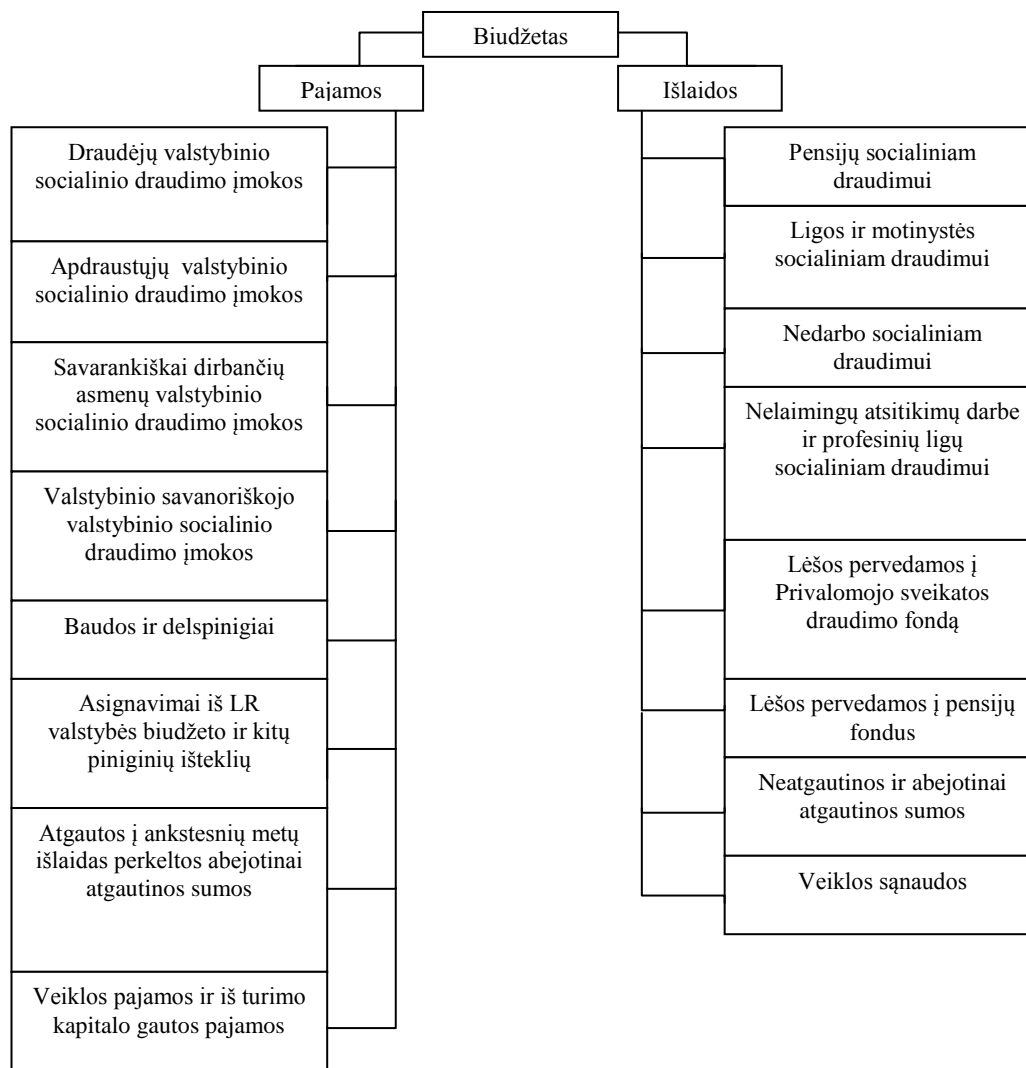

1 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos administracijos struktūros schema

Šaltinis: www.sodra.lt (2014).

„Fondo biudžetas – finansinis sistemos pagrindas ir jos funkcionavimo garantas.“ (Valstybinis socialinis draudimas Lietuvoje, 2009, p. 10). Socialinio draudimo fondo biudžetas yra savarankiškas ir neįtraukiamas į valstybės, savivaldybių biudžetų sudėtis, bei finansuojamas iš draudėjų ir apdraustųjų mokamų įmokų. Kad socialinio draudimo sistema sėkmingai funkcionuotų, svarbiausia yra efektyvus biudžeto valdymas, tikslingas jo panaudojimas bei laiku išmokamų išmokų užtikrinimas.

Fondo biudžetą sudaro pajamos bei išlaidos (2 pav.).

2 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto struktūra

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis.

Pajamos priklauso nuo sumokamų įmokų. Šios įmokos priklauso nuo ekonomikos būklės, dirbančiųjų skaičiaus, darbo užmokesčio dydžio. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamas sudaro apskaičiuotos draudėjų ir apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo įmokos, valstybinio savanoriškojo socialinio draudimo įmokos, kurios gaunamos taikant sankcijas, asignavimus iš valstybės biudžeto, atgautos į ankstesnių metų Fondo biudžeto išlaidas iškeltos abejotinai atgautinos sumos, Fondo biudžeto veiklos pajamos ir iš turimo kapitalo gaunamos pajamos. O Fondo biudžeto išlaidas sudaro pensijų, ligos, motinystės ir motinystės (tėvystės) socialinio draudimo, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išlaidos, į Privalomojo sveikatos draudimo fondą bei draudimui nuo nedarbo pervedamos lėšos, įvertintos neatgautinos ir abejotinai atgautinos sumos bei Fondo biudžeto veiklos sąnaudos.

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą reglamentuoja įstatymas „Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaro įstatymas“ (2001), kuriame nustatoma fondo biudžeto

sudarymo ir vykdymo tvarka bei rodikliai, pagal kuriuos tvirtinamas šis biudžetas ir šio biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinys.

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatyme 3-iame straipsnyje (2001) yra nurodyta iš ko susideda biudžeto įmokos (2 pav.):

1. Fondo biudžeto pajamų pagrindą sudaro draudėjų, apdraustųjų, savarankiškai dirbančių asmenų, asmenų, apsidraudusių valstybiniu savanoriškuoju socialiniu draudimu, valstybės biudžeto už valstybės lėšomis draudžiamus asmenis įmokos, asignavimai iš valstybės biudžeto ir (ar) kitų valstybės piniginių išteklių, taip pat lėšos už Europos Sąjungos institucijų pensijų sistemoje asmens įgytas pensines teises, pervedamos į Fondo biudžetą pagal Lietuvos Respublikos Europos Sąjungos institucijų darbuotojų ir Europos Parlamento narių pensinių teisių išsaugojimo ir perkėlimo įstatymą.

2. Į Fondo biudžeto pajamas taip pat įtraukiami delspinigiai, palūkanos ir baudos, atgautos į ankstesnių metų Fondo biudžeto išlaidas iškeltos abejotinai atgautinos sumos, Fondo veiklos pajamos ir iš į Fondo apskaitą įtraukto turto gaunamos pajamos.

3. Fondo veiklos pajamas ir iš į Fondo apskaitą įtraukto turto gaunamas pajamas sudaro:

3.1 Fondo pajamos iš tiesioginės, su socialiniu draudimu susijusios, Fondo administravimo įstaigų veiklos (išieškotinos praėjusiais metais neteisėtai padarytos išlaidos, sumos Fondui padarytai žalai atlyginti ir kt.);

3.2 Pajamos už Fondo administravimo įstaigų teikiamas (suteiktas) paslaugas, atlyginant šių paslaugų teikimo sąnaudas, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Fondo valdyba) nustatyta tvarka ar (ir) sutarčių su suinteresuotomis šalimis nustatyta tvarka;

3.3 Pajamos iš į Fondo apskaitą įtraukto turto ir Fondo administravimo įstaigų pajamos, tiesiogiai nesusijusios su socialiniu draudimu (palūkanos; dividendai; pajamų, gautinų pardavus ilgalaikį materialųjį turtą, dalis, viršijanti jo likutinę vertę, ir kt.);

3.4 Pajamos iš valstybės biudžeto ir (ar) kitų šaltinių už Fondo administravimo įstaigoms pavestų funkcijų vykdymą;

3.5 Kitos pajamos.

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymo 5-ame straipsnyje (2001) yra nurodyta iš ko susideda biudžeto išmokos (2 pav.):

1., Fondo biudžeto išlaidų pagrindą sudaro Fondo išlaidos atskiroms socialinio draudimo rūšims, tai yra:

1.1. Pensijų socialiniam draudimui – Fondo išlaidos valstybinėms socialinio draudimo pensijoms ir kompensacijoms už ypatingas darbo sąlygas, numatytoms Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatyme, išankstinėms valstybinėms socialinio draudimo

senatvės pensijoms, numatytoms Valstybinių socialinio draudimo senatvės pensijų išankstinio mokėjimo įstatyme, taip pat šių išmokų gavėjus laidojusiems asmenims nurodytų įstatymų nustatyta tvarka išmokėtos sumos;

1.2. Lėšos, pervedamos į pensijų fondus, – pensijų kaupimo bendrovėms pervedamos pensijų socialinio draudimo įmokų dalies, numatytos Pensijų sistemos reformos įstatyme, sumos;

1.3. Ligos ir motinystės socialiniam draudimui – Fondo biudžeto išlaidos socialinio draudimo pašalpoms, numatytoms Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatyme, ir savanoriškojo socialinio draudimo ligos ir motinystės pašalpoms;

1.4. Nedarbo socialiniam draudimui – Fondo biudžeto išlaidos nedarbo socialinio draudimo išmokoms ir (arba) Užimtumo rėmimo įstatymo nustatytoms aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms įgyvendinti;

1.5. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniam draudimui (toliau – nelaimingų atsitikimų darbe socialinis draudimas) – Fondo biudžeto išlaidos visų rūšių socialinio draudimo išmokoms, numatytoms Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme. Šioms Fondo biudžeto išlaidoms taip pat priskiriamos lėšos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai;

2. Kitas Fondo išlaidas sudaro:

2.1. Neatgautinos ir abejotinai atgautinos sumos – Fondo valdybos nustatyta tvarka įvertinta neatgautinų ir abejotinai atgautinų sumų nuvertėjimo nuostolių padidėjimo suma;

2.2. Fondo veiklos sąnaudos – Fondo administravimo įstaigų valstybės tarnautojų ir darbuotojų darbo užmokesčio ir už juos mokamų įmokų sumos, prekių ir paslaugų įsigijimo, ilgalaikio materialiojo turto ir nematerialiojo turto nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos, ilgalaikio turto likutinės vertės dalis, viršijanti pajamas, gautinas pardavus šį turą, ekspertinių paslaugų išlaidos, kitos Fondo sąnaudos (palūkanos, delspinigiai, nuostolis dėl į Fondo apskaitą įtraukto turto vertės sumažėjimo ir kt.), patiriamos administruojant visų rūšių socialinį draudimą, socialinio draudimo išmokas, mokamas pagal tarptautines sutartis ar Europos Sąjungos reglamentus dėl socialinės apsaugos, Fondo valdybos administruojamus registrus, pensijų socialinio draudimo įmokų dalies pervedimą pensijų kaupimo bendrovėms, išmokų, finansuojamų iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ar kitų šaltinių, apskaičiavimą ir mokėjimą.

2.3. Fondo išlaidos išmokoms, kurioms taikomos tarptautinės sutartys ar Europos Sąjungos reglamentai dėl socialinės apsaugos, priskiriamos Fondo išlaidoms atskiroms socialinio draudimo rūšims pagal šių išmokų pobūdį.“

Lietuvos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetas yra savarankiškas finansuojamas iš surenkamų įmokų, kurių pagrindas – draudėjų pajamos. O pagrindinė funkcija yra pajamų užtikrinimas asmenims, apdraustiesiems valstybiniu socialiniu draudimu.

1.2. Socialinio draudimo raida Lietuvoje

Socialinis draudimas pradėjo formuotis XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje. Tuo metu vyko industrinė revoliucija, kas nulėmė darbo pasidalijimą. Pradėjo irti iki tol veikusios gildijos, amatininkų susivienijimai. Atsiranda profesinės sąjungos, darbdavių organizacijos, tarpusavio pagalbos draugijos. Pradėjo gausėti laisvai samdomos darbo jėgos, didėjo migracija iš kaimo į miestą. Atsirado objektyvi būtinybė formuotis reguliuojamai darbo rinkai. Atsirado poreikis kvalifikuotai darbo jėgai, tačiau šeimos lygyje tokių specialistų nebuvo įmanoma parengti, todėl pradėjo didėti valstybės vaidmuo. Prasidėjo visuomenės reprodukcijos procesas, formavosi ištisos savarankiškos ūkio šakos, kurios buvo įjungtos į visuomenės reprodukcijos procesą. Tuo metu atsirado ir socialinio draudimo pradžios pagrindas. Taip pat be industrinės revoliucijos socialinio draudimo pradžia įtakos turėjo ir filosofinės minties vystymasis XVIII a. pabaigoje.

Čepinskis J., Raškinis D., Stankevičius R., Šernius A. (1999) knygoje išskiria tris socialinio draudimo idėjos įgyvendinimo etapus:

1. *Pirmasis etapas prasidėjo XIX a. antroje pusėje*, kai buvo išleidžiami pirmieji darbo apsaugos ir fabričių įstatymai. Taip pat pradėjo kurtis „pagalbos draugijos“, kurios turėjo užtikrinti įvairių visuomenės sluoksnių ir grupių egzistenciją.
2. *Antrasis etapas prasidėjo XIX a. pabaigoje* pirmuoju socialinio draudimo įstatymo pasirodymu. Pirmieji šį įstatymą priėmė vokiečiai ir vėliau jų pavyzdžiu pasekė Austrija ir Vengrija, Anglija, Prancūzija. Vokietijoje šis įstatymas buvo pateiktas Reichstagui 1881 kovo 15 dieną, o tų pačių metų lapkričio 17 dieną išvydo dienos šviesą, pagal kurį buvo įsteigtas privalomasis socialinis draudimas. Einant metams buvo išleisti dar keli įstatymai:
 - 1) Sveikatos draudimo įstatymas, kuris išleistas 1883 metais. Jį tvarkė tuo metu jau veikę savitarpio pagalbos fondai. Buvo 2/3 finansuojama dirbančiųjų lėšomis.
 - 2) Nelaimingų atsitikimų darbe draudimo įstatymas, kuris išleistas 1884 metais. Buvo administruojamas darbdavių asociacijų, taip pat finansuojama iš jų lėšų.
 - 3) Invalidumo ir senatvės draudimo įstatymas, kuris išleistas 1889 metais. Administravo provincijų administracijos. Finansavimą per pusę dalijosi tiek darbdaviai, tiek dirbantieji.
3. *Trečiasis etapas prasidėjo XX a. penktame dešimtmetyje*, po Antrojo pasaulinio karo pabaigos. Tuo metu susikūrė modernios socialinės apsaugos sistemos, kurios apima ir

socialinį draudimą. Taip pat pasikeitė ir požiūris į socialinį draudimą. Jam buvo keliami didesni uždaviniai. Buvo pradėta kalbėti ne apie socialinių grupių palaikymą, bet apie individualaus asmens gerovės palaikymą. Tai sąlygojo, kad apie 15-20 procentų industrinių vakarų valstybių gyventojų pagrindinės pajamos bei pragyvenimo šaltinis tapo socialinio draudimo išmokos.

Lietuvoje socialinio draudimo istoriją būtų galima suskirstyti į keletą etapų:

1. *Tarpukario Lietuvos laikotarpis.* Pirmą kartą Lietuvoje socialinio draudimo valdybos įstatymą patvirtino Respublikos prezidentas A. Stulginskis, kuris įsigaliojo po Pirmojo pasaulinio karo, 1926 m. kovo 23 dieną. Buvo įsteigta Valdyba, kuri skirta „socialinio draudimo reikalams tvarkyti“. Pagrindinis jos tikslas: steigti ir prižiūrėti ligonių kasas, našlaičių ir senelių prieglaudas, tvirtinti jų sąmatas, rūpintis socialine globa.

„Tuo metu Lietuvos pramonė buvo silpna, darbininkų skaičius, palyginti su žemės ūkyje užimtų valstiečių skaičiumi, buvo nedidelis. 1926 m. statistikos metraštyje Lietuva apibūdinama kaip žemės ūkio kraštas su neišplėtotą pramonę, kur dauguma gyventojų dirba žemės ūkyje (76,7 %), įvairiose pramonės įmonėse (6,4 %), prekyboje ir transporte (3,6 %), valstybinėse, savivaldybių ir kitose visuomeninėse įstaigose (3,2 %), taip pat nekvalifikuotą darbą – juodadarbiai ir tarnai (10,1 %)“ (Bogdanova N., Aidukaitė J., 2011).

Kaip ir Vokietijoje, Lietuvoje pirmiausia atsirado sveikatos draudimas, ir tik vėliau nelaimingų atsitikimų darbe draudimas. Ligos draudimu buvo draudžiami asmenys, kurie tarnavo valstybei, savivaldybei, privatiems asmenims bei jų šeimų nariams. Tačiau svarbu paminėti, kad šiuo draudimu nebuvo draudžiami asmenys tarnaujantys valstybei, savivaldybei, žemės ūkio darbininkai, kurie uždirbo daugiau kaip 400 Lt per mėnesį. Kadangi apie du trečdalius Lietuvos gyventojų buvo žemdirbiai, tai sveikatos draudimu buvo draudžiama labai mažai gyventojų. Šis draudimas garantavo nemokamą ligos gydymą, motinystės, žindymo, laidojimo, ligos pašalpas. Pastarosios pašalpos dydis sudarė 50-100 procentų gaunamos algos atitinkamai atsižvelgiant į pašalpos gavėjo šeimos padėtį.

1936 metais priimtas Draudimo nuo nelaimingų atsitikimų įstatymas. Šiuo draudimu buvo apdrausti asmenys dirbantys fabrikuose, miško įmonėse, statybose, kelių, uostų, telegrafo, gatvių tvarkymo darbininkai ir tarnautojai. 1937 metais pradėjo veikti viena centrinė įstaiga – draudimo nuo nelaimingų atsitikimų kasa, kurioje tvarkė draudimą nuo nelaimingų atsitikimų visoje Lietuvoje. 1938 m. priimtas Nukentėjusių nuo nelaimingų atsitikimų dirbančiųjų žemės ūkiuose aprūpinimo įstatymas. Draudimu apdraustajam asmeniui taip pat buvo garantuota medicininė pagalba, nedarbingumo, laidojimo pašalpos, invalidumo, maitintojo netekimo pensijos. Šios pašalpos galėjo sudaryti du trečdalius gaunamos algos.

Tarpukario Lietuvos socialinio draudimo istorija baigėsi 1940 metais. Iki to laiko nebuvo spėta įgyvendinti pensijų draudimo, skirto visiems valstybės piliečiams. „Tarpukario Lietuva buvo agrarinė šalis su negausia darbininkų klase ir pensijomis buvo aprūpinti tik kariškiai, valstybės tarnautojai, kovose nukentėję ir valstybei nusipelnę asmenys“ (Lazutka R., 2007). Todėl norint kariams, valstybės tarnautojams bei pasižymėjusiems visuomenės veikėjams gauti pensiją reikėjo išdirbti valstybės tarnyboje 25-ius metus, o jos dydis tesudarė 60 procentų gaunamos algos.

2. *Sovietinės Lietuvos laikotarpis*. 1940 m. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, šiai teko derintis prie suformuotos socialinio draudimo ir socialinio aprūpinimo sistemos. „Socialinę apsaugą Lietuvoje reikia apibrėžti kaip valstybės nustatytą socialinių ekonominių alimentinio pobūdžio priemonių sistemą, teikiančią pragyvenimui reikalingas lėšas ir paslaugas piliečiams dėl įstatymu numatytų priežasčių negalintiems apsirūpinti iš darbo ar kitų pajamų“ (Guogis A., Bogdonava N., 2011).

Šiuo socialiniu draudimu apdrausti buvo visi dirbantys asmenys, nepriklausomai nuo darbo apmokėjimo. Skirtingai nei Vokietijoje, sovietiniu laikotarpiu darbuotojams iš savo algų nereikėjo nė dalies mokėti į socialinio draudimo fondą, įmokas mokėjo įmonės, organizacijos.

Socialinis draudimas buvo vykdomas iš valstybės lėšų bei išmokamos išmokos nepriklausė nuo įmokų mokėjimo fakto. „Kadangi socialinio draudimo biudžetas nebuvo atskirtas nuo bendro valstybės biudžeto, buvo deklaruojama, jog visos išmokos mokamos valstybės lėšomis“ (Guogis A., Bogdanova N., 2012). Visos įmokos patekdavo į bendrą TSRS socialinio draudimo biudžetą, kuris sudarė dalį viso TSRS biudžeto. Kadangi Lietuvoje iki 1990 metų visas socialinio draudimo funkcijas vykdė profsąjungos, tai ir įmonių, organizacijų mokamos įmokos patekdavo būtent tenais. Atitinkamai nuo to kokiai profsąjungai priklausė įmonė ar organizacija buvo mokamos ir diferencijuotos įmokos. Jos svyravo nuo 2,4 – 18 procentų darbuotojo algos. Tai ir visos mokamos pašalpos dėl nedarbingumo, nėštumo ir gimdymo, vaiko gimimo, priežiūrai, laidojimo ir kitos pašalpos bei pensijas mokėdavo darbdaviai su profsąjungų leidimu.

Dėl ligos nedarbingumo pašalpa buvo mokama nuo pat pirmos dienos. Jos dydis priklausė nuo kelto faktorių: atlyginimo dydžio, nepertraukiamo darbo stažo, narystės profsąjungoje. Jei darbo stažas tebuvo iki 3-jų metų tai pašalpa sudarydavo 50 procentų gaunamos algos, nuo 3-5 metų – 60 procentų, nuo 5-8 metų – 80 procentų, jei išdirbta daugiau kaip 8-ius metus tai gaunama pašalpa sudarė 100 procentų algos. Tačiau jei darbuotojas nepriklausė jokiai profsąjungai gaunama pašalpa buvo 50-ia procentų mažesnė nei to, kuris priklausė profsąjungai.

Laidojimo pašalpa priklausė nuo to koks yra mirusiojo amžius bei kur jis gyveno. Jei mirusysis vyresnis kaip 10 metų ir gyveno mieste išmoka būdavo 20 rublių, jei jaunesnis – 10 rublių. Tačiau jei gyveno kaime, tai atitinkamai išmokos yra mažinamos perpus.

Pensijos buvo skiriamos pagal TSRS pensijų įstatymą dėl senatvės, kurios vyrai sulaukdavo 55-ių metų, o moterys 50-ies metų bei reikėjo išdirbti vyrams 25-ius metus, o moterims 20 metų, invalidumo ar maitintojo netekimo atvejais, jei asmuo nustatytą laiką ėjo tam tikrą tarnybą. O visos lėšos pervedamos iš Maskvos.

Guogis A., Bogdonava N. (2011) straipsnyje teigia, kad Lietuvoje, palyginti su kitomis sovietinėmis respublikomis, socialinio aprūpinimo sistema kur kas savarankiškesnė negu socialinio draudimo. Tačiau tam tikros socialinės ekonominės sąlygos Lietuvoje turėjo įtakos ir socialiniam draudimui, pvz., Lietuvoje buvo pastebima didesnė dalis dirbančių senatvės pensininkų, o socialinis draudimas buvo administruojamas efektyviau negu kitose Sovietų Sąjungos respublikose. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad socialinės apsaugos specialistai iš kitų SSRS respublikų važiavo mokytis iš Lietuvos patirties.

3. *Nepriklausomos Lietuvos laikotarpis.* 1990 metų vasario 13 dieną Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą dėl „Lietuvos TSR Valstybinio socialinio draudimo sistemos pertvarkymo“. Šiuo nutarimu nurodoma iš profesinių sąjungų perimti socialinį draudimą valstybės žinion. Socialinį draudimą administravo sukurta Vyriausioji valstybinio socialinio draudimo valdyba, kuri registravo draudėjus, rinko įmokas, kontroliavo išmokas. Šios valdybos direktoriaus sumanymu, Vyriausiajai valstybinio socialinio draudimo valdybai, prigijo trumpinys „Sodra“ (žodžių trumpinys „, socialinis draudimas“).

1990 m. spalio 23 d. buvo priimamas Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas, kuriuo socialinį draudimą atskyrė bei įteisino savarankišką socialinio draudimo fondo biudžetą. O jau 1991 metų gegužę įsigalioja LR valstybinio socialinio draudimo įstatymas, įtvirtinęs socialinio draudimo rūšis, finansus bei valdymą.

1994-1995 m. įvyko pensijų reforma. Nuo 1995 m. sausio 1 d. įsigaliojo Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas, kuris pakeitė iki tol galiojusį ir veikusį sovietinį pensijų skyrimo ir mokėjimo įstatymą. Taikant naująjį įstatymą buvo perskaičiuotos pensininkų pensijos jų nemažinant. Taip pat pradėjo veikti pensijų indeksavimo mechanizmas, kuriuo didinant bazinę pensiją ir draudžiamąsias pajamas didėja pensijos. Ši reforma pareikalavo daug papildomų lėšų, todėl dėl jų stygiaus vėlavo pensijos, pašalpos bei kitos išmokos.

1996 – 1998 m. buvo įgyvendinamas projektas „Phare“ parama „Sodrai“. Pagrindiniais projekto vykdytojais iš Europos Sąjungos pusės buvo Airijos socialinės gerovės ministerijos ekspertai.

1997 m. buvo įkurtas atskiras Sveikatos draudimo fondas, sveikatos draudimo funkcijos iš „Sodros“ atiteko ligonių kasoms.

1999 m. priimtas Pensijų fondų įstatymas, kuriuo tikimasi, jog privatūs pensijų fondai papildys esamą socialinio draudimo pensijų sistemą ir gyventojams sudarys palankesnes sąlygas pasirūpinti savo ateitimi.

2000 m. įteisinta nauja draudimo rūšis: nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų draudimas.

2003 m. pradėta pensijų sistemos reforma. Su kuria nuo 2004 m. sausio 1 d. gyventojai dalį įmokų „Sodrai“ turi galimybę nukreipti pensijoms *kaupiti savarankiškai*. Plačiau apie tai bus kalbama 1.3 skyriuje.

Nuo 2005 m. sausio 1 d. privalomosios nuolatinės pradinės karo tarnybos kariai ir asmenys, atliekantys alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, pradėti drausti visai valstybinei socialinio draudimo pensijai bei nedarbo socialiniu draudimu.

Nuo 2006 m. birželio 1 d. pradėti drausti valstybės lėšomis visai valstybinei socialinio draudimo pensijai ir nedarbo socialiniu draudimu nesukakę senatvės pensijos amžiaus ir negaunantys pajamų, susijusių su darbo santykiais, valstybės tarnautojų ir profesinės karo tarnybos karių bei deleguotų asmenų sutuoktiniai – tuo laikotarpiu, kai jie gyvena užsienyje kartu su valstybės tarnautoju ar deleguotu asmeniu, jeigu pastarasis asmuo deleguotas ar valstybės tarnautojas perkeltas į pareigas Lietuvos Respublikos diplomatinėje atstovybėje, konsulinėje įstaigoje, Lietuvos Respublikos atstovybėje prie tarptautinės organizacijos, tarptautinėje ar Europos Sąjungos institucijoje arba užsienio valstybės institucijoje, pasiūstas dirbti į specialiąją misiją, ar kai jie gyvena kartu su profesinės karo tarnybos kariu, jeigu profesinės karo tarnybos karys paskirtas atlikti karo tarnybą Lietuvos Respublikos diplomatinėje atstovybėje, konsulinėje įstaigoje, Lietuvos Respublikos atstovybėje prie tarptautinės organizacijos, užsienio valstybės ar tarptautinėje karinėje arba gynybos institucijoje. Deleguotų asmenų sutuoktiniai draudžiami tik tuo atveju, jei deleguotam asmeniui darbo užmokestį ir nuo jo socialinio draudimo įmokas moka asmenį delegavusi Lietuvos Respublikos deleguojančioji institucija.

Nuo 2008 m. sausio 1 d. visai valstybinei socialinio draudimo pensijai ir nedarbo socialiniu draudimu pradėtos drausti motinos (tėvai), auginančios vaiką iki 3 metų, bei nesukakę senatvės pensijos amžiaus vienas iš neįgalaus asmens, kuriam nustatytas specialusis nuolatinės slaugos poreikis, tėvų (įtėvių) arba asmuo, nustatyta tvarka paskirtas šio neįgalaus asmens globėju ar rūpintoju, slaugantis namuose nurodytą neįgalų asmenį.

Nuo 2009 m. sausio 1 d. Lietuvoje praplėstas apdraustųjų ratas – valstybiniu socialiniu draudimu pradėti drausti autorinius atlyginimus, atlikėjų ar sporto veiklos pajamas

gaunantys asmenys, ūkininkai ir jų partneriai. Keitėsi ir savarankiškai dirbančių asmenų valstybinio socialinio draudimo tvarka. Be to, įmokų mokėjimui buvo nustatytas pereinamasis laikotarpis – sumažinti įmokų tarifai savarankiškai dirbantiems asmenims ir nustatytos valstybinio socialinio draudimo įmokų „lubos“ individualių įmonių savininkams.

Nuo 2010 m. rugpjūčio 1 d. iki 2012 m. liepos 31 d. taikyta lengvata darbdaviams, kurie įdarbino patirties neturinčius asmenis, t. y. pirmą kartą patekusius į darbo rinką. Lengvata siekta sudaryti palankesnes sąlygas, kad šie asmenys galėtų įgyti darbinės patirties, o darbdavys mokėtų mažesnes valstybinio socialinio draudimo įmokas.

2012 m. priimti įstatymų pakeitimai, kurie įteisino kaupimą senatvės pensijai iš trijų skirtingų šaltinių.

Nuo 2013 m. sausio 1 d. į valstybinio socialinio draudimo sistemą taip pat buvo įtraukti Valstybės saugumo departamento pareigūnai ir Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos pareigūnai.

Nuo 2014 m. vienam iš tėvų, auginančių vaiką iki trejų metų ir gaunančių motinystės (tėvystės) pašalpą arba draudžiamų socialiniu draudimu valstybės lėšomis, į pensijų fondą iš valstybės biudžeto bus pervedamos 2 proc. vidutinio šalies darbo užmokesčio pensijų įmokos.

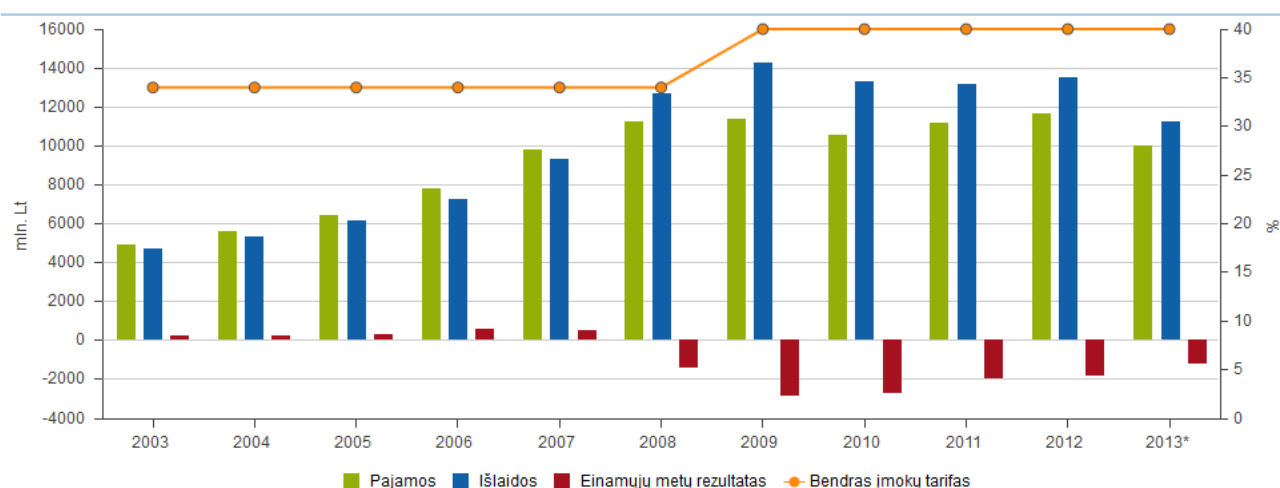
Apibendrinus Lietuvos valstybinio socialinio draudimo raidą galima teigti, jog nuo pat socialinio draudimo atsiradimo šaknų tarpukario Lietuvoje iki pat šiol, dėl demografinių, ekonominių, politinių priežasčių, buvo nueitas didžiulis kelias, kad būtų pasiekta dabartinė situacija. Kaip matyti iš visos raidos, socialinio draudimo įstatymai kito pakankamai dažnai ir galima teigti, jog ateityje nebus nesustota ties dabartine situacija, bus toliau tobulinami įstatymai siekiant žmonių gerovės.

1.3 Privačių pensijų fondų objektyvus būtinumas Lietuvoje

Socialiniame draudime ypač turėtų būti atkreiptas dėmesys į senatvės pensijas, nes kuo toliau, tuo labiau pensinio amžiaus žmonės sudaro vis didesnę dalį visų šalies gyventojų. Ir todėl dirbantys asmenys ateityje nesugebės išlaikyti pensininkų. O ir iš SODROS mokamos pensijos nėra tokio dydžio, kad žmogus galėtų oriai leisti senatvę, todėl atsiranda būtinumas pasinaudoti pensijų kaupimo sistema, kuri gali suteikti galimybę net iki kelių kartų pasididinti vidutinę pensiją.

Šiuo metu pensijas garantuoja valstybinė socialinio draudimo įstatymas, kuris remiasi solidarumo principu. Tai reiškia, kad dirbančių asmenų uždirtų lėšų dalis yra skiriama asmenims, kuriems pagal įstatymą pašalpa ar pensija yra privaloma. Nors valstybė ir garantuoja dirbantiems pensijas, šalia veikia privatūs pensijų fondai, kur pensijas kaupiantys žmonės pensijas gaus tiek iš SODROS, tiek iš pasirinkto pensijos fondo. Tačiau dabartinė SODROS padėtis yra pakankamai

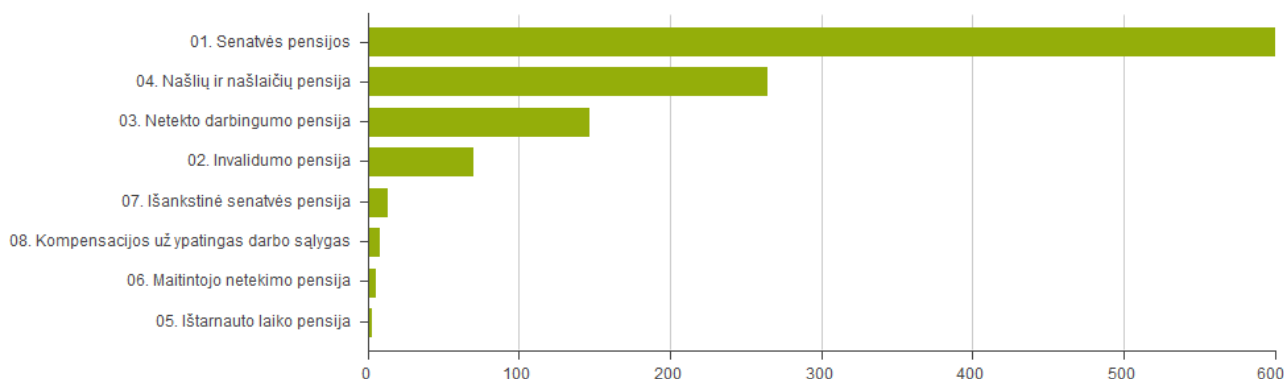
sudėtinga, nes jos biudžetas yra deficitinis nuo 2008 metų (3 pav.). Iš pajamų ir išlaidų matyti, kad didžiausias deficitas buvo 2009 m. (2879 mln. Lt), o nuo 2010 m. deficitas mažėjo.

3 pav. Pajamos, išlaidos ir rezultatas (mln. Lt) ir bendras įmokų tarifas (proc.)

Šaltinis: Statistinių duomenų portalas (2013).

Statistikos departamento duomenimis šiuo metu (2014 m. kovo mėn.) Lietuvoje daugiausia pensijų yra išmokama senatvės pensijoms (4 pav.), todėl toliau aptarsiu kodėl privatūs pensijų fondai yra būtini Lietuvos gyventojams.

4 pav. Pensijų gavėjų skaičius pagal pensijų rūšis (tūkst.)

Šaltinis: Statistinių duomenų portalas (2014).

Didžiąją dalį SODROS išlaidų sudaro pensijų draudimas (5 pav.), kuris 2014 m. kovo mėn. sudarė 72,3% visų piniginių išlaidų. O daugiausia pajamų yra surenkama iš draudėjų mokamų valstybinio socialinio draudimo įmokų (6 pav.)

5 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo priskaičiuotos piniginės išlaidos (mln. Lt)

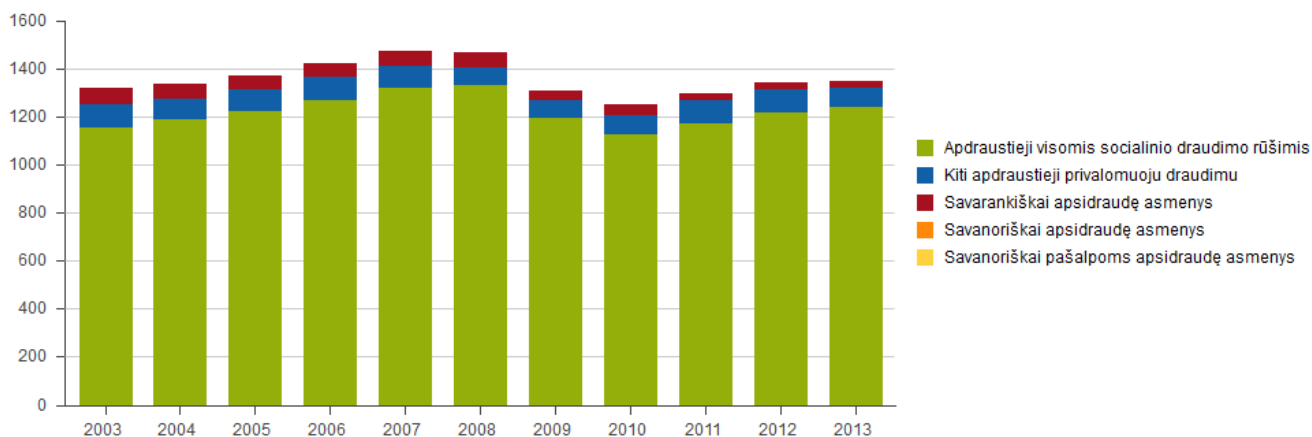
Šaltinis: Statistinių duomenų portalas (2014)

6 pav. Valstybinio socialinio draudimo fondo piniginės įplaukos (mln. Lt)

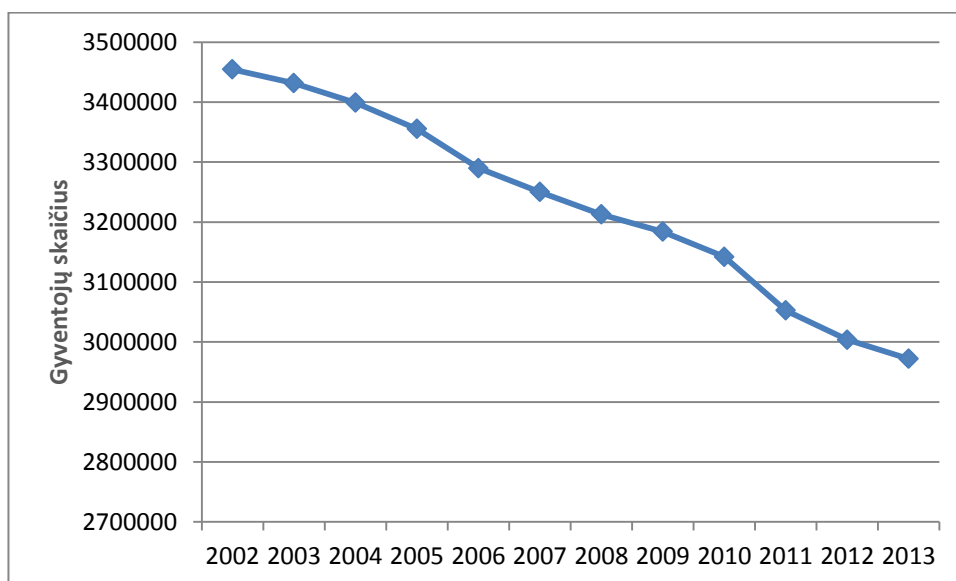
Šaltinis: Statistinių duomenų portalas (2014).

Kadangi daugiausia įmokų surenkama iš draudėjų mokamų valstybinio socialinio draudimo įmokų, tai šioms piniginėms įplaukoms daugiausia įtakos turi darbingo amžiaus gyventojai. Iš 7-o paveikslo galima matyti, kad deficito atsiradimui įtakos turi asmenų, už kuriuos yra mokamas valstybinio socialinio draudimo įmokos, sumažėjimas (8 pav.).

7 pav. Valstybiniu socialiniu draudimu apdraustų asmenų skaičiaus kitimas (tūkst.)

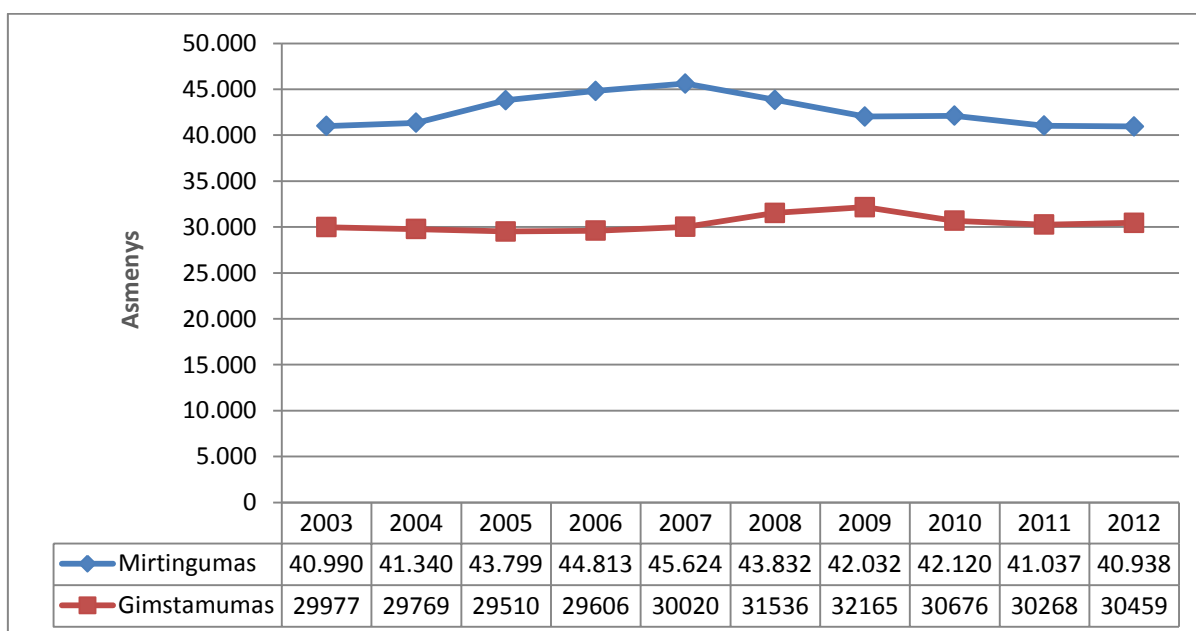
Šaltinis: Statistinių duomenų portalas (2013).

8 pav. Lietuvos gyventojų skaičius

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis Eurostat duomenimis (2013).

Gyventojų mažėjimui įtakos turi ne tik emigracija, nedarbas, bet ir didesnis mirtingumas, nei gimstamumas (9 pav.)

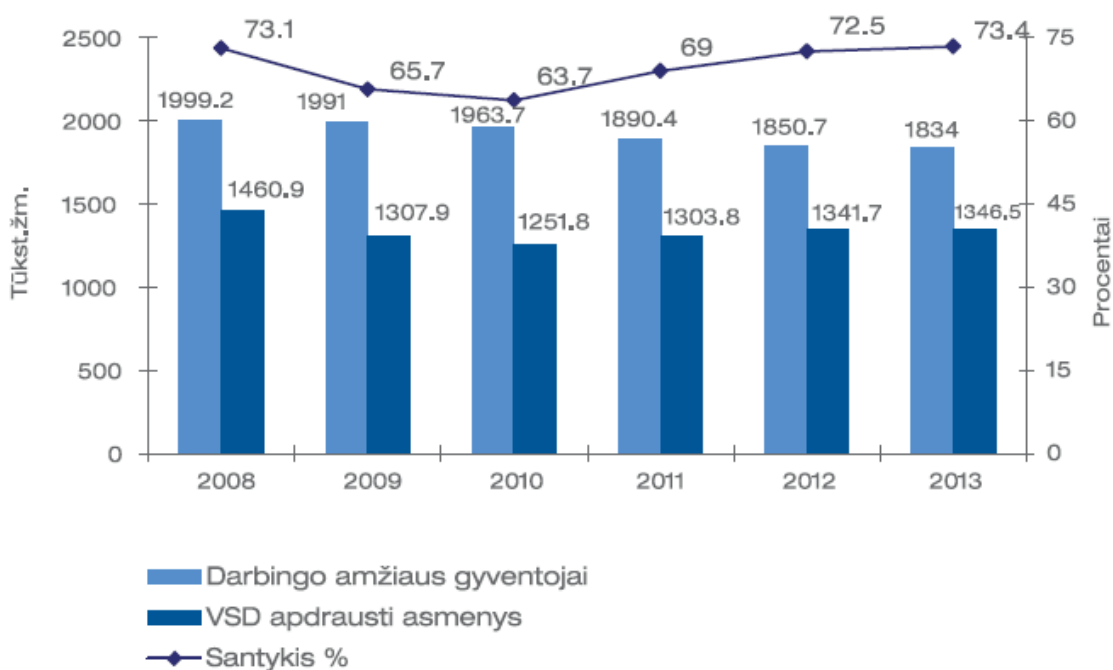

9 pav. Lietuvos gyventojų skaičius

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis Eurostat duomenimis (2012).

Pasak Medaiskio T., Gruževskio B., Mikulionienės S. (2008), senėjimas Lietuvoje tampa labai svarbiu veiksniu, kuris veikia darbo rinką. Vadinasi mažėjant dirbančių gyventojų skaičiui (10

pav.), mažėja piniginės įplaukos, kurių dauguma yra išmokama pensinio amžiaus gyventojams. Didėjant pagyvenusių žmonių skaičiui didėja įtaka šalies ekonomikai, ypač dėl ekonomikos recesijos: augantis pensinio žmonių skaičius didina valstybių išlaidas jiems išlaikyti, dirbantys asmenys netiesiogiai išlaiko vis daugiau į užtarnautą poilsį išėjusių žmonių. Senstant visuomenei, keičiasi jos socialinė galia, didėja sveikatos ir socialinių paslaugų poreikis. Šis požymis pasireiškia tuom, kad valstybių ligonių kasos bei kitos socialinio draudimo įstaigos patiria didesnių išlaidų, o tai lemia būtinybę peržiūrėti ir naujiems poreikiams pritaikyti visuomenės išteklius ekonomikos, politikos, socialinio saugumo, sveikatos apsaugos ir žmogaus ekologijos sferose.

**10 pav. Darbingo amžiaus gyventojai ir valstybiniu socialiniu draudimu apdrausti asmenys
2008-2013 m.**

Šaltinis: Valstybinis socialinis draudimas: statistiniai duomenys. (2013).

Internetiniame portale www.respublika.lt (2012) teigiama, kad „pagal demografines prognozes, pensijų sistema vis labiau bus veikiamą prastėjančios demografinės situacijos, kai darbingo amžiaus žmonių (15-64 m.) sumažės nuo 69 proc. iki 53 proc., o senyvų (65 m. ir vyresnių) gyventojų padaugės daugiau nei du kartus - nuo 16 iki 35 proc. Tai reiškia, kad vietoj dabartinio darbingo amžiaus žmonių ir vyresnių nei 65 metų žmonių santykio 4,4 liktų tik 1,5. Didžiausias minėto darbingo amžiaus ir pagyvenusių žmonių santykio mažėjimas numatomas 2015-2027 metais, kai teisę į pensiją įgis vadinamosios demografinio „sprogimo“ kartos atstovai, o į darbo rinką ateis mažo gimstamumo kartos atstovai.“

Pagal statistikos departamento duomenis nedarbingo ir darbingo amžiaus šalies gyventojų santykis nuolat didėja. Gruževskis B. (2012) savo pranešime rašo, jog „per pastaruosius 50 metų

vidutinė gyvenimo trukmė pailgėjo 20 metų pasauliniu mastu (nuo 42-47 metų 1960-1965 iki 62-67 metų 2005-2010)“. Klimanskis S. (2013) straipsnyje teigia, jog šiuo metu nedarbingo ir darbingo amžiaus šalies gyventojų santykis siekia 26,9 proc., tačiau prognozuojama, kad 2060 m. sieks 56,65 proc. Kitaip tariant, dabar keturiems dirbantiems tenka vienas pensininkas, o 2060 m. vienas pensininkas teks dviem dirbantiems, – akivaizdus visuomenės senėjimas. Tai rodo, kad sumažės kvalifikuotos darbo jėgos skaičius ir tai kels grėsmę šalies ekonomikos augimui ilgalaikėje perspektyvoje. Dėl didėjančio pagyvenusių žmonių skaičiaus didės į pensiją išeinančių gyventojų skaičius, dirbantiems bus vis sunkiau juos išlaikyti. Galiausiai didės su gyventojų senėjimu susijusios valstybės išlaidos, kas kels „Sodros“ biudžeto deficito didėjimo grėsmę. O tai neigiamas signalas viešųjų finansų stabilumui. Prognozuojama, kad po keturiasdešimt metų ši visuomenė dalis bus dvigubai didesnė. „Todėl visuomenės senėjimo procesų valdymas tampa vis aktualesne bei reikšminga visuomenės vystymosi problema“ (Čepinskis J., Kanišauskaitė V., 2009).

Vadinasi norint išlaikyti pensinio amžiaus gyventojus reikia ilginti pensinį amžių bei naudotis privačiais pensijų fondais. Ir kaip teigia AB „SEB“ bankas „Sodros“ pensija priklauso nuo dirbančiųjų sumokėtų mokesčių ir pensijų gavėjų skaičiaus, o II pakopos pensijų fonduose kaupiama pensija — nuo į šiuos fondus pervedamų įmokų dydžio, pensijos kaupimo trukmės ir fondų investicijų grąžos.

„Pensijų kaupimo sistema – tai galimybė kiekvienam, mokačiam socialinio draudimo įmokas, greta įgyjamų teisių valstybinio socialinio draudimo pensijai gauti, dalies tų teisių sąskaita kaupiti lėšas privačiuose pensijų kaupimo fonduose“ (www.pensijusistema.lt).

Įmokos, kurios pervedamos į pensijų fondus, yra kaupiamos – už jas įsigijami vertybiniai popieriai, kitas turtas, gaunamos palūkanos, už jas vėl perkamas turtas, kurio vertė pastoviai kinta. Tuo prisiimama įgyjamo turto vertės kitimo rizika. Atėjus senatvės pensijos amžiui, už tuo metu asmeninėje sąskaitoje sukaupto turto vertę iš privačios draudimo kompanijos įsigijama teisė kas mėnesinei išmokai – pensijai (vienodo dydžio visą jos gavimo laiką, neatsižvelgiant į kainų kitimą) iki gyvos galvos, arba kitaip tariant anuitetas. Tokiu principu veikia ir savanoriškas kaupiamasis gyvybės draudimas, kurį siūlo gyvybės draudimo įmonės. Pensijų kaupimo sistema yra finansuojama iš socialinio draudimo įmokų, papildomų pensijų kaupimo dalyvio bei valstybės biudžeto įmokų.

Guogis A. (2008) straipsnyje rašo, jog Pasaulio banko ekspertai, Tarptautinis valiutos fondas teigia, kad kaupiamoji sistema yra pranašesnė negu einamųjų išmokų, nes ji gali būti svarbi valstybės taupymo politikos dalis visų pirma numatant viešojo sektoriaus biudžeto tvarką. Šių organizacijų teigimu, tik pensijų finansavimas taikant kaupiamąjį būdą paskatins šalies ekonomikos augimą bei privers visuomenės narius taupyti pensijoms. Tačiau pastarųjų metu – einamųjų išmokų sistema kombinuojama su kaupiamųjų išmokų sistema. Jei būtų visiškai pereita prie kaupiamųjų

schemų neliks neišspręsta demografinių, ekonominių ir socialinių reiškinių sukelta pensijų krizė, o efektyviausias sprendimas būtų priemonių derinimas, proporcingai paskirstant padidėjusias išlaidas įvairioms visuomenės grupėms, taip pat skatinant darbo rinką bei laikantis griežtai kontroliuojamų finansinių priemonių.

Vaičiulis M. (2009) teigia, jog būtent pasaulio finansų krizė sukėlusį ekonominį nuosmukį patvirtina, kad valstybės surenkamo „Sodros“ biudžeto nepakanka, jog būtų užtikrintas aukštas pensijų lygis ir kitos socialinės išmokos. Nereikia pasikliauti vien valstybine socialine draudimo pensija, o reikia, kaip jau minėjome, papildomai kaupti lėšas senatvei. Pensijų fondai iš tiesų yra investiciniai fondai, kuriems įstatymai nustato specialias sąlygas ir papildomus apribojimus, ir kurie yra orientuoti į gyventojų kaupiamas lėšas senatvei. Šių trijų pensijos pakopų pagrindinis tikslas – kad senatvėje iš visų trijų šaltinių gaunamų pajamų suma sudarytų didelę dalį iki tol žmogaus gautų pajamų. Manoma, jog pensija turi sudaryti apie 70–80 proc. ankstesnio atlyginimo, tam, kad žmogus neturėtų keisti savo gyvenimo įpročių, kitaip sakant, kad nereikėtų pradėti labai taupyti.

Kaupti lėšas privačiuose pensijų kaupimo fonduose nėra privaloma. Toliau detaliau aptarsime *antros pakopos pensijų fondus*. Jie ypatingi tuo, jog juose kaupiama dalis „Sodrai“ sumokėtų įmokų ir galima asmeniui papildomai investuoti savo pinigus.

Taigi veikia veikia trijų pakopų pensijų sistema (Liutvinavičius M., Sakalauskas V., 2011):

- „Pirmos pakopos pensijų fondai – pensija sudaroma iš sumokamų įmokų „Sodrai“.
- Antros pakopos pensijų fondai. Žmogaus asmeninėje sąskaitoje kaupiama dalis dabar valstybės surinktų „Sodros“ įmokų.
- Trečios pakopos pensijų fondai. Žmogus savanoriškai investuoja savo asmenines lėšas. Valstybė tai skatina, taikydama mokesčių lengvatas.“

II-os pakopos pensijų fonduose kaupiama dalis socialinio draudimo įmokų, skirtų senatvės pensijai. Ši dalis 2004 m. buvo 2,5%, 2005 m. - 3,5%, 2006 m. - 4,5%, 2007 ir 2008 m. - 5,5% pensijų kaupimo draudžiamųjų pajamų.

Į pensijų fondus pervedamos įmokos 2009 metais buvo sumažintos iki 3 %, o nuo 2009 m. liepos 1 d. iki 2 %.

Nuo 2013 m. nauji pensijų kaupimo dalyviai sudarė pensijų kaupimo sutartis naujomis sąlygomis, kai kaupiama valstybinio socialinio pensijų draudimo įmokos dalis ir nuo 2014 m. asmens lėšomis mokama įmoka bei iš valstybės biudžeto skiriama įmoka.

Nuo 2013 m. sausio 1 d. Suteikiama galimybė iš pensijų fondų išmoką gauti anksčiau, jei dalyviui paskiriama ir išankstinė valstybinio socialinio draudimo senatvės pensija.

Nuo 2013 metų į pensijų fondus pervedama įmokų dalis padidinta iki 2,5 %.

Nuo 2014 m. pensijų įmokos dydis susidaro iš: 2 proc. „Sodros“ įmokos, papildomos 1 proc. dalyvio pajamų įmokos ir 1 proc. pensijų įmokos iš valstybės biudžeto lėšų.

Nuo 2016 m. iki 2019 m. įmoka į pensijų fondą sudarys 2 %, papildomos dalyvio lėšomis mokamos įmokos dydis bus 2 proc. dalyvio pajamų, o iš valstybės biudžeto už dalyvį mokamos įmokos dydis – 2 proc. Nuo 2020 m. įmoka į pensijų fondą sudarys 3,5 proc. „Sodros“ įmokos, papildomos - 2 proc. dalyvio pajamų jo lėšomis mokamos įmokos bei papildomos iš valstybės biudžeto už dalyvį mokamos įmokos dydis – 2 proc. (2 lentelė)

2 lentelė

Įmokos valstybinio socialinio draudimo fondui

Metai	Iki šiol	2004	2005	2006	2007-2008	2009.01-2009.06	2009.07-2009.12	2010-2011	2012	2013	2014-2015	2016-2019	2020-
Įmokos „SoDrai“	34%	31.5%	30.5%	29.5%	28.5%	37%	38%	38%	38,5%	37,5%	38%	38%	36,5%
Socialinio draudimo įmokos dalis į Jūsų sąskaitą pensijų fonde	-	2.5%	3.5%	4.5%	5.5%	3%	2%	2%	1.5%	2.5%	2%	2%	3,5%
Papildomos, pensijų kaupimo dalyvio lėšomis mokamos įmokos dydis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1%	2%	2%
Papildomos iš valstybės biudžeto už dalyvį mokamos įmokos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1%	2%	2%

Šaltinis: <http://www.pensijusistema.lt/index.php?1605788083>.

Vaičiulis M. (2009) teigia, jog reikėtų kaupti antros pakopos pensijų fonde lėšas, jei liko daug metų iki pensijos (pvz., >10 metų), vidutinis arba didelis atlyginimas, sumažinama priklausomybė nuo valstybės, lėšos pensijų fonde yra paveldimos. O nekaupiti, jei liko nedaug metų iki pensijos (pvz., <5 metai) bei mažas atlyginimas (pvz., <1000 Lt). Teigiamus ir neigiamus bruožus aptaria ir Jurevičienė D., Samoškaitė Š. (2012) (3 lentelė).

3 lentelė

II pakopos privačių pensijų fondų teigiami ir neigiami bruožai

II pakopos privačių pensijų fondų teigiami bruožai	II pakopos privačių pensijų fondų neigiami bruožai
<ul style="list-style-type: none"> - Socialinės rizikos paskirstymas: blogai dirbant vienai sistemai, kita gerai dirbanti sistema išlygina rizikos laipsnį. - Visuomenės senėjimo poveikio pensijų sistemai mažinimas. - Ilgalaikių investicijų, kapitalo rinkos ir infrastruktūros plėtros galimybė. - Didėsnis lankstumas: pagal asmens poreikį galimos įvairios priimtinos investavimo strategijos. - Patrauklumas psichologiniu požiūriu, nes susidaro įspūdis, kad mokama į „savo“ sąskaitą, o ne į „bendrą“. - Jei pensijų fondų dalyvis nesulaukia pensinio amžiaus, sukauptus pinigų paveldi šeimos nariai. - Galimybė išeiti į pensiją kliento pageidaujama laiku (ne Lietuvos pavyzdys). - Galimybė gauti didesnes pensijas, nes paprastai investicijų grąža yra didesnė negu darbo užmokesčio augimas. 	<ul style="list-style-type: none"> - Fondas atitraukia dalį lėšų iš socialinio draudimo fondų. - Išmokoms įtakos turi svyravimai rinkoje. - Anuitetų rinkos rizika. - Padidina kapitalo pasiūlą. Investicijų į Lietuvos vertybinius popierius atveju pensijų išmokų problema užkraunama ateities kartoms. - Didėjant kapitalui, didėja fondų įtaka, o tai gali neigiamai veikti socialinę politiką. - Reali grėsmė užsienio kapitalo vyravimui. - Santykiškai dideli II pakopos pensijų fondų taikomi atskaitymai. - Nėra nustatytų pensijų sistemos reformos eigos vertinimo kriterijų. - Sistema neapima problemų tų asmenų, kurių pajamos mažos. - Vyresnio amžiaus žmonės, kuriems iki pensijos likę dešimt ir mažiau metų, gali nesukaupiti tiek lėšų senatvei, kiek tikėjosi.

Šaltinis: sudarė Jurevičienė D., Samoškaitė Š. (2012).

Todėl renkantis antros pakopos pensijų fondą būtina kiekvienam gerai apsvarstyti teigiamus ir neigiamus bruožus. Tačiau reiktų atkreipti dėmesį į Lietuvos banko atliktą tyrimą (2013) kur teigiama, jog gyventojams aktyviai dalyvaujant II pakopos pensijų sistemoje, galima tikėtis iki trečdaliao didesnių senatvės pensijų bei kad patvirtintas II pakopos pensijų sistemos modelis yra gerai subalansuotas.

Pasinaudoti sukauptais pinigais bus galima tik sulaukus pensinio amžiaus ir įsigijus pensijų anuitetą – privačią mėnesinę pensiją. Tai reiškia, kad sukauptą sumą turės būti sumokėta pasirinktai gyvybės draudimo bendrovei, kuri įsipareigos gyventojui iki gyvos galvos mokėti atitinkamo dydžio papildomą pensiją. Tik išskirtiniais atvejais gyventojas neprivalo pirkti pensijų anuiteto (privačios pensijos), pavyzdžiui, jeigu sulaukęs pensinio amžiaus jis fonde yra sukaukęs santykinai nedidelę sumą pinigų (šiuo metu apie 20 tūkst. Lt), tada sukauptus pinigus jis gali išleisti savo nuožiūra.

Bartkus A. (2012) atlikęs tyrimą savo straipsnyje teigia, jog ilgalaikėje perspektyvoje antros pakopos pensijų fondų įdiegimas sumažina socialinio draudimo sistemos išlaidas ir padidina sistemos finansinį stabilumą. Nesant pensijų fondų, sistema būtų nesubalansuota iki 2023 m. III ketvirčio, o jiems esant iki 2021 m. IV ketvirčio.

Gudaitis T. (2009) teigia, jog privatūs pensijų fondai gali sumažinti gyventojų senėjimo poveikį pensijų sistemai, taip pat, išlieka visos kitos socialinės garantijos – nedarbingumo; motinystės ar ligos atvejais mokamos išmokos, visi sukaupti pinigai antros pakopos pensijų fonduose yra paveldimi, jei antros pakopos pensijų fondų dalyvis nesulaukia pensinio amžiaus, galimybė rinktis skirtingą antros pakopos pensijų fondų investavimo riziką: nuo 100 proc. investicijų į vyriausybių obligacijas iki 100 proc. investicijų į bendrovių akcijas.

Vaičiulis M. (2009) pateikia finansų analitikų asociacijos suklasifikuotus pensijų fondus. Yra išskiriamos šios investavimo rūšys:

1. Vyriausybės obligacijų (konservatyvūs) fondai;
2. Mažos akcijų dalies pensijų fondai;
3. Vidutinės akcijų dalies pensijų fondai;
4. Akcijų pensijų fondai.

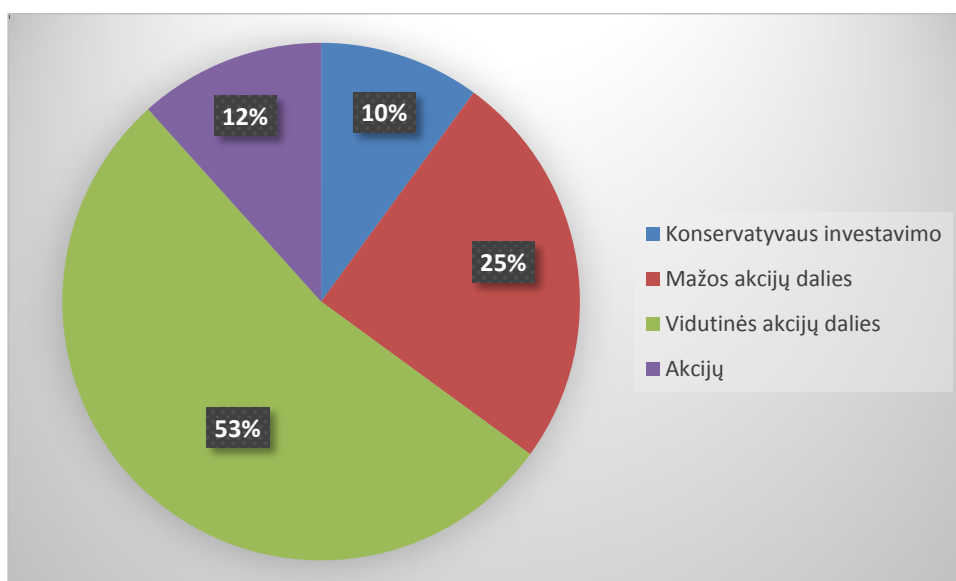
Vyriausybės obligacijų fondai. Naudoti šią investavimo strategiją naudingiausia, kai iki pensijos liko jau nedaug metų. Fondo lėšos investuojamos tik į įstatyme išvardytų šalių, įskaitant ES, ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės obligacijas. Šioje pensijų fondo kategorijoje į akcijas nėra investuojama, todėl rizika ir tikėtinas ilgalaikis pelningumas yra mažiausi. Tačiau visada galima tikėtis pajamų tiek ilgu, tiek trumpu laikotarpiu.

Mažos akcijų dalies pensijų fondai. Šioje investavimo strategijoje akcijos sudaro iki 30%, todėl ir rizika bei tikėtinas ilgalaikis pelningumas yra mažas.

Vidutinės akcijų dalies pensijų fondai. Šioje investavimo strategijoje akcijos sudaro nuo 31% iki 70%, todėl ir rizika bei tikėtinas ilgalaikis pelningumas yra vidutinė.

Akcijų pensijų fondai. Šioje investavimo strategijoje akcijos sudaro nuo 71% iki 100%, todėl ir rizika bei tikėtinas ilgalaikis pelningumas yra didžiausias. Šis investavimas labiausiai yra tinkamas jauno amžiaus žmonėms. Trumpu laikotarpiu galimi svyravimai, tačiau ilguoju laikotarpiu galimas maksimalus pelnas iš investicijų.

Pagal Lietuvos banko duomenis 2013-ais metais daugiausia dalyvių renkasi vidutinės akcijų dalies pensijų fondus (11 pav.). 2013 metų pabaigoje veikė 28-ios II-os pakopos pensijų fondai, iš kurių 10 sudarė vidutinės akcijų dalies pensijų fondai. Jie valdė net tik daugiau kaip pusė visos II-os pakopos pensijų fondų turto, bet ir pensijas kaupė daugiau nei pusė visų dalyvių.

11 pav. Pensijų fondų dalyvių pasiskirstymas pagal investavimo strategiją

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos banko duomenis (2014).

Nors ir žinant kokią investavimo strategiją pasirinksi vis tiek reikia išsirinkti sau palankiausią II-os pakopos pensijų fondą, iš kurio grąža bus didžiausia, administravimo mokesčiai mažiausi. Jurevičienė D., Samoškaitė Š. (2012) straipsnyje teigia, jog dėl pernelyg trumpo privačių pensijų fondų gyvavimo Lietuvoje, dar nėra tiksliai apibrėžta, kaip reikia vertinti privačių pensijų fondų veiklą, kokie veiksniai yra patys svarbiausi. Minėtos autorės išskyrė keturis svarbiausius rodiklius, į kuriuos reikia atsižvelgti:

1. Investavimo strategija. Atsižvelgiama į pensijų fondų dalyviams siūlomas investavimo strategijas, gresiančią riziką bei rizikos ir pelningumo subalansuotumą (Klimaitė J., 2006).
2. Fondo administravimo mokesčiai. Administravimo mokesčių išlaidos – tai išlaidos, kurias pensijų fondo dalyvis patiria dėl taikomų administravimo mokesčių kaupiant lėšas pensijų fonde. Mokesčiai gali būti taikomi mokamoms įmokoms, arba fondo sąskaitoje esančioms lėšoms.
3. Fondo pelningumas (grąža). Pensijų fondo vieneto vertės pokytis procentais per pasirinktą laikotarpį.
4. Fondo rizika. Galimybė, kad tikėtina investicijų portfelio grąža nebus uždirbta ir ji yra vertinama, skaičiuojant pensijų fondų investicijų grąžos standartinį nuokrypį (Balčienė N., 2007). Standartinis nuokrypis, tai statistinis rodiklis, rodantis, kaip smarkiai per metus svyravo pensijų fondo pelningumas, palyginti su vidutiniu pelningumu. Kuo aukštesnis rodiklis, tuo didesnė investicijų vertės svyravimo rizika. Standartinis nuokrypis yra apskaičiuojamas:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum(x - \bar{x})^2}{(n - 1)}}$$

Čia: σ – standartinis nuokrypis, x – faktinė fondo grąža, \bar{x} – vidutinė fondo grąža, n – laikotarpių skaičius.

Vertinant investicijų grąžą, atsižvelgiant į riziką, taip pat naudojamas Šarpo metodas, kuris parodo, papildomą grąžos dydį, tenkantį vienam rizikos vienetui. Šis rodiklis apskaičiuojamas:

$$SR = \frac{R_i - R_f}{\sigma}$$

Čia: SR – Šarpo rodiklis, R_i – fondo grąžos vidutinė metų norma, R_f – nerizikingos investicijos grąžos norma, σ - vidutinės metinės grąžos vidutinis standartinis nuokrypis.

Vadinasi naudojantis valstybine pensija bei kaupiant lėšas pensijų fonduose galima sukaupti daug didesnes sumas nei nekaupiant papildomai. Sudarant pensijų kaupimo sutartis, būtina

atsakingai išanalizuoti konkrečią situaciją bei įvertinti visus veiksnius, turinčius įtakos kaupimo strategijos efektyvumui. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kokią planuojamos sukaupti sumos dalį sudaro sunkiai prognozuojamos įplaukos. Nors rinkų svyravimai yra pavojingesni esant trumpesniam investavimo laikotarpiui, tačiau kaupiant ilgesnį laiką investavimo grąža įgyja vis didesnę reikšmę galutinės sukauptos sumos dydžiui. Svarbu įvertinti administravimo mokesčius: esant nepakankamai investavimo grąžai galutinė sukauptą suma gali būti mažesnė už įmokėtą sumą.

2. II PAKOPOS PRIVAČIŲ PENSIJŲ FONDŲ LIETUVOJE ANALIZĖ

2.1 II pakopos privačių pensijų fondų rinkos struktūra Lietuvoje

Lietuvoje 2013 metų pabaigoje veikė 28 II pakopos privatūs pensijų fondai. Šiuos privačius pensijų fondus valdė 6 pensijų valdymo įmonės bei 2 gyvybės draudimo įmonės.

Tais pačiais metais Lietuvos banko Priežiūros tarnyba 2013 m. lapkričio 20 d. panaikino UAB „Citadele investicijų valdymas“ valdomus PF. Pensijų fondo „Citadele pensija 1“ dalyviai perkelti į UAB „Finasta Asset Management“ valdomą „Finasta“ konservatyvaus investavimo pensijų fondą, pensijų fondo „Citadele pensija 2“ dalyviai – į UAB „MP Pension Funds Baltic“ valdomą pensijų fondą „MP Medio II“ (Lietuvos bankas, 2014).

II pakopos privačių pensijų fondų pensijų valdymo įmonės:

- UAB „Danske Capital investicijų valdymas“. Ši pensijų fondų valdymo įmonė valdo tris pensijų fondus (4 lentelė). Pirmasis, tai „Konservatyvaus valdymo DANSKE pensija“. Įmonė rekomenduoja šį fondą rinktis asmenims virš 55 metų arba asmenims, kurie nemėgsta rizikos. Šiuo atveju visos kliento lėšos yra investuojamos į Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ar Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) valstybių vyriausybių, centrinių bankų ir Europos centrinio banko išleistus arba į jų garantuotus skolos vertybinius popierius ir/arba kolektyvinio investavimo subjektų, investuojančių į Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ar Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybių vyriausybių, centrinių bankų ir Europos centrinio banko išleistus arba į jų garantuotus skolos vertybinius popierius, akcijas arba investicinius vienetus. Antrasis pensijų fondas – „DANSKE pensija 50“. Šis fondas, rekomenduojamas asmenims nuo 50 iki 55 metų. Fondo strategija leidžia iki 50% investuoti į nuosavybės vertybinius popierius (akcijas), o likusioji dalis, siekiant stabilaus turto augimo, investuojama į skolos vertybinius popierius (obligacijas), pinigų rinkos priemones (išdo vekselius ir pan.), indėlius bei kitas investicines priemones su fiksuota palūkanų norma. Trečias pensijų fondas - „DANSKE pensija 100“. Šis fondas skirtas jauniems ir vidutinio amžiaus žmonėms. Šiuo atveju rizika gali būti didelė, nes galima investuoti iki 100% visų lėšų. Tačiau jei investuojama ne visa suma, tai likusi dalis yra investuojama į skolos vertybinius popierius, pinigų rinkos priemones, indėlius ir kt.

UAB „Danske Capital investicijų valdymas“ pagrindiniai duomenys

Pensijų fondų valdymo įmonė	Pensijų fondai	Rekomenduojamas amžius, metais	Investavimo strategijos	
			Nuosavybės vertybiniai popieriai	Skolos vertybiniai popieriai, pinigų rinkos priemonė, indėliai ir kt.
UAB Danske Capital investicijų valdymas	Konservatyvaus valdymo DANSKE pensija	nuo 55	-	100%
	DANSKE pensija 50	50-55	iki 50%	iki 50%
	DANSKE pensija 100	iki 50	iki 100%	-

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis <https://www.danskebank.lt/> duomenimis.

- UAB „DnB investicijų valdymas“. Ši pensijų fondų valdymo įmonė taip pat valdo tris pensijų fondus (5 lentelė). Konservatyviausia yra laikoma „DnB pensija 1“. Rekomenduojamas asmenų amžius - nuo 58 metų. Visos lėšos investuojamos į Vyriausybės skolos vertybinius popierius. Antrasis pensijų fondas – „DnB pensija 2“. Šis fondas rekomenduojamas žmonėms, kuriems iki pensijos yra likę nuo 7 iki 12 metų. Iki 25% fondo lėšų gali būti investuojama į akcijas, o likusi dalis į Vyriausybės, Centrinų bankų ir įmonių skolos vertybinius popierius bei indėlius. Trečiasis pensijų fondas – „DnB NORD pensija 3“. Rekomenduojamas asmenims iki 53 metų. Tai fondas, kuriame iki 50% lėšų gali būti investuojama į akcijas, o kita dalis investuojama į Vyriausybės, Centrinų bankų ir įmonių skolos vertybinius popierius bei indėlius. Tai labiausiai rizikingiausias fondas iš šių trijų.

UAB „DnB investicijų valdymas“ pagrindiniai duomenys

Pensijų fondų valdymo įmonė	Pensijų fondai	Rekomenduojamas amžius, metais	Investavimo strategijos	
			Nuosavybės vertybiniai popieriai	Skolos vertybiniai popieriai, pinigų rinkos priemonės, indėliai ir kt.
UAB „DnB investicijų valdymas“	DnB pensija 1	nuo 58	-	100%
	DnB pensija 2	53-58	iki 25%	iki 75%
	DnB pensija 3	iki 53	iki 50%	iki 50%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis <https://www.dnb.lt/duomenimis>.

- UAB „Finasta Asset Management“. Ši pensijų fondų valdymo įmonė iki 2014 m. liepos 1 d. valdė 6 pensijų fondus (6 lentelė). Tačiau nuo 2014 m. liepos 1 d. nuosaikaus pensijų fondo dalyvis taps Konservatyvaus pensijų fondo dalyviu, o subalansuoto pensijų fondo dalyvis taps Aktyvaus investavimo pensijų fondo dalyviu (Finasta, 2014). Todėl aptarsime tik likusius keturis fondus. Vyresnio amžiaus žmonėms arba asmenims, kurie vengia rizikos, yra rekomenduojamas „Finasta konservatyvaus investavimo pensijų fondas“. Šiame pensijų fonde visos lėšos yra investuojamos vyriausybės ir centrinių bankų išleistas ar jų garantuotas obligacijas ir bankų indėlius. Vidutinio amžiaus žmonėms arba prisiimantiems nedidelę riziką mėgstantiems asmenims – „Finasta augančio pajamingumo pensijų fondas“. Iki 30% fondo lėšų investuojama į įmonių akcijas, ir ne mažiau kaip 70% – į vyriausybės ir centrinių bankų išleistas ar jų garantuotas obligacijas, bankų indėlius ir įmonių obligacijas. „Finasta aktyvaus investavimo pensijų fondas“ rekomenduojamas jauniems arba nevengiantiems rizikos asmenims. Iki 50% fondo lėšų investuojama į įmonių akcijas, ir ne mažiau 50% turto investuojama į vyriausybės ir centrinių bankų išleistas ar jų garantuotas obligacijas, bankų indėlius ir įmonių obligacijas. Ir pats rizikingiausias pensijų fondas – „Finasta racionalios rizikos pensijų fondas“. Šis fondas rekomenduojamas taip pat jauniems ir rizikos nevengiantiems asmenims. Visos lėšos investuojamos į įmonių akcijas.

6 lentelė

UAB „Finasta Asset Management“ pagrindiniai duomenys

Pensijų fondų valdymo įmonė	Pensijų fondai	Rekomenduojamas amžius, metais	Investavimo strategijos	
			Nuosavybės vertybiniai popieriai	Skolos vertybiniai popieriai, pinigų rinkos priemonės, indėliai ir kt.
UAB „Finasta Asset Management“	Finasta aktyvaus investavimo pensijų fondas	Jauno amžiaus	50%	50%
	Finasta augančio pajamingumo pensijų fondas	Vidutinio amžiaus	30%	70%
	Finasta konservatyvaus investavimo pensijų fondas	Vyresnio amžiaus	-	100%
	<i>Finasta nuosaikus pensijų fondas</i>	<i>Vyresnio amžiaus</i>	-	<i>100%</i>
	Finasta racionalios rizikos pensijų fondas	Jauno amžiaus	100%	-
	<i>Finasta subalansuotas pensijų fondas</i>	<i>Jauno amžiaus</i>	<i>50%</i>	<i>50%</i>

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis <http://www.finasta.com/duomenimis>.

- UAB „MP Pension Funds Baltic“. Šioje pensijų fondų valdymo įmonėje konservatyviausias „MP STABILO II“ pensijų fondas (7 lentelė). Šis fondas palankiausias asmenims, kurių amžius yra 55 metai ir daugiau. Šiame fonde visos lėšos investuojamos į mažiausios rizikos vertybinius popierius, obligacijas bei terminuotus indėlius. Asmenims nuo 44 iki 55 metų yra rekomenduojamas „MP MEDIO II“ pensijų fondas, kuriame iki 70% lėšų investuojama akcijų rinkose, likusi dalis (30%) – į obligacijas ir terminuotus indėlius. Ir asmenims iki 44 metų yra rekomenduojamas „MP EXTREMO II“ pensijų fondas, kuriame iki 100% fondo lėšų gali būti investuojama akcijų rinkose.

7 lentelė

UAB „MP Pension Funds Baltic“ pagrindiniai duomenys

Pensijų fondų valdymo įmonė	Pensijų fondai	Rekomenduojamas amžius, metais	Investavimo strategijos	
			Nuosavybės vertybiniai popieriai	Skolos vertybiniai popieriai, pinigų rinkos priemonės, indėliai ir kt.
UAB „MP Pension Funds Baltic“	MP EXTREMO II	iki 44	iki 100%	-
	MP MEDIO II	44 - 55	iki 70%	iki 30%
	MP STABILO II	nuo 55	-	iki 100%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis <https://www.mpensija.lt/> duomenimis.

- UAB „SEB investicijų valdymas“. Ši pensijų valdymo įmonė valdo tris pensijų fondus (8 lentelė). Pats konservatyviausias, turintis mažiausią riziką ir rekomenduojamas asmenims nuo 58 metų yra „SEB pensija 1“ pensijų fondas. Visos lėšos yra investuojamos į mažiausios rizikos vertybinius popierius, obligacijas bei terminuotus indėlius. Vidutinę riziką turi pensijų fondas „SEB pensija 2“. Šis fondas rekomenduojamas asmenims, kuriems iki pensijos liko 7-15 metų. Investicijos į akcijas gali sudaryti nuo 20% iki 60%, o likusi dalis, kuri gali sudaryti nuo 40% iki 80%, investuojama į vyriausybių ir centrinių bankų išleistas ar jų garantuotas obligacijas, bankų indėlius ir įmonių obligacijas. Ir labiausiai rizikingiausias fondas yra „SEB pensija 3“. Šiuo fondu naudotis yra rekomenduojama asmenims iki 50 metų. Investicijos į akcijas gali sudaryti nuo 60% iki 100%, o likusi dalis, kuri gali sudaryti nuo 0% iki 40%, investuojama į vyriausybių ir centrinių bankų išleistas ar jų garantuotas obligacijas, bankų indėlius ir įmonių obligacijas.

UAB „SEB investicijų valdymas“ pagrindiniai duomenys

Pensijų fondų valdymo įmonė	Pensijų fondai	Rekomenduojamas amžius, metais	Investavimo strategijos	
			Nuosavybės vertybiniai popieriai	Skolos vertybiniai popieriai, pinigų rinkos priemonės, indėliai ir kt.
UAB „SEB investicijų valdymas“	SEB pensija 1	nuo 58	-	100%
	SEB pensija 2	50 - 58	20% - 60%	40% - 80%
	SEB pensija 3	iki 50	60% - 100%	0% - 40%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis <https://www.seb.lt/duomenimis>.

- UAB „Swedbank investicijų valdymas“. Tai pensijų fondų valdymo įmonė, kuri turi daugiausiai įsteigusi pensijų fondų (9 lentelė). Pensijų fondas „Pensija 1 (Swedbank)“ rekomenduojamas vyresniems klientams (nuo 60 metų). Visos fondo lėšos investuojamos į įstatyme išvardytų šalių, įskaitant ES, ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės obligacijas. „Pensija 2 (Swedbank)“ yra rekomenduojamas asmenims nuo 56 iki 63 metų. Iki 30% lėšų yra investuojama į akcijas, o likusi dalis (iki 70%) investuojama į vyriausybių ir centrinių bankų išleistas ar jų garantuotas obligacijas, bankų indėlius ir įmonių obligacijas. Pensijų fondas „Pensija 3 (Swedbank)“ yra rekomenduojamas asmenims nuo 46 iki 60 metų. Šiuo atveju iki 50% yra investuojama į akcijas, o likusi dalis – į obligacijas, indėlius. „Pensija 4 (Swedbank)“ rekomenduojamas asmenims nuo 36 iki 50 metų. Iki 70% fondo lėšų investuojama į akcijas, o likusi dalis investuojama į vyriausybių ir centrinių bankų išleistas ar jų garantuotas obligacijas, bankų indėlius ir įmonių obligacijas. Ir paskutinis pensijų fondas „Pensija 5 (Swedbank)“ yra rekomenduojamas asmenims iki 40 metų bei visos fondo lėšos yra investuojamos į akcijas.

UAB „Swedbank investicijų valdymas“ pagrindiniai duomenys

Pensijų fondų valdymo įmonė	Pensijų fondai	Rekomenduojamas amžius, metais	Investavimo strategijos	
			Nuosavybės vertybiniai popieriai	Skolos vertybiniai popieriai, pinigų rinkos priemonės, indėliai ir kt.
UAB „Swedbank“	Pensija 1 (Swedbank)	nuo 60	-	100%
	Pensija 2 (Swedbank)	56 - 63	iki 30%	iki 70%

investicijų valdymas“	Pensija 3 (Swedbank)	46 - 60	iki 50%	iki 50%
	Pensija 4 (Swedbank)	36 - 50	iki 70%	iki 30%
	Pensija 5 (Swedbank)	iki 40	iki 100%	-

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis <https://www.swedbank.lt/> duomenimis.

Lietuvoje veikiančios gyvybės draudimo įmonės, kurios turi II pakopos privačius pensijų fondus:

- *ERGO Life Insurance SE*. Šiai gyvybės draudimo įmonei priklauso du II pakopos privatūs pensijų fondai (10 lentelė). Pensijų fondas „ERGO Konservatyvusis“ rekomenduojama rinktis tiems kuriems iki pensinio amžiaus liko mažiau nei 7 metai. Šio pensijų fondo lėšos (100%) investuojamos į ilgalaikius skolos vertybinius popierius. O pensijų fondas „ERGO Balans“ rekomenduojamas asmenims iki 58 metų. Ir 50% fondo lėšų yra investuojama į akcijas, o likusi dalis į vertybinius popierius ir pinigų rinkos priemones.

10 lentelė

ERGO Life Insurance, SE pensijų fondų pagrindiniai duomenys

Gyvybės draudimo valdymo įmonė	Pensijų fondai	Rekomenduojamas amžius, metais	Investavimo strategijos	
			Nuosavybės vertybiniai popieriai	Skolos vertybiniai popieriai, pinigų rinkos priemonės, indėliai ir kt.
ERGO Life Insurance, SE	ERGO Balans	iki 58	iki 50%	iki 50%
	ERGO Konservatyvusis	nuo 58	-	100%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis <http://www.ergo.lt/> duomenimis.

- *UAGDPB „Aviva Lietuva“*. Šiai gyvybės draudimo įmonei priklauso trys II pakopos privatūs pensijų fondai (11 lentelė). Pensijų fondas „Europensija“ rekomenduojama rinktis, jei iki pensijos lieka ne daugiau kaip 7 metai. Šiuo atveju viso lėšos yra investuojamos į skolos vertybinius popierius. Vidutinio amžiaus žmonėms yra rekomenduojama rinktis „Europensija plus“. Iki 30% lėšų investuojama į akcijas, kiti – į skolos vertybinius popierius. Ir pensijų fondas „Europensija ekstra“ rekomenduojamas jauno amžiaus žmonėms. Į akcijas yra investuojama iki 65% lėšų, o kiti (iki 35%) – į skolos vertybinius popierius.

11 lentelė

Aviva Lietuva, UAGDPB pensijų fondų pagrindiniai duomenys

Pensijų fondų	Pensijų fondai	Rekomenduojamas amžius, metais	Investavimo strategijos
---------------	----------------	--------------------------------	-------------------------

valdymo įmonė			Nuosavybės vertybiniai popieriai	Skolos vertybiniai popieriai, pinigų rinkos priemonės, indėliai ir kt.
Aviva Lietuva, UAGDPB	Europensija	Iki pensijos 7 metai	-	100%
	Europensija ekstra	Jauno amžiaus	iki 65%	iki 35%
	Europensija plus	Vidutinio amžiaus	iki 30%	iki 70%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis <http://www.aviva.lt/> duomenimis.

Analizuojant II-os pakopos privačių pensijų fondų rinkos struktūrą Lietuvoje taip pat yra tikslinga išanalizuoti kaip kito dalyvių skaičius, kaip pasiskirstė dalyviai pagal lytį bei amžių.

12-ame paveiksle yra pateikiamas antros pakopos privačių pensijų fondų dalyvių skaičiaus kitimas nuo 2009 iki 2013 metų.

Pagal dalyvių skaičių, visais analizuojamais laikotarpiais, daugiausiai klientų turėjo UAB „Swedbank investicijų valdymas“. 2010-ais metais, ši pensijų valdymo įmonė, turėjo daugiausiai klientų (431871), o 2012-ais metais dalyvių skaičius buvo pats mažiausias (422938). Vadinasi 2012-ais metais, lyginant su 2010 m., dalyvių skaičius sumažėjo 2,07%.

Pensijų valdymo įmonė UAB „Seb investicijų valdymas“ pagal dalyvių skaičių yra antra. Daugiausia dalyvių įmonė turėjo 2010 metais (256085) ir beveik panašiai 2011 metais (256017). O mažiausiai dalyvių buvo 2013 metais. Vadinasi didžiausias atotrūkis sudarė 1,37%.

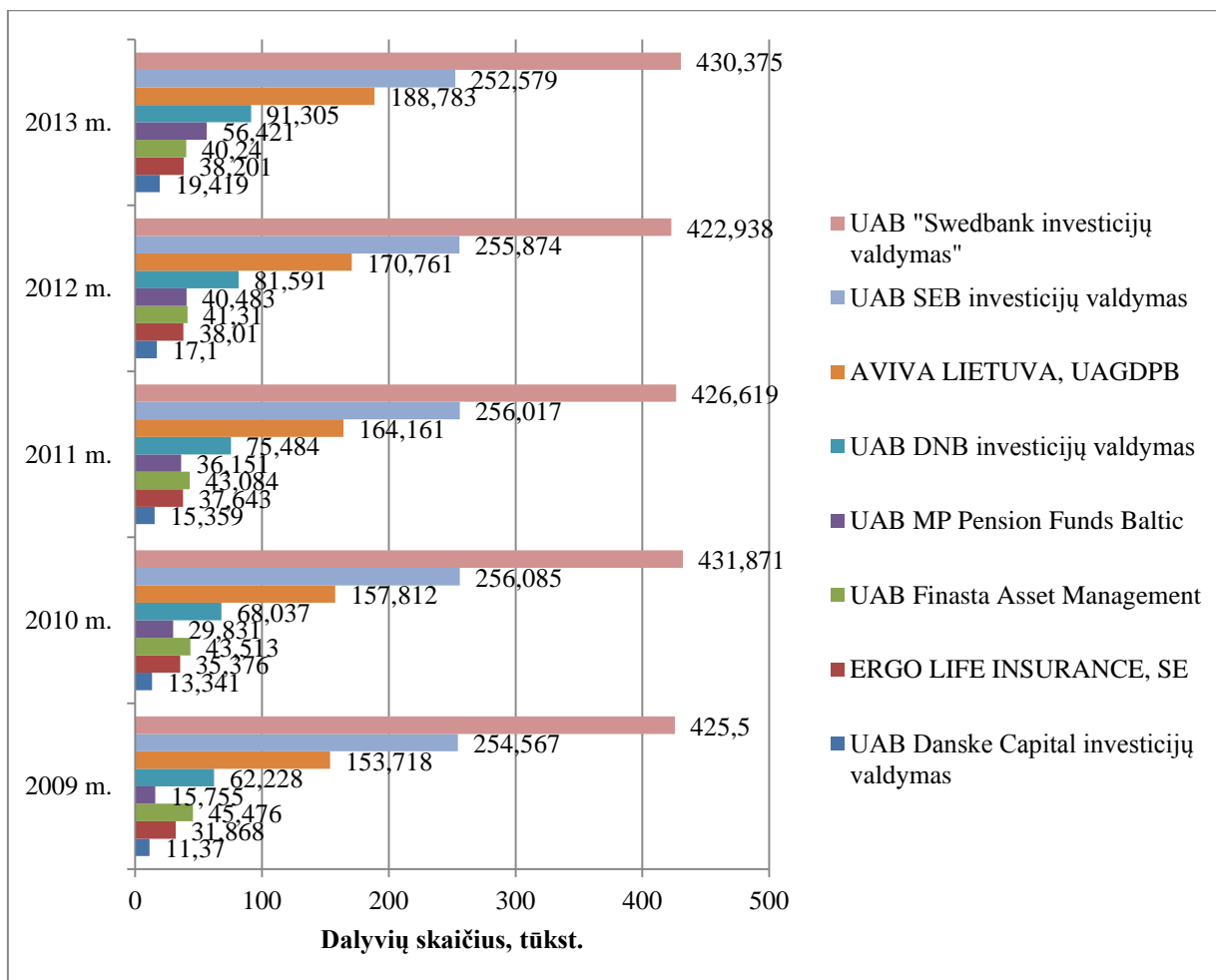
Pagal dalyvių skaičių trečia yra gyvybės draudimo įmonė UAGDPB „Aviva Lietuva“. Šiai įmonei sėkmingiausi metai buvo 2013 (188783), kai tuo tarpu, pagal dalyvių skaičių, dviem didžiausioms pensijų valdymo įmonėm „Swedbank investicijų valdymui“ ir „Seb investicijų valdymui“, tai buvo patys prasčiausi metai. O mažiausiai dalyvių „Aviva Lietuva“ turėjo 2009 metais (153718). Vadinasi nuo 2009-tų metų iki 2013 metų dalyvių skaičius padidėjo 22,81%.

Ketvirta pagal dalyvių skaičių yra pensijų valdymo įmonė UAB „DnB investicijų valdymas“. Kaip ir „Aviva Lietuva“ įmonėje „DnB investicijų valdymas“ dalyvių skaičius palaipsniškai didėjo 2009 iki 2013 metų. Tai mažiausiai dalyvių buvo 2009 metais (62228) ir iki 2013 metų dalyvių skaičius padidėjo 46,73% (91305).

Likusiose keturiose įmonėse dalyvių skaičius yra kur kas mažesnis. Iš šių keturių įmonių dalyvių skaičius nuo 2009 metų iki 2013 metų didėjo tik trijose įmonėse:

- „MP Pension Funds Baltic“ padidėjo 258,11%, t.y. dalyvių skaičius didėjo nuo 15755 iki 56421.
- „ERGO Life Insurance“ padidėjo 19,87%, t.y. dalyvių skaičius didėjo nuo 31868 iki 38201.
- „Danske Capital investicijų valdymas“ padidėjo 70,79% t.y. dalyvių skaičius didėjo nuo 11370 iki 19419.

O likusioje įmonėje „Finasta Asset Management“ dalyvių skaičius nuo 2009 metų (45476) iki 2013 metų sumažėjo 11,51% ir dalyvių skaičius sudarė tik 40240.

12 pav. II-os pakopos privačių pensijų fondų dalyvių skaičiaus kitimas 2009 – 2013 metais, tūkst.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

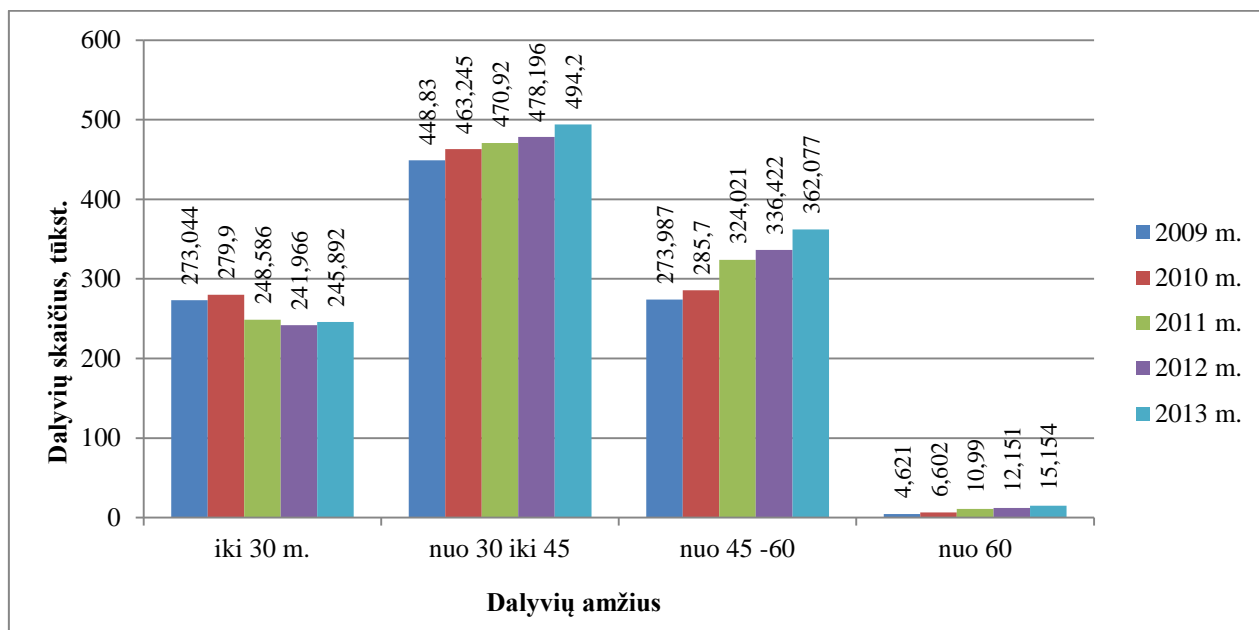
13-ame paveiksle yra pavaizduotas dalyvių pasiskirstymas pagal amžių. Iš viso yra sudaromos keturios amžiaus grupės.

Analizuojant dalyvių pasiskirstymą pagal amžių (13 pav.) galima teigti, jog didžiausią grupę sudaro antros pakopos privačių pensijų fondų dalyviai, kurių amžius yra nuo 30 iki 45 metų. Tokio amžiaus dalyvių nuo 2009 iki 2013 metų padidėjo 10,11%. O mažiausią grupę sudaro asmenys nuo 60 metų. Šios grupės mažumą nulemia tai, jog tokio amžiaus žmonėms sudaryti sutartį su pensijų fondu ar gyvybės draudimo įmone jau nebeapsimoka, nes gaunama nauda būtų labai maža. Tačiau lyginant 2009-2013 metus, galima pastebėti, jog dalyvių skaičius, kuriems yra virš 60 metų, 2013 metais išaugo 227,94% lyginant su 2009 metais.

Pirmoje amžiaus grupėje (iki 30 metų) dalyvių skaičius, visais analizuojamais laikotarpiais nedaug pakitęs. 2010 metais lyginat su 2009 metais dalyvių skaičius išaugo 2,51%. O 2011 metais

lyginant su 2010 metais dalyvių skaičius sumažėjo 11,19%. 2012 metais taip pat buvo mažėjimas ir tai sudarė 2,66%. 2013 metais jau pastebimas nedidelis 1,62% dalyvių skaičiaus augimas.

Trečia dalyvių grupę sudaro asmenys nuo 45 iki 60 metų. Šioje grupėje pastebimas pastovus dalyvių skaičiaus augimas. 2010 metais, lyginant su 2009 metais, antros pakopos privačių pensijų fondų dalyvių skaičius išaugo 4,28%. 2011 metais, lyginant su 2010 metais, pastebimas jau kur kas didesnis augimas, kuris sudarė 13,41%. 2012 metais, lyginant su 2011 metais, augimas sudarė 3,83%, o 2013 metais, lyginant su 2012 metais, augimas sudarė 7,63%.

13 pav. II-os pakopos privačių pensijų fondų dalyvių skaičiaus kitimas pagal dalyvių amžių 2009 – 2013 metais, tūkst.

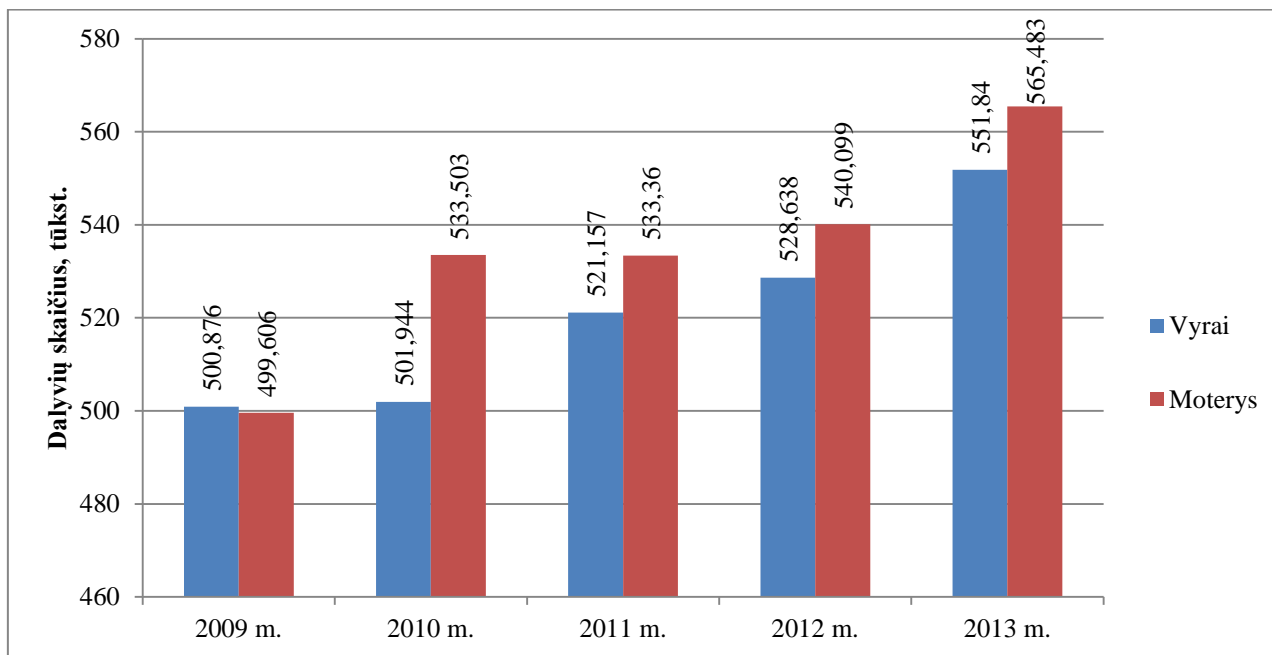
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

Analizuojant dalyvių skaičiaus kitimą reikia atkreipti dėmesį ir į dalyvių pasiskirstymą pagal lytį (14 pav.). Iš 14 paveikslo matyti, jog analizuojamu laikotarpiu (2009 – 2013 metai) daugiau dalyvių sudaro moterys išskyrus 2009 metus, kai vyrų 0,25% buvo daugiau negu moterų.

Tik 2010 metais yra matomas didžiausias skirtumas tarp moterų ir vyrų skaičiaus. Moterų daugiau nei vyrų buvo 6,29 %. O likusiai laikotarpiais (2011, 2012 ir 2013 metai) skirtumas tarp moterų ir vyrų sudarė kiek daugiau nei 2% (atitinkamai skirtumas sudarė 2,34%, 2,17%, 2,47%).

Analizuojant vyrų skaičiaus kitimą, galima teigti jog kiekvienais metais dalyvių skaičius augo. 2010 metais, lyginant su 2009 metais, vyrų skaičiaus augimas buvo pats mažiausias, t.y. sudarė tik 0,21%. 2011 metais antros pakopos privačių pensijų fondų veikloje dalyvaujančių vyrų skaičius padidėjo 3,83% lyginant su 2010 metais. 2012 metais vyrų skaičiaus augimas sumažėjo ir jis tesudarė tik 1,44% lyginant su 2011 metais. O 2013 metais augimas buvo pats didžiausias ir sudarė 4,39%.

Analizuojant moterų skaičiaus kitimą 2009 – 2013 metais matoma, jog skaičius augo išskyrus 2011 metus, kai matomas nežymus moterų skaičiaus sumažėjimas. 2010 metais yra pats didžiausias moterų skaičiaus augimas, kuris sudaro 6,78% lyginant su 2009 metais. Kaip jau minėta 2011 metais, lyginant su 2010 metais, yra nežymus moterų skaičiaus sumažėjimas, kuris sudaro 0,03%. 2012 metais, lyginant su 2011 metais, jau matomas 1,26% moterų skaičiaus augimas. O 2013 metais, lyginant su 2012 metais, augimas sudarė 4,7%.

14 pav. II-os pakopos privačių pensijų fondų dalyvių skaičiaus kitimas pagal lytį 2009 – 2013 metais, tūkst.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

2.2 II pakopos privačių pensijų fondų taikomų administravimo mokesčių analizė

Asmuo, kuris renkasi II-os pakopos privatų pensijų fondą taip pat turėtų atkreipti dėmesį ir į pensijų valdymo ir gyvybės draudimo įmonių taikomus administravimo mokesčius. Nes išsirinkus fondą, kurio mokesčiai mažiausi, bus investuojama daugiau lėšų, gaunamų pervedus įmokos dalį.

Yra išskiriamos trys mokesčių grupės, kur nustatyti mokesčiai, atskaitomi iš dalyviui priklausančių piniginių lėšų:

1. Tikslūs administravimo mokesčiai, numatyti pensijų kaupimo bendrovių valdybos, stebėtojų tarybos ar administracijos vadovo sprendimais. Mokesčiai skaičiuojami nuo įmokų, nuo turto.
2. Tikslūs perėjimo į kitos pensijų kaupimo bendrovės PF vieną kartą per kalendorinius metus mokesčiai.

3. Tikslūs perėjimo į kitą PF daugiau kaip vieną kartą per kalendorinius metus mokesčiai. Mokestis gali būti taikomas pereinant į tos pačios ar kitos pensijų kaupimo bendrovės privatų pensijų fondą.

Kadangi renkantis II-os pakopos privatų pensijų fondą yra atsižvelgiama ir į kliento norą rizikuoti, todėl ir administravimo mokesčius yra tikslinga analizuoti pagal investavimo strategijas.

Pats nerizikingiausias yra konservatyvaus investavimo privatus pensijų fondas (15 pav.). Reikėtų paminėti jog nuo 2014-07-01 „Finasta nuosaikus“ pensijų fondas prijungtas prie „Finasta konservatyvus“ pensijų fondo, tai 15 paveiksle neatsispindės pensijų fondo „Finasta nuosaikus“ mokesčiai.

Kadangi analizuojami konservatyvūs privatūs pensijų fondai, tai maksimalus mokestis nuo turto yra 0,65%. Ir visi konservatyvūs pirvatūs pensijų fondai taiko vienodą 0,65% mokestį.

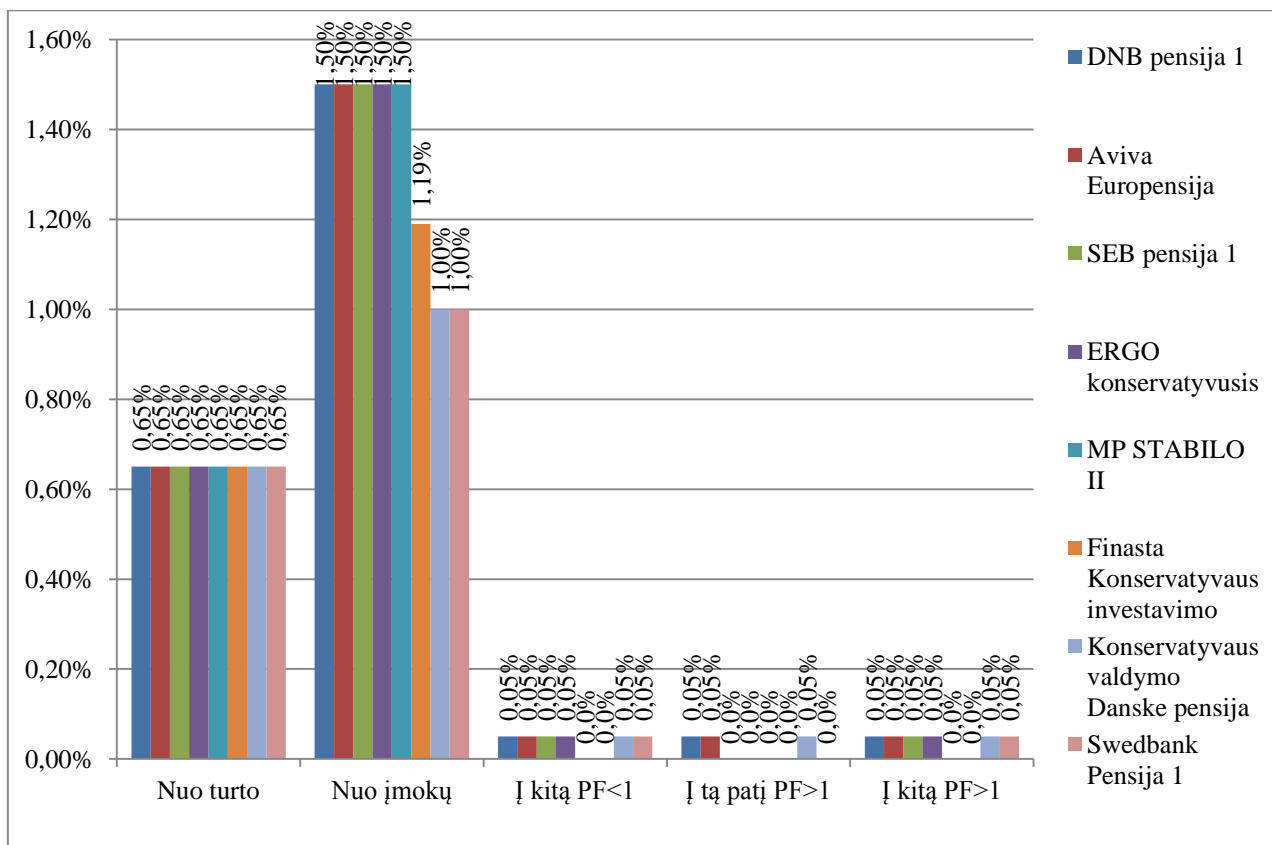
Nuo įmokų taikomi mokesčiai negali viršyti 1,5%. Tai maksimalų mokestį taiko 5 pensijų fondai: „DNB pensija 1“, „Aviva Europensija“, „SEB pensija 1“, „ERGO konservatyvūs“ bei „MP Stabilo II“. 1,19% mokestį taiko tik „Finasta konservatyvus“ pensijų fondas. O mažiausias 1% mokestis yra taikomas „Konservatyvaus valdymo Danske pensija“ ir „Swedbank pensija 1“ pensijų fonduose.

Pereinant į kitos pensijų kaupimo bendrovės pensijų fondą kartą per kalendorinius metus yra taikomas 0,05% mokestis išskyrus „Finasta konservatyvaus“ ir „MP Stabilo II“ pensijų fondus, kuriuose mokestis nėra taikomas.

Pereinant į tos pačios pensijų kaupimo bendrovės pensijų fondą daugiau nei vieną kartą per kalendorinius metus yra taikomas 0,05% mokestis. Tačiau šis mokestis naudojamas tik pensijų fonduose „DNB pensija 1“, „Aviva Europensija“ bei „Konservatyvaus valdymo Danske pensija“. Likusiuose konservatyviuose pensijų fonduose šis mokestis nėra taikomas.

Pereinant į kitos pensijų kaupimo bendrovės pensijų fondą daugiau nei vieną kartą per metus yra taikomas 0,05% mokestis. Šiuo mokesčiu naudojasi beveik visi konservatyvūs pensijų fondai išskyrus „Finasta konservatyvūs“ bei „MP Stabilo II“.

Apibendrinus, taikomus mokesčius II-os pakopos konservatyviuose privačiuose pensijų fonduose, dalyviui palankiausias fondas yra „Swedbank pensija 1“, o nepalankiausi pensijų fondai yra du: „DNB pensija 1“ bei „Aviva Europensija“.

15 pav. II-os pakopos konservatyvių privačių pensijų fondų taikomi mokesčiai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos banko pateiktais duomenimis.

16-ame paveiksle atspindi mažos akcijų dalies pensijų fondų taikomi mokesčiai. Mokestis nuo turto negali būti didesnis nei 1%. Tai trys mažos akcijų dalies pensijų fondai taiko maksimalų mokestį ir tik Finastos Augančio pajamingumo fondas taiko 0,99%.

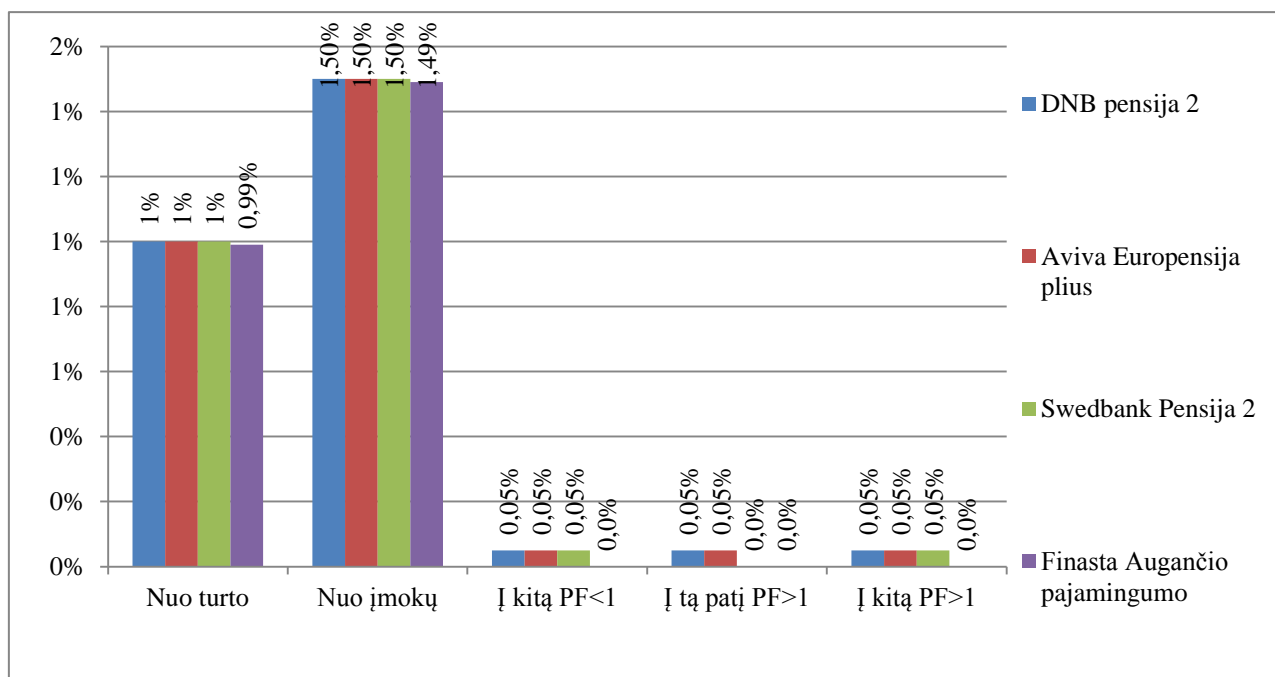
Mokestis nuo įmokų negali būti didesnis nei 1,5%. Tai pat kaip ir su mokesčiu nuo turto tik Finastos Augančio pajamingumo pensijų fondas taiko 0,01% mažesnę nei galimas maksimalus mokestis. Likę trys pensijų fondai taiko 1,5% mokestį.

Pereinant į kitos pensijų kaupimo bendrovės pensijų fondą kartą per kalendorinius metus yra taikomas 0,05% mokestis. Šiuo mokesčiu naudojasi visi mažos akcijų dalies pensijų fondai išskyrus Finastos Augančio pajamingumo fondą.

Pereinant į tos pačios pensijų kaupimo bendrovės pensijų fondą daugiau nei vieną kartą per kalendorinius metus yra taikomas 0,05% mokestis. Šis mokestis taikomas pensijų fonduose „DNB pensija 2“ bei „Aviva Europensija plus“. O pensijų fonduose „Swedbank pensija 2“ bei Finastos „Augančio pajamingumo“ tokio mokesčio nėra.

Pereinant į kitos pensijų kaupimo bendrovės pensijų fondą daugiau nei vieną kartą per metus taip pat taikomas 0,05% mokestis. Šiuo mokesčiu nesinaudoja tik Finastos „Augančio pajamingumo“ pensijų fondas.

Vadinasi galima teigti, jog pagal taikomus mokesčius II-os pakopos mažos akcijų dalies privačiuose pensijų fonduose, dalyviui palankiausias fondas yra Finastos „Augančio pajamingumo“, o nepalankiausi pensijų fondai yra du: „DNB pensija 2“ bei „Aviva Europensija plus“.

16 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies privačių pensijų fondų taikomi mokesčiai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos banko pateiktais duomenimis.

17-ame paveiksle atskleidžiami vidutinės akcijų dalies privačių pensijų fondų taikomi mokesčiai. Taip pat reikėtų paminėti, jog nuo 2014-07-01 „Finasta subalansuotas“ pensijų fondas prijungtas prie „Finasta aktyvaus investavimo“ pensijų fondo, todėl 17-ame paveiksle neatsispindės „Finasta subalansuotas“ pensijų fondas.

Analizuojant mokesčių nuo turto, visi vidutinės akcijų dalies pensijų fondai taiko 1% mokesčių išskyrus „MP Medio II“ ir Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fondus, kuriose yra taikomas 0,99% mokesčiai.

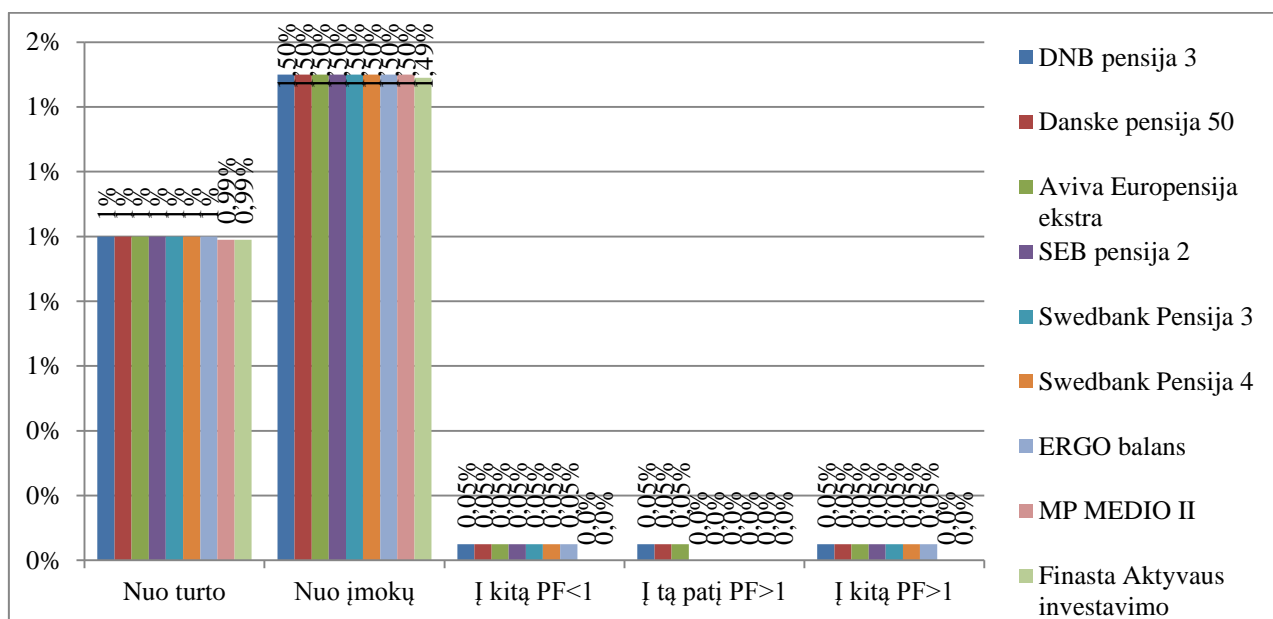
Mokesčių nuo įmokų taiko visi analizuojami vidutinės akcijų dalies pensijų fondai. Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fondas taiko mažiausią 1,49% mokesčių, o likę fondai – 1,5% mokesčių.

Pereinant į kitos pensijų kaupimo bendrovės pensijų fondą kartą per kalendorinius metus mokesčio netaiko pensijų fondai „MP Medio II“ ir Finastos Aktyvaus investavimo. Likę pensijų fondai taiko 0,05% mokesčių.

Pereinant į tos pačios pensijų kaupimo bendrovės pensijų fondą daugiau nei vieną kartą per kalendorinius metus mokesčių taiko „DNB pensija 3“, „Danske pensija 50“ bei „Aviva Europensija Ekstra“, kur šis mokesčiai sudaro 0,05%. Likę pensijų fondai šio mokesčio netaiko.

Pereinant į kitos pensijų kaupimo bendrovės pensijų fondą daugiau nei vieną kartą per metus mokesčio netaiko „MP Medio II“ ir Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fondai. Likusiuose pensijų fonduose šis mokestis sudaro 0,05%.

Taigi, jei asmuo renkasi II-os pakopos vidutinės akcijų dalies privatų pensijų fondą, tai pagal taikomus mokesčius, pats geriausias fondas būtų Finastos Aktyvaus investavimo, o nepalankiausi „DNB pensija 3“, „Danske pensija 50“ bei „Aviva Europensija Ekstra“, kur mokesčiai yra didžiausi.

17 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies privačių pensijų fondų taikomi mokesčiai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos banko pateiktais duomenimis.

18-ame paveiksle atskleisti akcijų dalies privačių pensijų fondų taikomi mokesčiai.

Analizuojant mokestį nuo turto, visi akcijų dalies pensijų fondai taiko 1% mokestį išskyrus „MP Extremo II“ ir Finastos Racionalios rizikos pensijų fondus, kuriuose yra taikomas 0,99% mokestis.

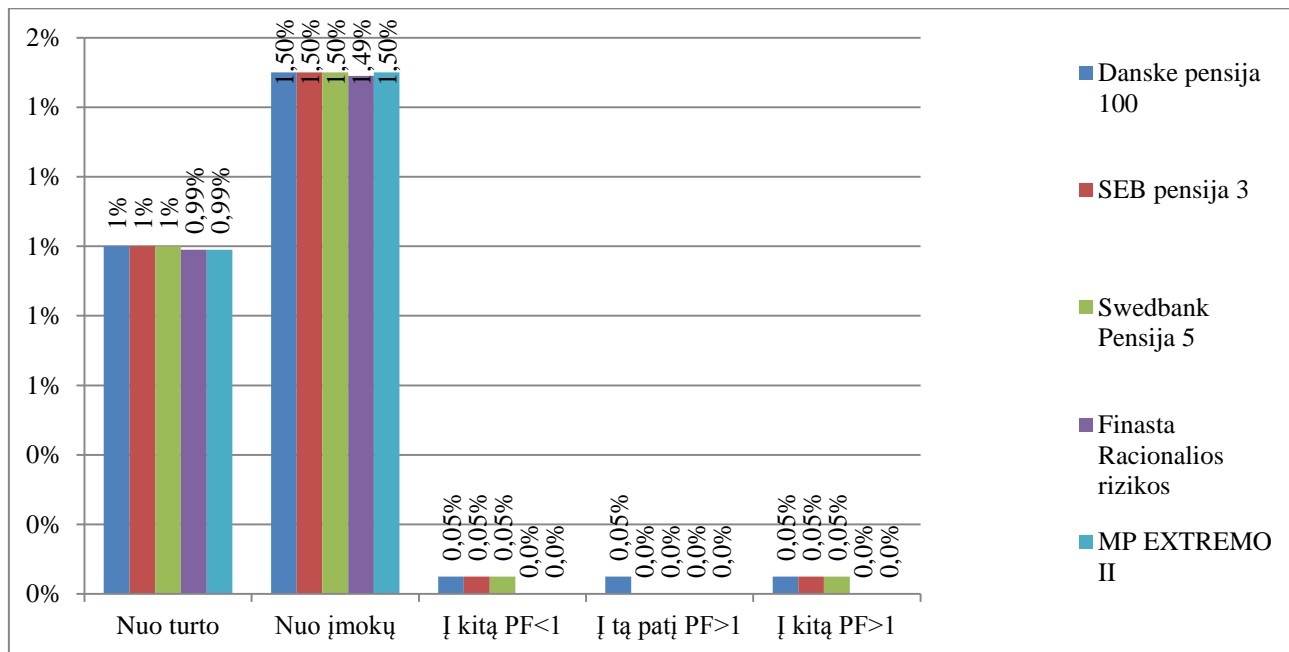
Mokestis nuo įmokų visuose akcijų dalies pensijų fonduose, išskyrus Finastos Racionalios rizikos pensijų fondą, yra 1,5%. O Finastos Racionalios rizikos pensijų fondas taiko 1,49%

Pereinant į kitos pensijų kaupimo bendrovės pensijų fondą kartą per kalendorinius metus mokesčio netaiko pensijų fondai „MP Extremo II“ ir Finastos Racionalios rizikos. Likę pensijų fondai taiko 0,05% mokestį.

Pereinant į tos pačios pensijų kaupimo bendrovės pensijų fondą daugiau nei vieną kartą per kalendorinius metus mokestį taiko „Danske pensija 100“ pensijų fondas, kur šis mokestis sudaro 0,05%. Likę pensijų fondai šio mokesčio netaiko.

Pereinant į kitos pensijų kaupimo bendrovės pensijų fondą daugiau nei vieną kartą per metus mokesčio netaiko „MP Extremo II“ ir Finastos Racionalios rizikos pensijų fondai. Likusiuose pensijų fonduose šis mokestis sudaro 0,05%.

Vadinasi dalyviui palankiausias Finastos Racionalios rizikos privatus pensijų fondas, o nepalankiausias „Danske pensija 100“.

18 pav. II-os pakopos akcijų dalies privačių pensijų fondų taikomi mokesčiai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos banko pateiktais duomenimis.

Apibendrinus visus II-os pakopos privačius pensijų fondus, galima teigti, jog asmenims nepalankiausi yra visi gyvybės draudimo įmonės „Aviva Lietuva“ ir pensijų valdymo įmonių „DNB investicijų valdymas“ pensijų fondai bei „Danske Capital investicijų valdymas“ pensijų fondai „Danske pensija 50“ ir „Danske pensija 100“, nes mokesčiai yra didžiausi. O mažiausius mokesčius taiko „Swedbank pensija 1“, Finastos Augančio pajamingumo, Aktyvaus investavimo, Racionalios rizikos pensijų fondai.

2.3 II pakopos privačių pensijų fondų vertinimas pagal investicinę grąžą

Renkantis pensijų fondą būtina išsianalizuoti, kuris pensijų fondas yra pelningiausias. Nes tikimasi gauti didžiausią naudą iš pasirinkto pensijų fondo. Todėl yra naudojamas finansinis rodiklis - investicijų grąža. Investicijų grąža parodo investicijų naudą.

Kadangi pensijų fondai skiriasi pagal investavimo strategijas, todėl ir pensijų fondų investicinė grąža bus analizuojama suskirsčius pensijų fondus pagal investavimo strategijas.

Konservatyvių pensijų fondų investicinė grąža atskleidžiama 19 paveiksle.

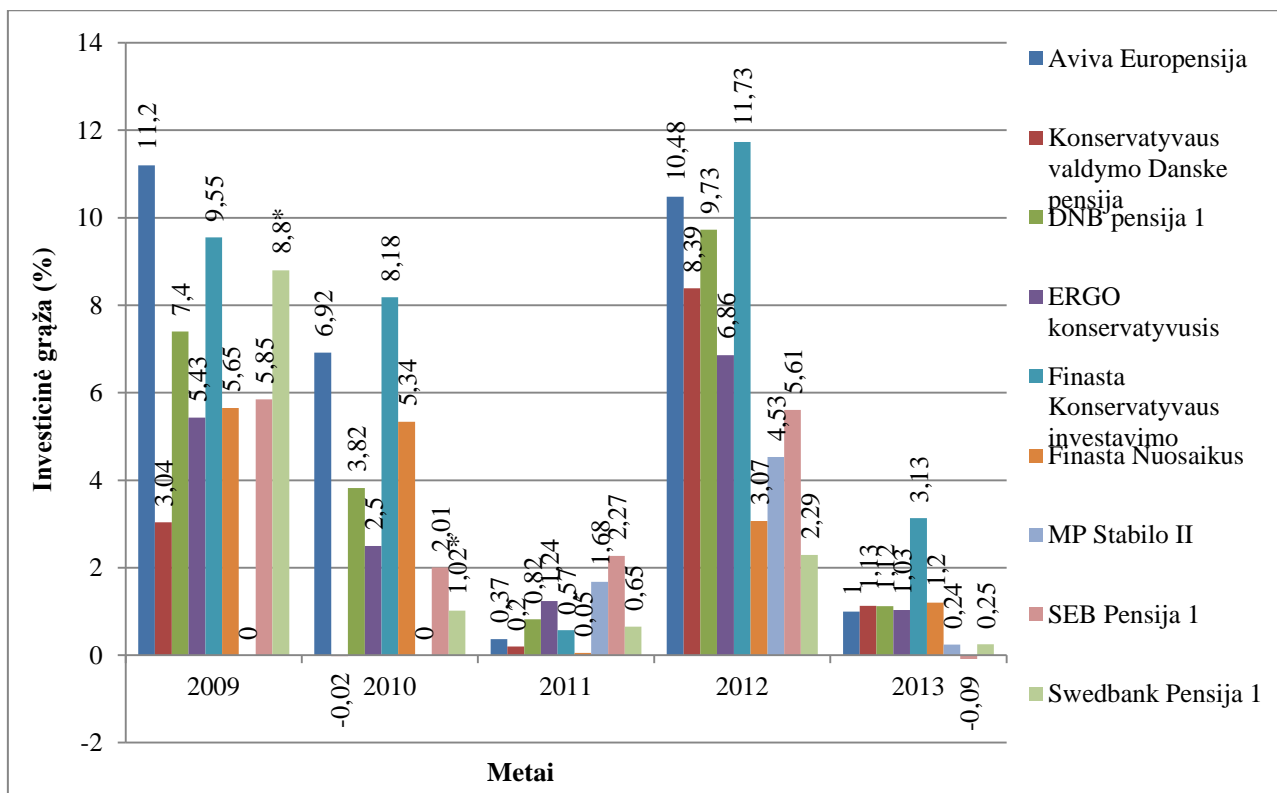
2009 metais visi pensijų fondai veikė pelningai. Didžiausią investicinę grąža gavo pensijų fondas „Aviva Europensija“, šio pensijų fondo pelningumas siekė 11,2%. O mažiausios investicinės grąžos sulaukė „Konservatyvaus valdymo Danske pensija“ pensijų fondas, kurio pelningumas sudarė 3,04%.

2010 metais investicinė grąža visų konservatyviųjų pensijų fondų smuko. Pelningiausiai dirbo Finastos konservatyvaus investavimo pensijų fondas, kurio investicinė grąža siekė 8,18%. Ir tik vienintelis pensijų fondas „Konservatyvaus valdymo Danske pensija“ dirbo nuostolingai. Investicinė grąža buvo neigiama ir sudarė -0,02%.

2011 metais didžiausios investicinės grąžos sulaukė „SEB Pensija 1“ pensijų fondas (2,27%). Ir tai vienintelis 2011 metais fondas, lyginant su 2010 metais, kurio investicinė grąža padidėjo. Padidėjo 12,94%. O mažiausios investicinės grąžos sulaukė Finastos Nuosaikysis pensijų fondas, kurio investicinė grąža sudarė 0,05%.

2012 metais pastebimas ryškus pensijų fondų pelningumų padidėjimas. Didžiausią investicinę grąžą gavo Finastos Konservatyvaus investavimo pensijų fondas, kurio pelningumas sudarė 11,73%. O mažiausios investicinės grąžos sulaukė (2,29%) pensijų fondas „Swedbank Pensija 1“.

2013 metais visų konservatyviųjų pensijų fondų pelningumas smuko lyginant su 2012 metais. 2013 metais didžiausią pelningumą pasiekė Finastos konservatyvaus investavimo pensijų fondas, kurio investicinė grąža sudarė 3,13%. Lyginant su 2012 metais, šio pensijų fondo pelningumas sumažėjo 73,32%. Ir tik vienintelis pensijų fondas „SEB pensija 1“ dirbo nuostolingai. Šio pensijų fondo investicinė grąža sudarė -0,09%. Lyginant su 2012 metais šio pensijų fondo investicinė grąža sumažėjo 101,6%.

19 pav. II-os pakopos konservatyvių pensijų fondų investicinė grąža 2009 – 2013 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

*Naudojami duomenys pakoreguoti 2011 metais.

20-ame paveiksle pateikiamos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos 2009 – 2013 metais.

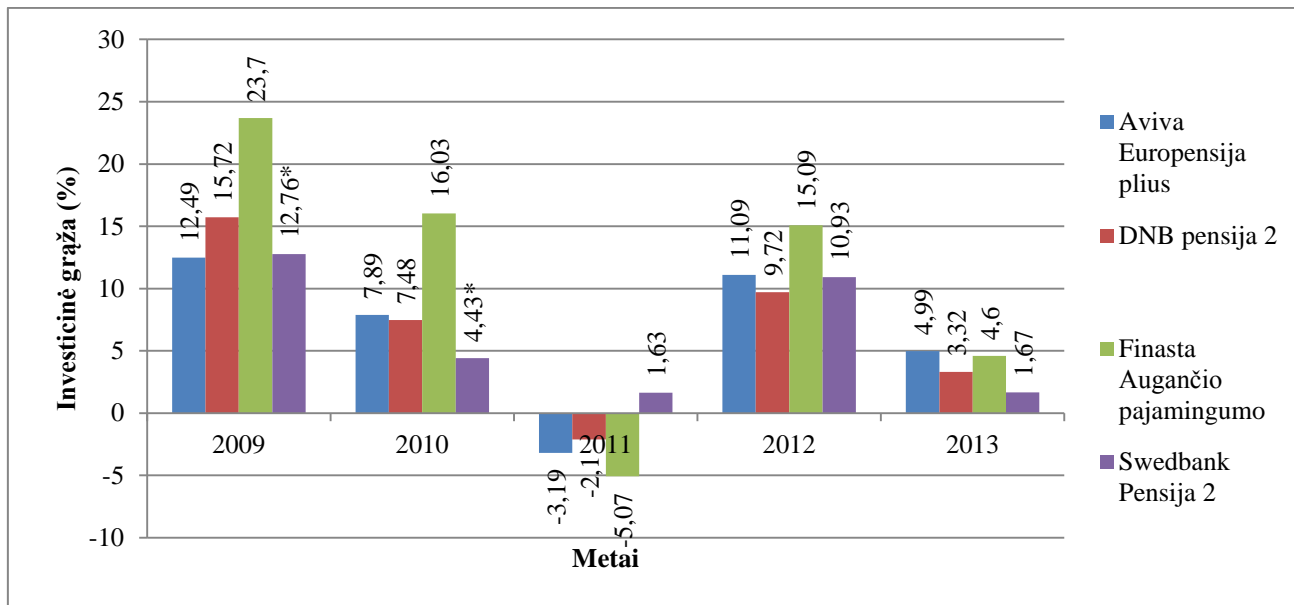
2009 metais pelningiausiai dirbo Finastos Augančio pajamingumo pensijų fondas, kurio investicinė grąža sudarė 23,7%, o mažiausiai pelningas buvo „Aviva Europensija plus“ pensijų fondas, kurios investicinė grąža sudarė 12,49%.

2010 metais didžiausią investicinę grąžą (16,03%) turėjo Finastos Augančio pajamingumo pensijų fondas, tačiau lyginant su 2012 metais, šio pensijų fondo pelningumas sumažėjo 32,36%. O mažiausiai pelningas buvo pensijų fondas „Swedbank pensija 2“ (4,43%).

2011 metais pensijų fondas „Swedbank Pensija 2“ buvo vienintelis fondas, kurio investicinė grąža buvo teigiama ir sudarė 1,63%. Likusių trijų pensijų fondų investicinės grąžos buvo neigiamos. Didžiausia neigiama investicinė grąža buvo Finastos Augančio pajamingumo pensijų fondo (-5,07%), kai 2009 ir 2010 metais šis pensijų fondas dirbo iš visų pelningiausiai.

2012 metais visų analizuojamų pensijų fondų pelningumai žymiai padidėjo. Didžiausios investicinės grąžos sulaukė Finastos Augančio pajamingumo pensijų fondas (15,09%), nors 2011 metais šis fondas patyrė daugiausia nuostolių. Mažiausia investicinė grąža 2012 metais buvo pensijų fondo „DNB pensija 2“ 9,72% .

2013 metais pastebimas pensijų fondų pelningumų sumažėjimas. Didžiausias pelningumas buvo pensijų fondo „Aviva Europensija plus“, kurio investicinė grąža sudarė 4,99%, o mažiausias pelningumas buvo pensijų fondo „Swedbank pensija 2“, kurio investicinė grąža sudarė 1,67%.

20 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinė grąža 2009 – 2013 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

*Naudojami duomenys pakoreguoti 2011 metais.

21-ame paveiksle atskleisti II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinė grąža 2009 – 2013 metais.

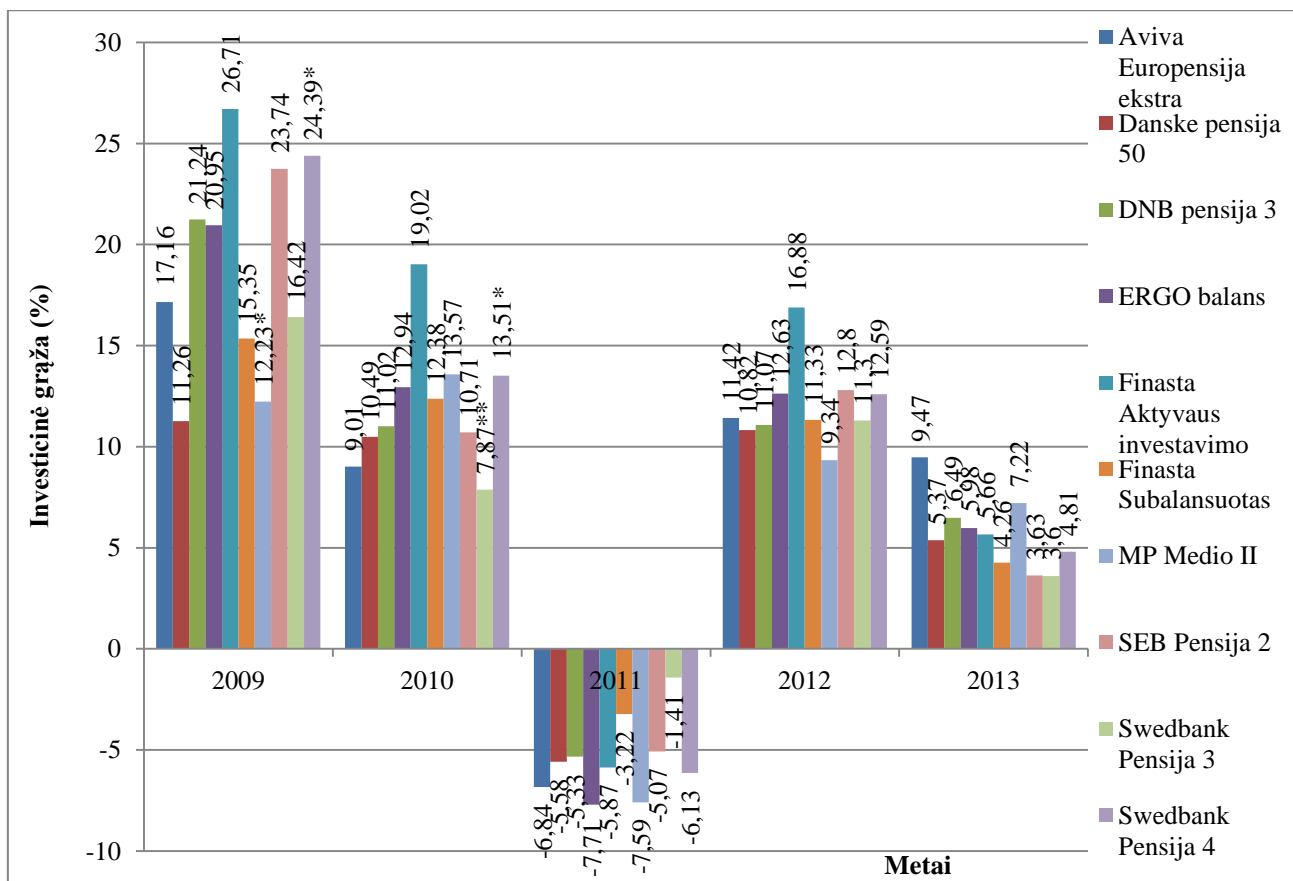
2009 metais didžiausią investicinę grąžą turėjo Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fondas (26,71%), o mažiausia investicinė grąža buvo „Danske pensija 50“ pensijų fondo (11,26%).

2010 metais didžiausią investicinę grąžą turėjo Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fondas (19,02%), tačiau lyginant su 2009 metais, šio fondo pelningumas sumažėjo 28,79%. O mažiausią investicinę grąžą turėjo „Swedbank pensija 3“ pensijų fondas (7,87%).

2011 metais visų vidutinės akcijų dalies pensijų fondų pelningumas buvo neigiamas. Daugiausia nuostolių patyrė „ERGO balans“ pensijų fondas (-7,71%), o mažiausiai – pensijų fondas „Swedbank pensija 3“ (-1,41%).

2012 metais didžiausia investicinė grąža buvo Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fonde (16,88%), o mažiausia – „MP Medio II“.

2013 metais didžiausias pelningumas buvo pensijų fondo „Aviva Europensija ekstra“ (9,47%). Mažiausias pelningumas – pensijų fondo „Swedbank pensija 3“ (3,6%)

21 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinė grąža 2009 – 2013 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

*Naudojami duomenys pakoreguoti 2011 metais.

**Naudojami duomenys pakoreguoti 2012 metais.

22-ame paveiksle pavaizduotas II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinė grąža 2009 – 2013 metais.

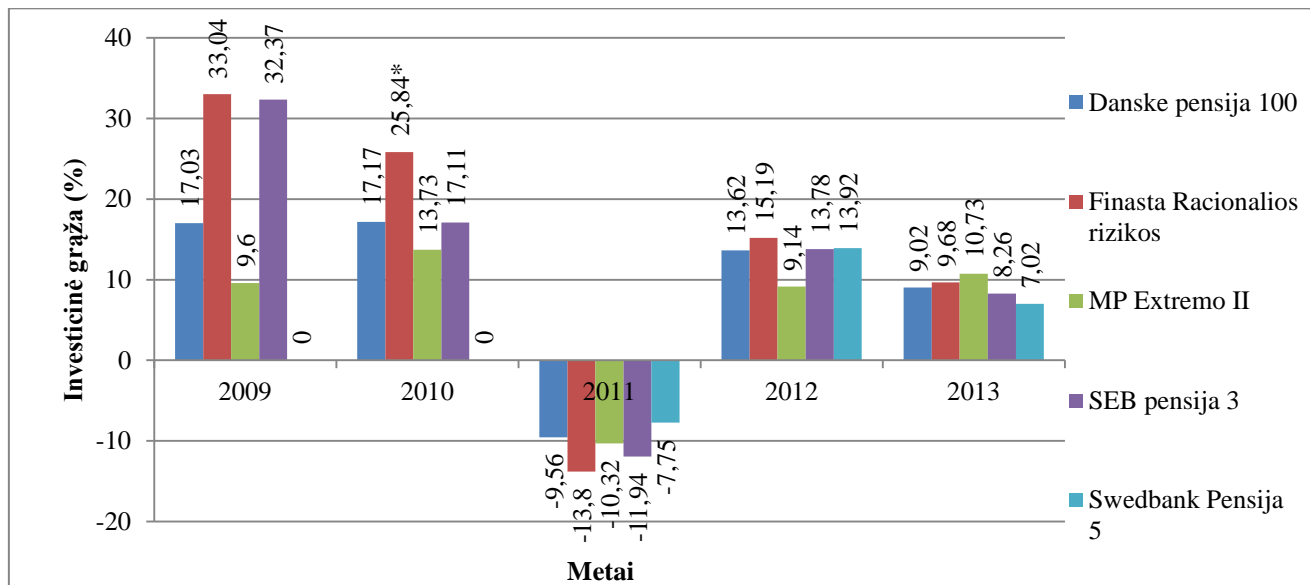
2009 metais didžiausią investicinę grąžą buvo Finastos Racionalios rizikos pensijų fondo (33,04%). O mažiausia investicinė grąža (9,6%) buvo „MP Extremo II“ pensijų fondo.

2010 metais didžiausią investicinę grąžą turėjo Finastos Racionalios rizikos pensijų fondas (25,64%). Lyginant su 2009 metais, investicinė grąža sumažėjo 22,4%. O mažiausią 2010 metais investicinę grąžą turėjo „MP Extremo II“ pensijų fondas (13,73%). Lyginant su 2009 metais investicinė grąža padidėjo 43,02%.

2011 metais visų analizuojamų pensijų fondų investicinės grąžos yra neigiamos. Daugiausia nuostolių turėjo Finastos Racionalios rizikos pensijų fondas (-13,8%), o mažiausiai – pensijų fondas „Swedbank pensija 5“ (-7,75%).

2012 metais didžiausia investicinė grąža buvo pasiekta Finastos Racionalios rizikos pensijų fondo (15,19%), o mažiausia – „MP Extremo II“ pensijų fondo (9,14%).

2013 metais didžiausios investicinės grąžos sulaukė „MP Extremo II“ pensijų fondas (10,73%). Lyginant su 2012 metais investicinė grąža padidėjo 17,4%. O mažiausia investicinė grąža buvo „Swedbank pensija 5“ pensijų fondo (7,02%).

22 pav. II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinė grąža 2009 – 2013 metais

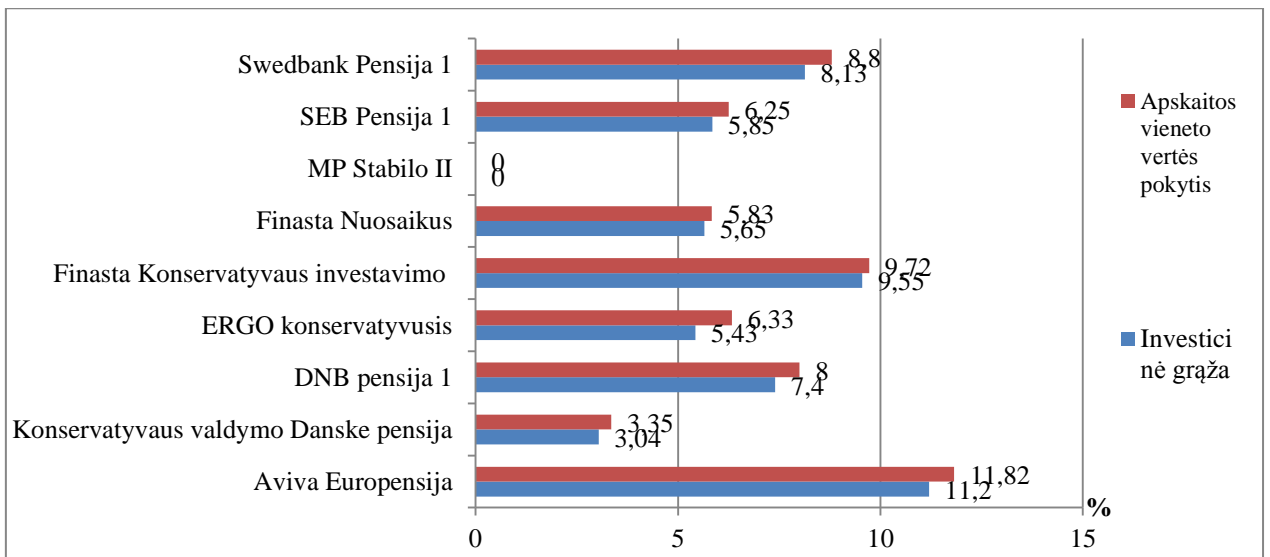
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

*Naudojami duomenys pakoreguoti 2011 metais.

Apibendrintai galima teigti, jog pelningiausi pensijų fondai, per visus analizuojamus laikotarpius, buvo Finastos. Tarp II pakopos konservatyvių pensijų fondų pelningiausias buvo Finastos konservatyvaus investavimo pensijų fondas, tarp mažos akcijų dalies – Finastos Augančio pajamingumo pensijų fondas, tarp vidutinės akcijų dalies – Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fondas, tarp akcijų dalies – Finastos racionalioz rizikos pensijų fondas.

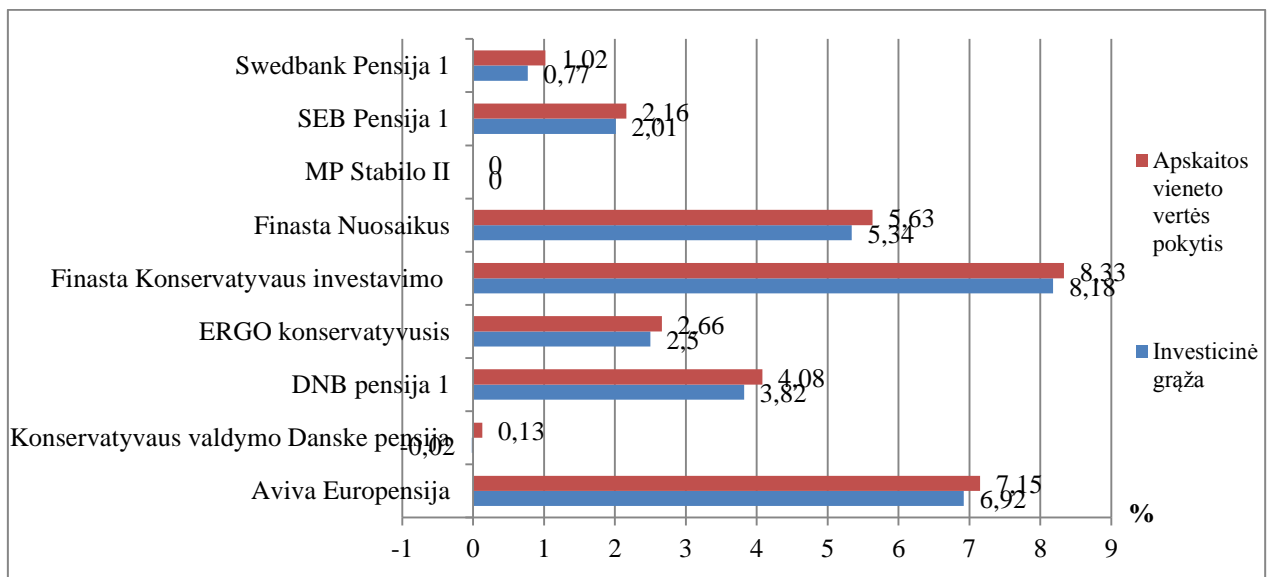
2.4 II pakopos privačių pensijų fondų analizė pagal apskaitos vieneto vertės pokyčio rodiklį

Išnagrinėjus pensijų fondus pagal investicinę grąžą yra sužinoma pensijų fondų pelningumas, tačiau asmeniui, norinčiam kaupti lėšas pensijų fonde, yra labai svarbu, kokią naudą gaus jis pats. Todėl pensijų fondo klientų gaunama yra apibrėžiama vieneto vertės pokyčio rodikliu. Šis rodiklis parodo, kiek yra vertas vienas investuotas litas, kiek uždirbo arba prarado investuojantis asmuo. Kad vieneto vertės pokyčių analizė geriau atspindėtų naudą yra tikslinga išnagrinėti vieneto vertės pokyčio ir investicinės grąžos sąveiką. Taip būtų atskleidžiama priklausomybė tarp gaunamos grąžos iš pensijų fondo ir pensijų fondų klientų lėšų padidėjimo ar sumažėjimo.

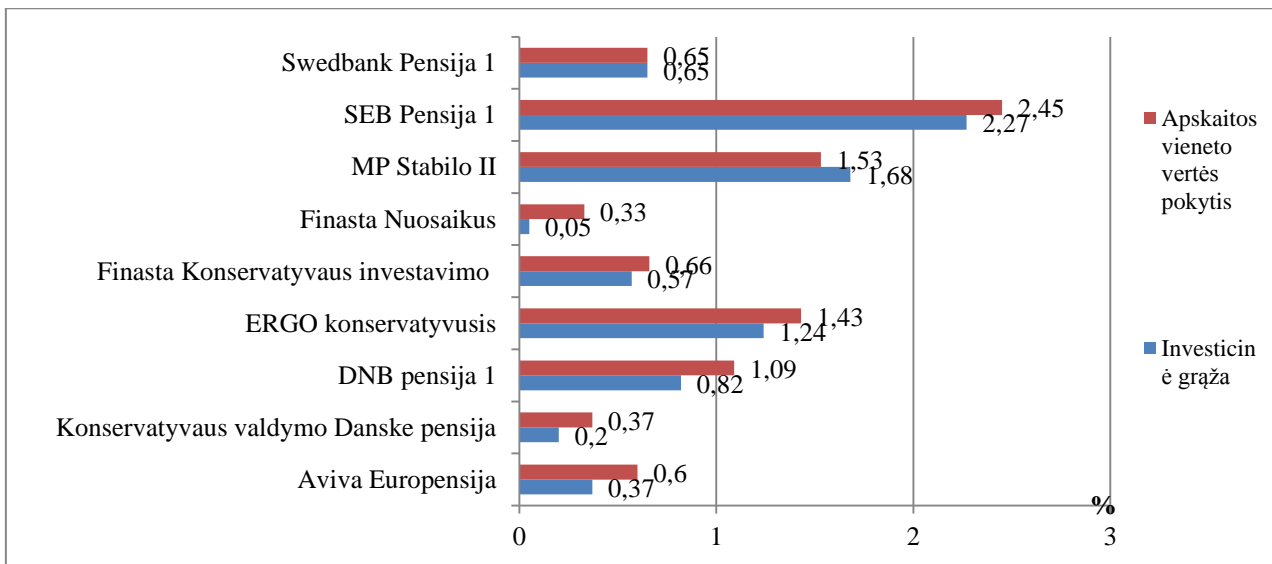
23 pav. II-os pakopos konservatyvių pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2009 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

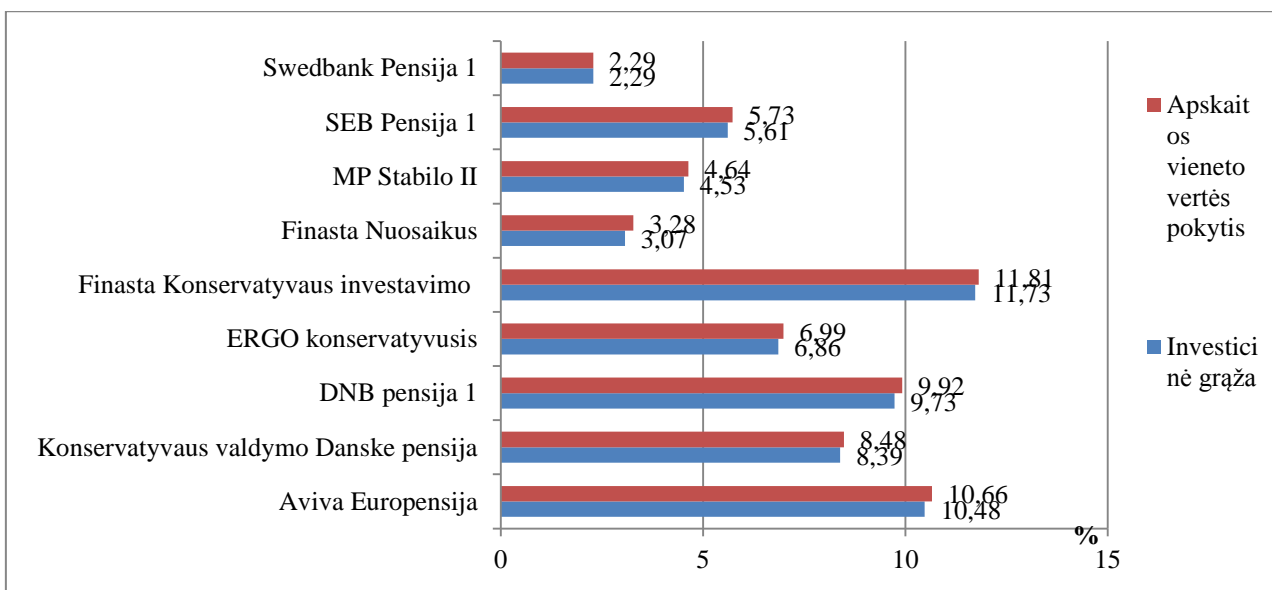
24 pav. II-os pakopos konservatyvių pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2010 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

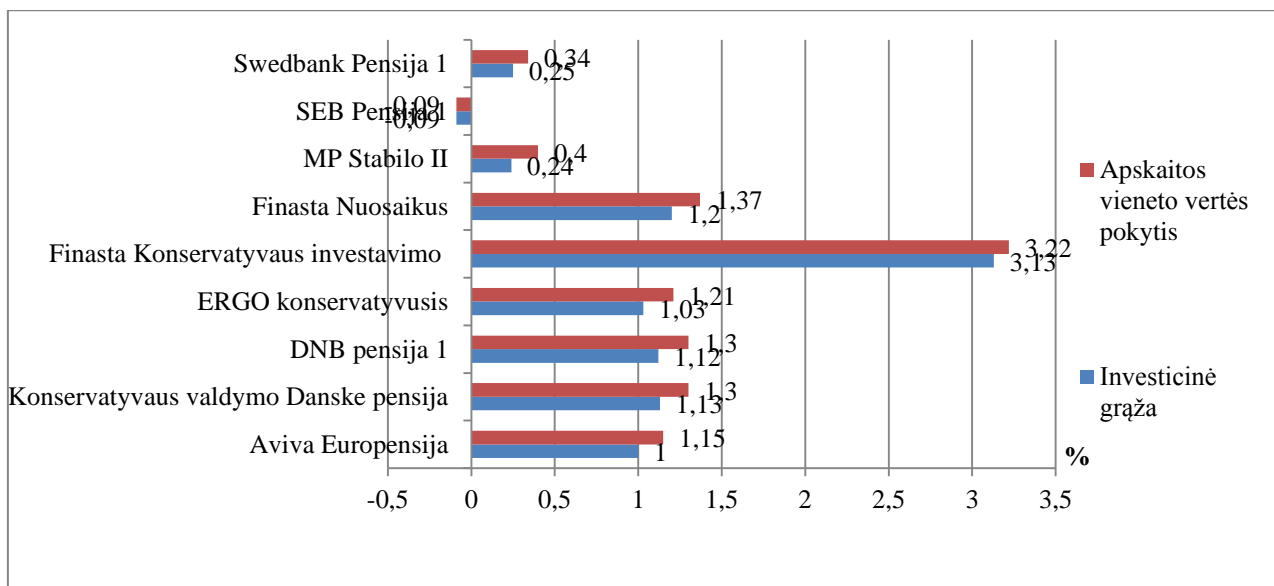
25 pav. II-os pakopos konservatyvių pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2011 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

26 pav. II-os pakopos konservatyvių pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2012 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

27 pav. II-os pakopos konservatyvių pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2013 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

23-27 paveiksluose pateikti II-os pakopos konservatyvių pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto pokyčio sąveika 2009 – 2013 metais.

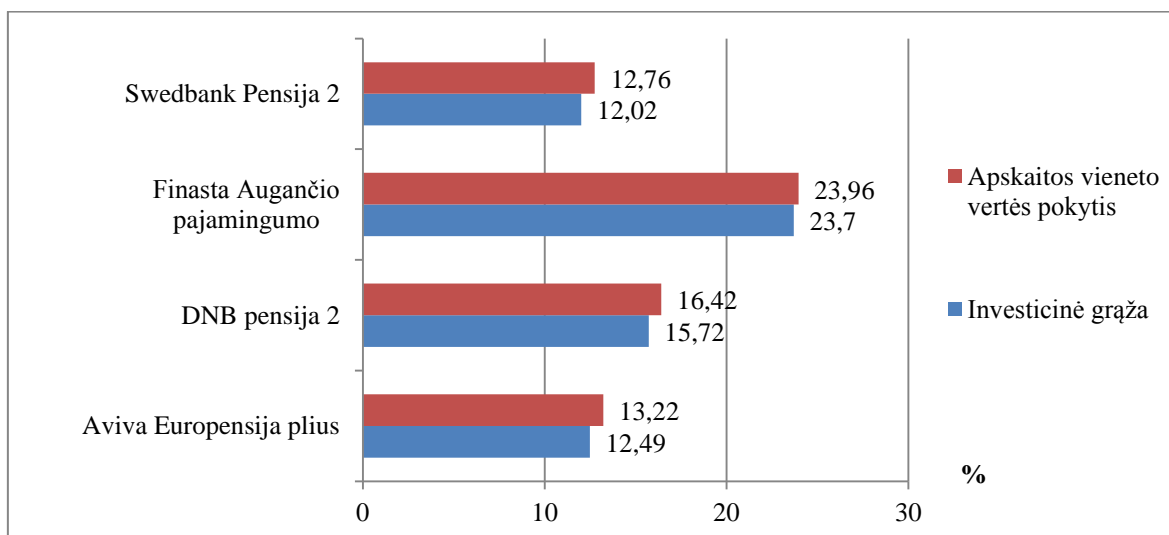
2009 metais daugiausia uždirbo „Aviva Europensija“ pensijų fondų klientai, kur vieneto vertės pokytis yra 11,82%, o mažiausiai – „Konservatyvaus valdymo Danske pensija“ (3,35%). Visų konservatyvių pensijų fondų vieneto vertės pokytis viršijo investicinę grąžą.

2010 metais daugiausia uždirbo Finastos Konservatyvaus investavimo pensijų fondų dalyviai (8,33%), o „Konservatyvaus valdymo Danske pensija“ pensijų fondų dalyviai antrus metus iš eilės uždirbo mažiausiai iš visų konservatyvių pensijų fondų dalyvių (0,13%). Lyginant su 2009 metais vieneto vertės pokytis sumažėjo 96,12%. Ir tai vienintelis fondas, kurio investicinė grąža buvo neigiama. Visų konservatyvių pensijų fondų dalyvių pelningumas buvo didesnis nei pensijų fondų,

2011 metais daugiausia uždirbo „SEB pensija 1“ pensijų fondų dalyviai, kur vieneto vertės pokytis buvo 2,45%, o mažiausiai uždirbo Finastos Nuosaikiojo pensijų fondų dalyviai (0,33%). „Swedbank pensija 1“ pensijų fonde investicinė grąža buvo lygi vieneto vertės pokyčiui, „MP Stabilo II“ pensijų fonde investicinė grąža vieneto vertės pokyčiui viršija 0,15%, o likusiuose pensijų fonduose vieneto vertės pokytis didesnis nei investicinė grąža.

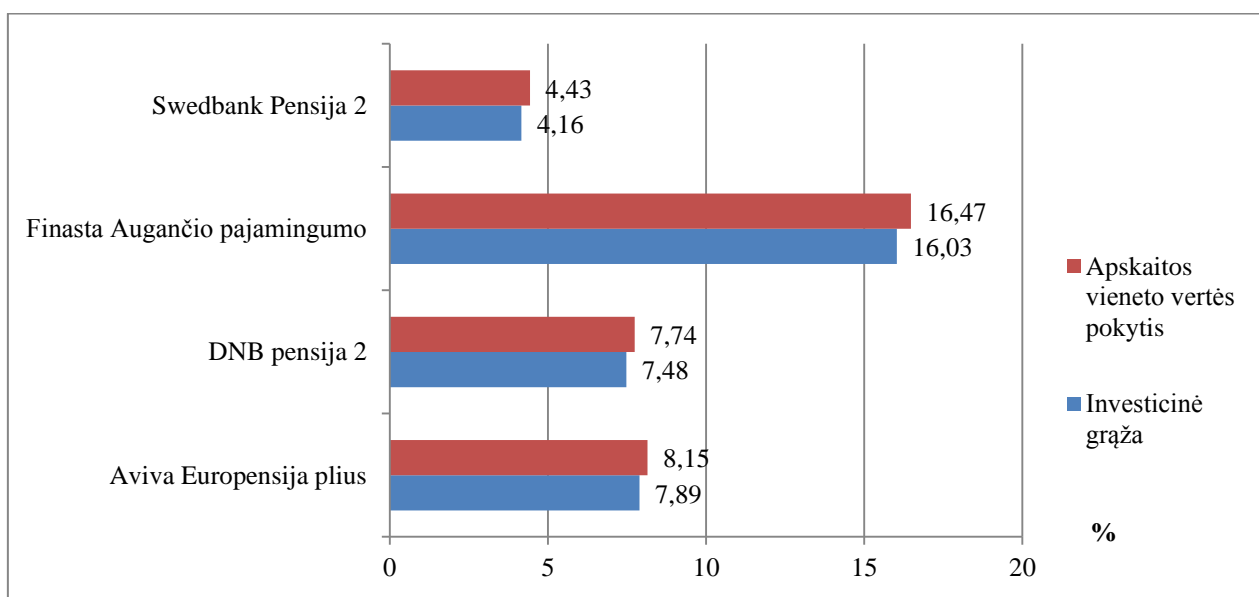
2012 metais daugiausiai uždirbo Finastos Konservatyvaus investavimo pensijų fondų dalyviai, kur vieneto vertės pokytis buvo 11,81%, o mažiausiai – „Swedbank pensija 1“ pensijų fondų dalyviai (2,29%). Taip pat šio pensijų fondų investicinė grąža buvo lygi vieneto vertės pokyčiui, o likusių konservatyvių pensijų fondų vapskaitos vieneto vertės pokyčiai nedaug viršijo investicinę grąžą.

2013 metais buvo antri metai iš eilės kaip daugiausiai uždirbo Finastos Konservatyvaus investavimo pensijų fondų dalyviai (3,22%). Lyginant su 2012 metais vieneto vertės pokytis sumažėjo 72,73%. O „SEB pensija 1“ pensijų fondo apskaitos vieneto vertės pokytis buvo neigiamas ir sudarė -0,09%. Ir tai vienintelis 2013 metais konservatyvusis pensijų fondas, kurio investicinė grąža buvo neigiama, bei kaip vieneto vertės pokytis investicinė grąža sudarė -0,09%. Visų likusiųjų vieneto vertės pokyčiai yra didesni nei investicinės grąžos.

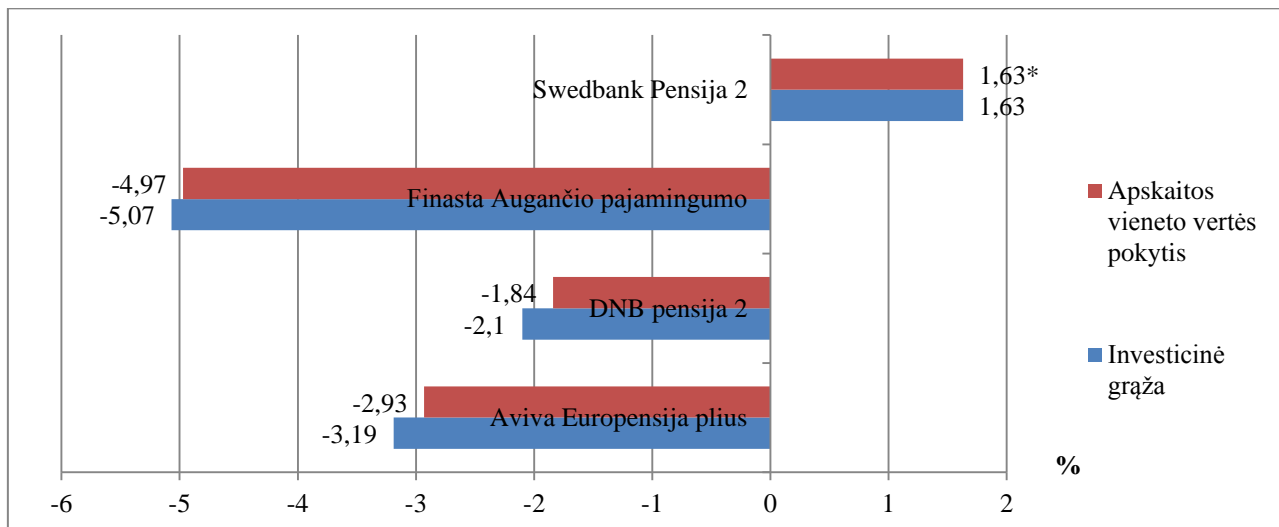
28 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2009 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

29 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2010 metais

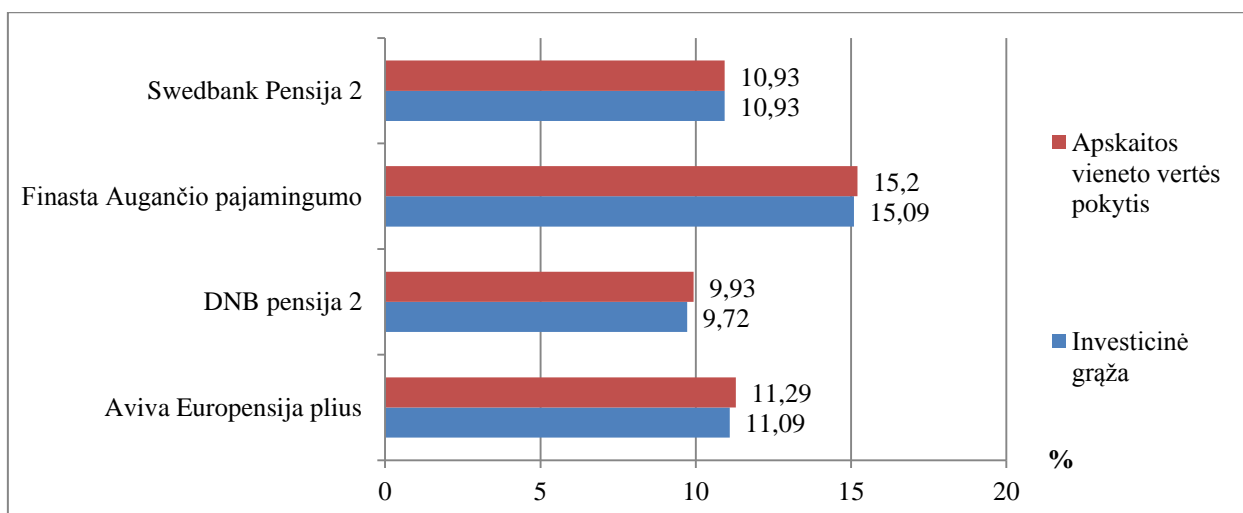
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

30 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2011 metais

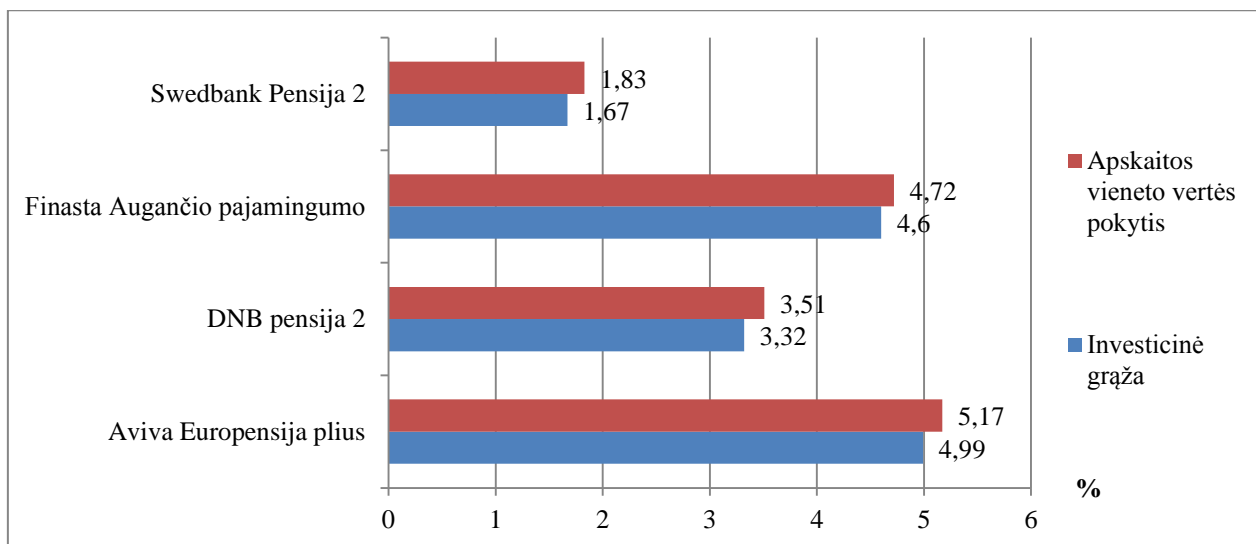
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

*Naudojami duomenys pakoreguoti 2012 metais.

31 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2012 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

32 pav. II-os pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2013 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

28 – 32 paveiksluose pateikti II-os pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2009 – 2013 metais.

2009 metais didžiausias vieneto vertės pokytis buvo Finastos Augančio pajamingumo pensijų fondo (23,96%), o mažiausias vieneto vertės pokytis buvo (12,76%) „Swedbank pensija 2“ pensijų fondų. Visų mažos akcijų dalies pensijų fondų vieneto vertės pokyčiai viršijo investicinę grąžą.

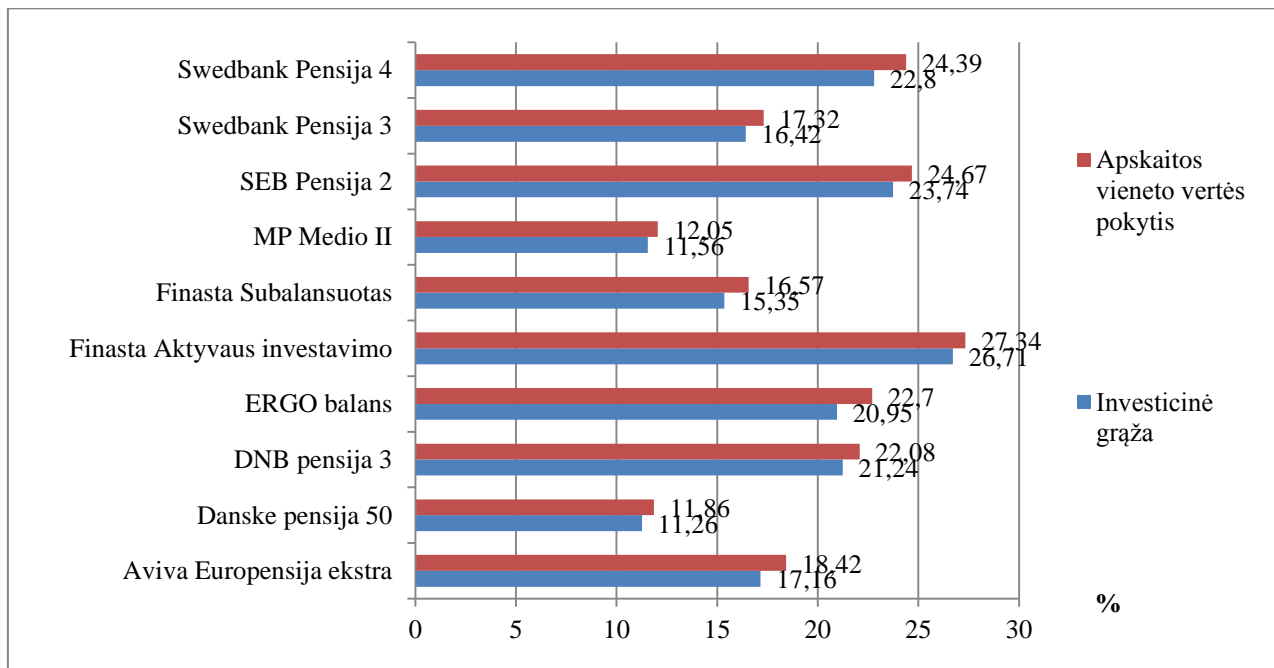
2010 metais antrus metus iš eilės didžiausias vieneto vertės pokytis buvo Finastos augančio pajamingumo pensijų fondo (16,47%). Lyginant su 2009 metais vieneto vertės pokytis sumažėjo 31,26%. Taip pat ir pensijų fondo „Swedbank pensija 2“ antrus metus iš eilės vieneto vertės pokytis yra mažiausias (4,43%) iš visų mažos akcijų dalies pensijų fondų. Visų analizuojamų pensijų fondų dalyvių pelningumas buvo didesnis nei pensijų fondų gaunama nauda.

2011 metais „Swedbank pensija 2“ pensijų fondo vieneto vertės pokytis buvo toks pat kaip ir investicinė grąža, bei sudarė 1,63%. Skirtingai nei likusių mažos akcijų dalies pensijų fondų vertės pokyčiai, šis vienintelis buvo teigiamas. Daugiausia nuostolių patyrė Finastos Augančio pajamingumo pensijų fondų dalyviai (-4,97%). Lyginant su 2010 metais, vieneto vertės pokytis sumažėjo 130,18%. Finastos Augančio pajamingumo, „DNB pensija 2“, „Aviva Europensija plus“ pensijų fondų tiek investicinės grąžos, tiek vieneto vertės pokyčiai buvo neigiami.

2012 metais po nepelningų 2011 metų vėl didžiausias vieneto vertės pokytis buvo Finastos Augančio pajamingumo fondo (15,2%). O mažiausias vieneto vertės pokytis buvo „DNB pensija 2“ pensijų fondo (9,93%). Pensijų fondo „Swedbank pensija 2“ vieneto vertės pokytis ir investicinė

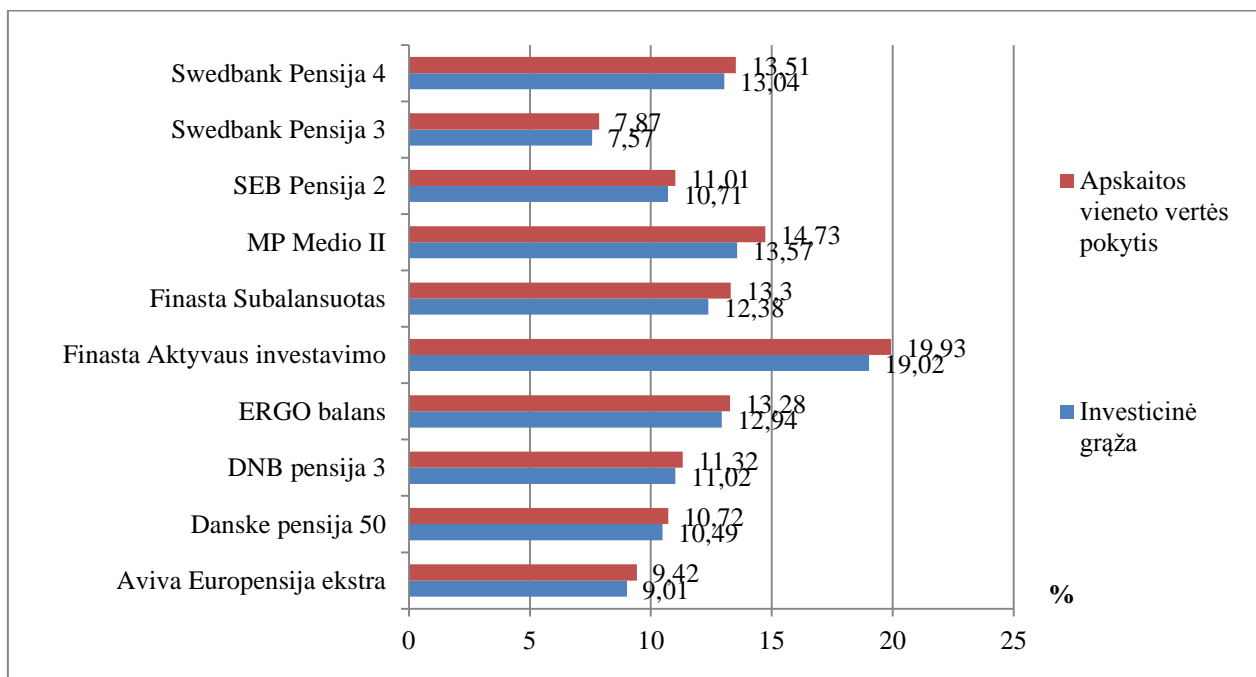
grąža buvo lygūs (10,93%), o likusių pensijų fondų vieneto vertės pokyčiai buvo nežymiai didesni nei investicinė grąža.

2013 metais daugiausiai uždirbo „Aviva Europensija plus“ pensijų fondo dalyviai (5,17%), o mažiausiai uždirbo „Swedbank pensija 2“ pensijų fondo dalyviai. Visų analizuojamų pensijų fondų vieneto vertės pokyčiai buvo didesni nei investicinės grąžos.

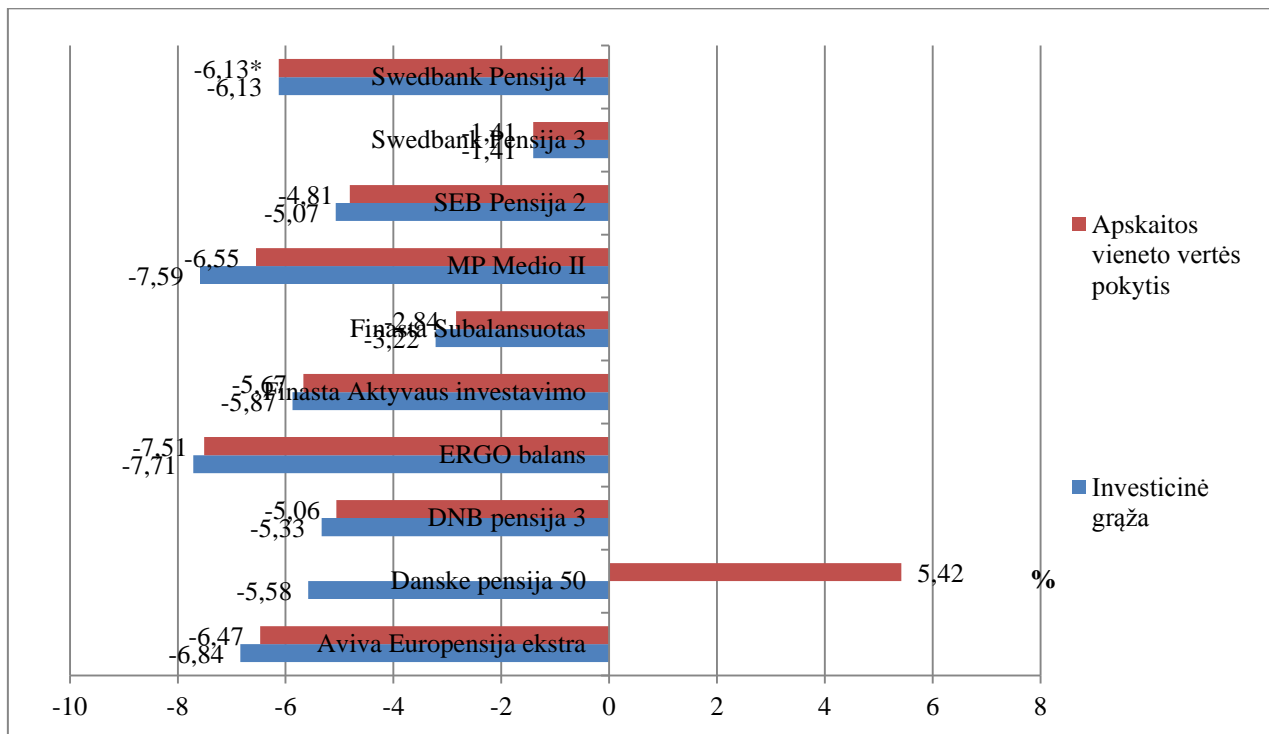
33 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2009 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

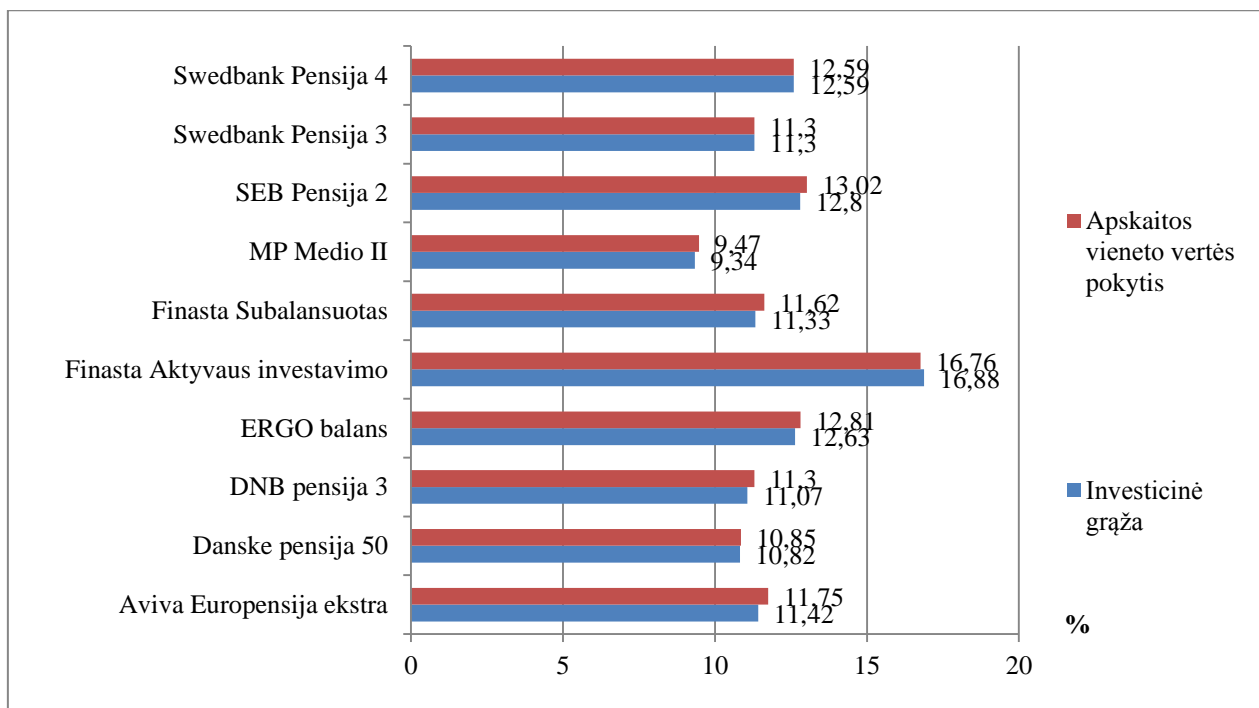
34 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2010 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

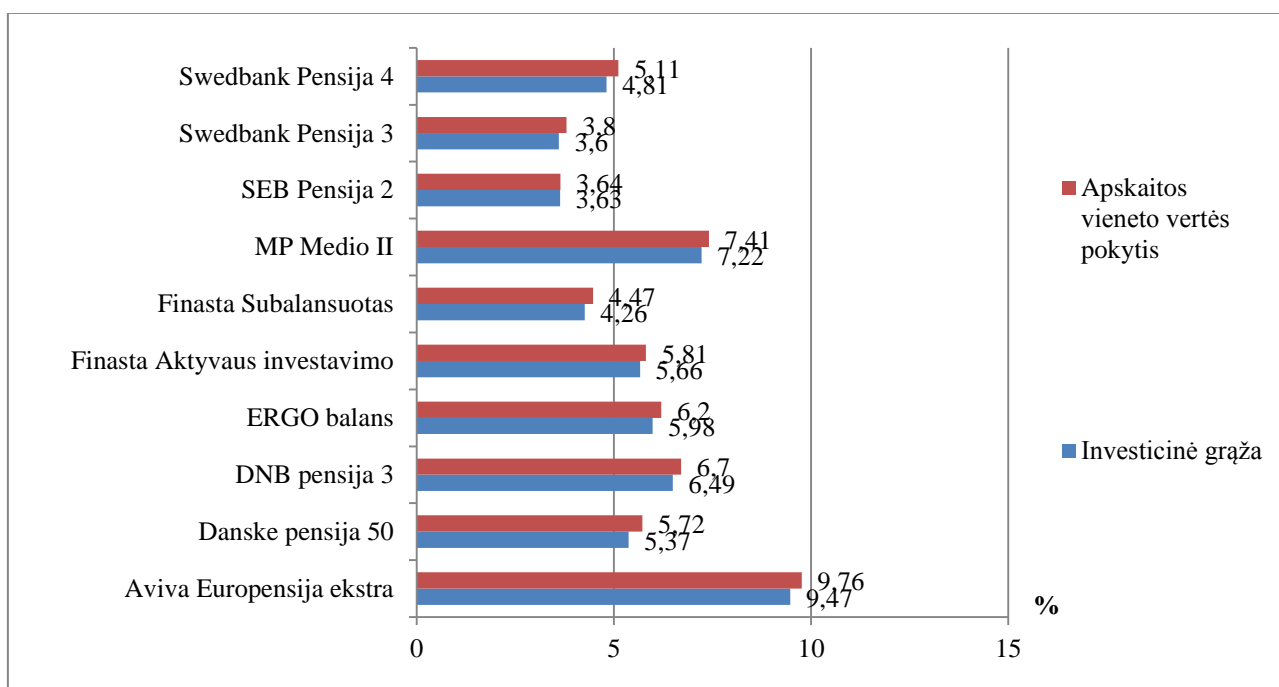
35 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2011 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

36 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2012 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

37 pav. II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2013 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

33 – 37 paveiksluose pateikti II-os pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto pokyčio sąveika 2009 – 2013 metais.

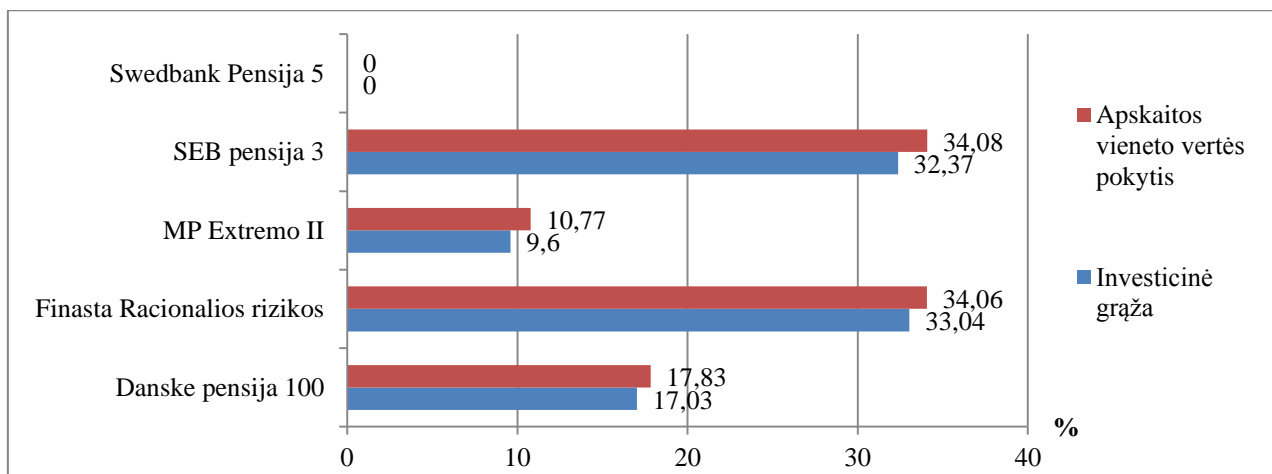
2009 metais daugiausia uždirbo Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fondo dalyviai, kur vieneto vertės pokytis buvo 27,34%, o mažiausiai uždirbo – „Danske pensija 50“ pensijų fondo dalyviai, kur vieneto vertės pokytis sudarė 11,86%. Visų pensijų fondų vieneto vertės pokyčiai buvo didesni nei investicinė grąža.

2010 metais vėl daugiausia uždirbo Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fondo dalyviai (19,93%). Lyginant su 2009 metais, vieneto vertės pokytis sumažėjo 27,1%. O mažiausiai – „Swedbank pensija 3“ pensijų fondo dalyviai (7,87%). Visų pensijų fondų dalyvių pelningumas buvo didesnis nei pensijų fondų gaunama nauda.

2011 metais vienintelis pensijų fondas, kurio vieneto vertės pokytis buvo teigiamas, buvo „Danske pensija 50“ (5,42%), nors investicinė grąža buvo neigiama. Visų likusių pensijų fondų vieneto vertės pokyčiai buvo neigiami. Daugiausia nuostolių patyrė ERGO Balans pensijų fondo dalyviai, kur vieneto vertės pokytis sudarė -7,51%. Šio fondo nuostolingumas buvo didesnis nei pensijų fondų dalyvių. Pensijų fondų „Swedbank pensija 3“ ir „Swedbank pensija 4“ tiek investicinė grąža, tiek vieneto vertės pokytis buvo vienodi. O likusių pensijų fondų dalyvių patirti nuostoliai buvo mažesni nei pensijų fondų.

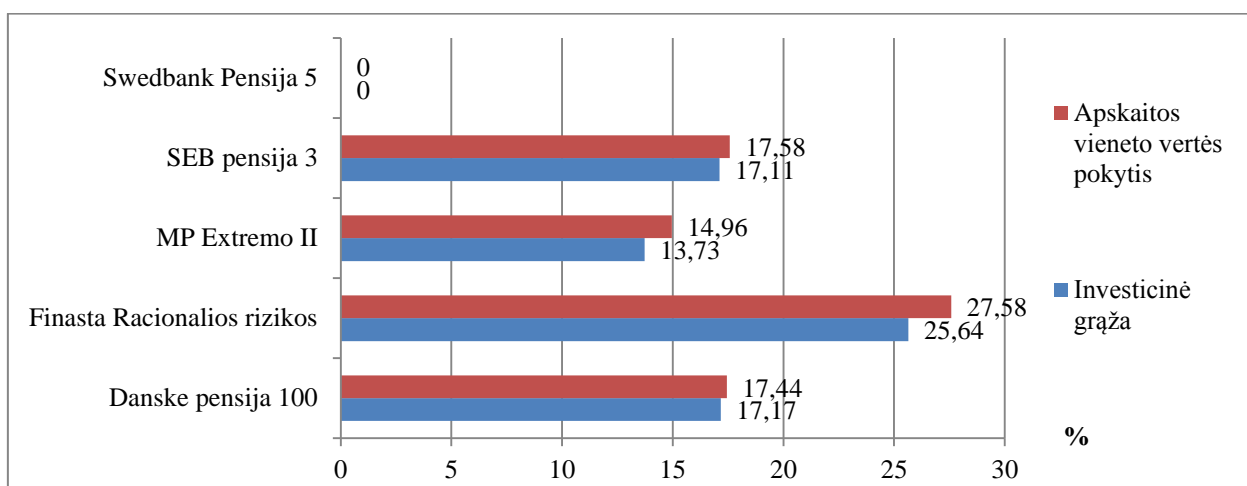
2012 metais pensijų fondų rezultatai žymiai pagerėjo. Po nesėkmingų 2011 metų vėl daugiausiai uždirbo Finastos aktyvaus investavimo pensijų fondų dalyviai, kur vieneto vertės pokytis sudarė 16,76%. Tai buvo vienintelis pensijų fondas, kur investicinė grąža buvo didesnė už vieneto vertės pokytį. Mažiausiai uždirbo „MP Medio II“ pensijų fondo dalyviai, kur vieneto vertės pokytis sudarė 9,47%. Pensijų fondų „Swedbank pensija 3“ ir „Swedbank pensija 4“ vieneto vertės pokyčiai buvo lygūs investicinei grąžai.

2013 metais didžiausią vieneto vertės pokytį turėjo pensijų fondas „Aviva Europensija ekstra“ (9,76%), o mažiausią – „SEB pensija 2“ pensijų fondas (3,64%). Visų vidutinės akcijų dalies pensijų fondų vieneto vertės pokyčiai yra didesni nei investicinės grąžos.

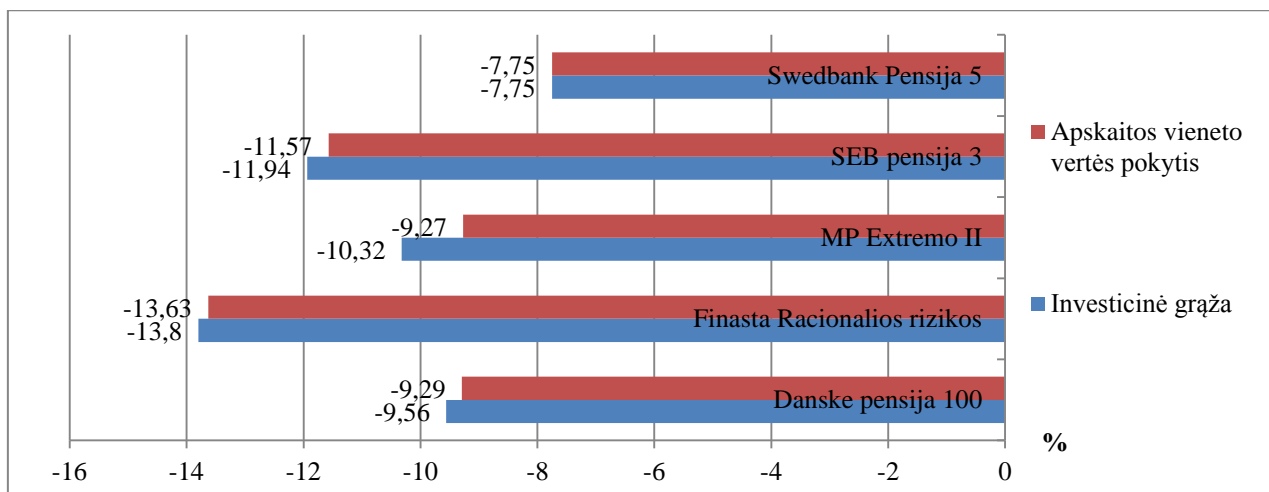
38 pav. II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2009 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

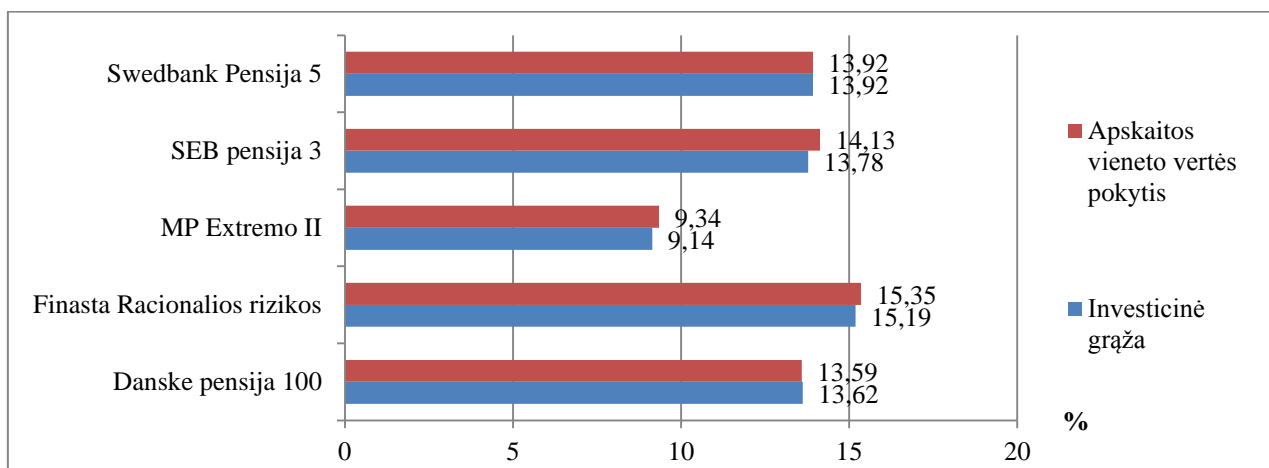
39 pav. II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2010 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

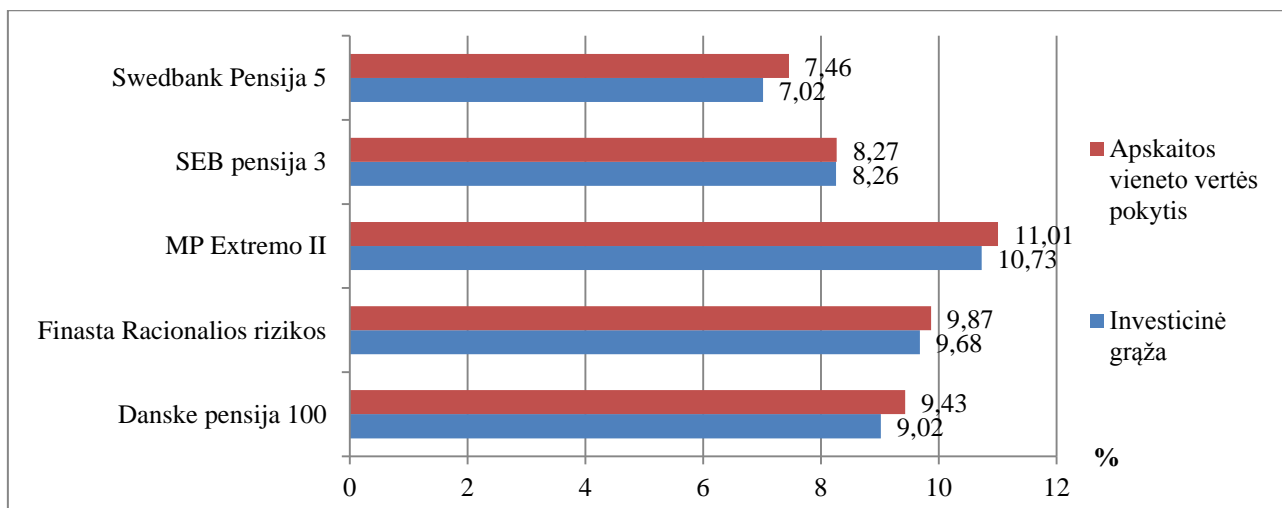
40 pav. II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2011 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

41 pav. II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2012 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

42 pav. II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto vertės pokyčio sąveika 2013 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

38 – 42 paveiksluose pateikti II-os pakopos akcijų dalies pensijų fondų investicinės grąžos ir vieneto pokyčio sąveika 2009 – 2013 metais.

2009 metais daugiausia uždirbo „SEB pensija 3“ pensijų fondo dalyviai (34,08%), o mažiausiai – „MP Extremo II“ pensijų fondo dalyviai (10,77%). Visų analizuojamų pensijų fondų vieneto vertės pokyčiai yra didesni nei investicinės grąžos.

2010 metais didžiausias vieneto vertės pokytis buvo Finastos Racionalios rizikos pensijų fondo (27,58%). O mažiausias – „MP Extremo II“ pensijų fondo (14,96%). Lyginant šį fondą su praėjusiais metais, tai vieneto vertės pokytis padidėjo 38,9%. Visų analizuojamų pensijų fondų vieneto vertės pokyčiai yra didesni nei investicinės grąžos.

2011 metais skirtingai nei 2010 metais pensijų fondų rezultatai buvo neigiami. Mažiausiai nuostolių patyrė „Swedbank pensija 5“ pensijų fondo dalyviai (-7,75%) ir tai vienintelis pensijų fondas, kur vieneto vertės pokytis lygus investicinei grąžai. Daugiausia nuostolių patyrė Finastos Racionalios rizikos pensijų fondų dalyviai, kur vieneto vertės pokytis sudarė -13,63%. Visų pensijų fondų dalyviai, išskyrus „Swedbank pensija 5“, patyrė mažesnius nuostolius nei patys pensijų fondai.

2012 metais, po nesėkmingų 2011 metų, daugiausia uždirbo Finastos Racionalios rizikos pensijų fondų dalyviai, kur vieneto vertės pokytis sudarė 15,35%. Lyginant su 2011 metais, vieneto vertės pokytis padidėjo 212,62%. Mažiausiai uždirbo „MP Extremo II“ pensijų fondo dalyviai (9,34%). Pensijų fondo „Danske pensija 100“ vieneto vertės pokytis buvo mažesnis nei investicinė grąža. Pensijų fondo „Swedbank pensija 5“ vieneto vertės pokytis buvo lygus investicinei grąžai. O likusių pensijų fondų vieneto vertės pokyčiai buvo didesni nei investicinės grąžos.

2013 metais didžiausias vieneto vertės pokyčio rodiklis buvo pensijų fondo „MP Extremo II“ (11,01%), kai 2012 metais šio pensijų fondo dalyvių gaunams pelnas buvo mažiausias. Lyginant 2012 ir 2013 metus, tai vieneto vertės pokytis padidėjo 17,88%. Mažiausias vieneto vertės pokytis buvo pensijų fondo „Swedbank pensija 5“ (7,46%). Visų analizuojamų pensijų fondų vieneto vertės pokyčiai yra didesni nei investicinės gražos.

Apibendrinus visus pensijų fondus galima teigti, jog dalyviai pasirinkę Finastos pensijų valdymo įmonę gavo daugiausiai pelno. Tarp konservatyvių pensijų fondų daugiausiai dalyviai galėjo gauti iš Finastos konservatyvaus investavimo pensijų fondo. Mažos akcijų dalies pensijų fondų dalyviai daugiausia naudos galėjo gauti iš Finastos augančio pajamingumo pensijų fondo. Vidutinės akcijų dalies pensijų fondų dalyviai daugiausia naudos galėjo gauti iš Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fondo. Akcijų dalies pensijų fondo dalyviai daugiausiai naudos galėjo gauti iš Finastos Racionalios rizikos pensijų fondo.

2.5 II pakopos privačių pensijų fondų kaupimo rizikos įvertinimas

Norint detaliau išsianalizuoti pensijų fondus būtina atkreipti dėmesį į standartinį nuokrypį bei šarpo rodiklį. Standartinis nuokrypis parodo, kaip stipriai fondo pelningumas svyravo per tam tikrą laiką. Kuo didesnis standartinis nuokrypis, tuo tas fondas yra rizikingesnis. Standartinis nuokrypis padeda įvertinti, kiek fondo pelningumas buvo nukrypęs nuo vidutinio: kiek procentų daugiau arba mažiau už vidutinį savo pelningumą fondo vertė svyravo per tam tikrą laikotarpį. O Šarpo rodiklis parodo, papildomos investavimo gražos dydį, tenkantį vienam rizikos vienetui. Kai Šarpo rodiklis yra aukščiau vieneto – fondo valdytojui pavyko sugeneruoti už prisiimtą riziką didesnę gražą, kai žemiau vieneto – nepavyko.

Nerizikingos investicijos gražos norma, skaičiuojant II pakopos pensijų fondų šarpo rodiklius, buvo pasirinkta Lietuvos Respublikos valstybės išdo vekselių, palūkanų norma, kuri buvo: 2009 m. – 8,04 %; 2010 m. – 2,73 %; 2011 m. – 2,22%; 2012 m. – 1,31 %.; 2013 m. – 0,49%.

12 lentelė

II pakopos konservatyvių pensijų fondų rizikos rodiklių vidurkiai 2009-2013 m., %

Pensijų fondas	Sandartinis nuokrypis	Šarpo rodiklis
Aviva Europensija	3,04	0,66
Konservatyvaus valdymo Danske pensija	1,87	-3,65
DNB pensija 1	2,41	0,34
ERGO	1,56	0,09

konservatyvusis		
Finasta Konservatyvaus investavimo	2,87	2,00
Finasta Nuosaikus	1,05	3,59
MP Stabilo II	0,88	0,30
SEB Pensija 1	1,31	0,48
Swedbank Pensija 1	1,18	-1,59

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

12-oje lentelėje pateikti II pakopos konservatyvių pensijų fondų rizikos rodiklių vidurkiai. Pagal apskaičiuotą standartinį nuokrypį rizikingiausiai dirbo „Aviva Europensija“ pensijų fondas, kurio vidutinis standartinis nuokrypis buvo 3,04% ir tai parodo, jog fondo pelningumas svyravo labiausiai iš visų konservatyvių pensijų fondų. Mažiausias standartinis nuokrypis buvo „MP Stabilo II“ pensijų fondo (0,88%). Tai mažiausiai rizikingas pensijų fondas.

Iš apskaičiuoto Šarpo rodiklio galima teigti, jog „Konservatyvaus valdymo Danske pensija“ ir „Swedbank pensija 1“ pensijų fondų investicijų fondų efektyvumas buvo neigiamas. Geriausiai sekėsi Finastos Nuosaikus pensijų fondų valdytojams, kurie sugeneravo didesnę gražą už prisiimtą riziką. Taip pat Finastos Konservatyvaus investavimo pensijų fondų valdytojams sekėsi sugeneruoti didesnę gražą už prisiimtą riziką.

13 lentelė

II pakopos mažos akcijų dalies pensijų fondų rizikos rodiklių vidurkiai 2009-2013 m., %

Pensijų fondas	Standartinis nuokrypis	Šarpo rodiklis
Aviva Europensija plus	3,61	0,82
DNB pensija 2	3,60	0,51
Finasta Augančio pajamingumo	5,94	0,99
Swedbank Pensija 2	2,97	0,46

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

Iš pateiktos 13-os lentelės matyti, jog rizikingiausias pensijų fondas yra Finastos Augančio pajamingumo. Šio fondo standartinis nuokrypis yra 5,94%. Mažiausiai rizikingas buvo „Swedbank pensija 2“ pensijų fondas.

Šarpo rodikliai visi yra teigiami. Tačiau nei vienas pensijų fondas neperkopė vieneto reikšmės. O tai parodo, jog investuotojai neįvykdė norimo investicijų efektyvumo. Didžiausias Šarpo rodiklis

buvo Finastos Augančio pajamingumo pensijų fondo (0,99%), o blogiausiai sekėsi „Swedbank pensija 2“ pensijų fondui.

14 lentelė

II pakopos vidutinės akcijų dalies pensijų fondų rizikos rodiklių vidurkiai 2009-2013 m., %

Pensijų fondai	Sandartinis nuokrypis	Šarpo rodiklis
Aviva Europensija ekstra	4,42	2,14
Danske pensija 50	3,87	4,43
DNB pensija 3	4,76	0,90
ERGO balans	5,57	0,87
Finasta Aktyvaus investavimo	6,66	1,18
Finasta Subalansuotas	4,02	1,65
MP Medio II	4,16	4,51
SEB Pensija 2	5,59	0,45
Swedbank Pensija 3	3,82	0,56
Swedbank Pensija 4	5,70	0,69

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

Pagal apskaičiuotus standartinius nuokrypius matyti, jog didžiausias standartinis nuokrypis buvo Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fondo (6,66%) (14 lent.). Tai rodo, jog šis pensijų fondas yra labiausiai rizikingiausias. Mažiausias standartinis nuokrypis yra „Swedbank pensija 3“ pensijų fondo (3,82%). Vadinasi šio pensijų fondo rizikingumas tarp vidutinės akcijų dalies pensijų fondo yra pats mažiausias.

Analizuojant Šarpo rodiklį matyti, jog visų pensijų fondų rodikliai yra teigiami. Geriausiai sekėsi MP Medio II pensijų fondui, kurio šarpo rodiklis buvo 4,43%. Taip pat sekėsi efektyviai investuoti „Aviva Europensija ekstra“, „Finasta Aktyvaus investavimo“, „Finastos Subalansuotam“ ir „Danske pensija 50“ pensijų fondams. O prasčiausiai sekėsi – „SEB pensija 2“, kurio Šarpo rodiklis yra 0,45%. Likusiems pensijų fondams nepavyko sugeneruoti didesnės grąžos už prisiimtą riziką.

15 lentelė

II pakopos akcijų dalies pensijų fondų rizikos rodiklių vidurkiai 2009-2013 m., %

Pensijų fondas	Standartinis nuokrypis	Šarpo rodiklis
Danske pensija 100	5,47	42,04
Finasta Racionalios rizikos	8,13	1,98

MP Extremo II	4,92	3,59
SEB pensija 3	7,56	0,94
Swedbank Pensija 5	3,63	0,10

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis pensijų fondų valdymo įmonių ir gyvybės draudimo įmonių pateiktais duomenimis.

Iš 15-os lentelės matyti, jog labiausiai rizikingas fondas yra Finastos Racionalios rizikos pensijų fondas. Šio pensijų fondo standartinis nuokrypis yra 8,13%. Mažiausiai rizikingas fondas yra „Swedbank pensija 5“. Šio fondo standartinis nuokrypis yra 3,63%.

Didžiausias investicijų efektyvumas buvo pasiektas „Danske pensija 100“ pensijų fonde (42,04%). Taip pat gerai sekėsi Finastos Racionalios rizikos, „MP Extremo II“ pensijų fondams. Mažiausiai efektyvios investicijos buvo „Swedbank pensija 5“ pensijų fonde (0,1%). Ir likusiame pensijų fonde „SEB pensija 3“ pensijų fondų valdytojui nepavyko investuoti efektyviai.

3. II PAKOPOS PRIVAČIŲ PENSIJŲ FONDŲ VEIKLOS TOBULINIMO KRYPTYS IR PRIEMONĖS

Išanalizavus II pakopos privačių pensijų fondų rinkos struktūrą matyti, jog visi 28 II pakopos privatūs pensijų fondai taiko keturias investavimo strategijas: konservatyvūs, mažos akcijų dalies, vidutinės akcijų dalies ir akcijų dalies pensijų fondai. Konservatyvūs pensijų fondai yra siūlomi asmenims, kuriems iki pensijos yra likę tik keletas metų arba asmenims, kurie yra nelinkę rizikuoti. Ir atitinkamai kitos investavimo strategijos yra siūlomos asmenims, kuriems iki pensijos yra likę vis daugiau metų. Pats rizikingiausias yra akcijų dalies pensijų fondai, kurie labiausiai tinka jauniems žmonėms arba asmenims linkusiems rizikuoti. Tačiau šių investavimo strategijų pagrindinis minusas yra tas, jog keičiantis pensijų fondų dalyvių amžiui nėra pereinama į kitą pensijų fondą, atitinkantį jo amžių. Todėl pensijų fondų dalyviai syki pasirenkę pensijų fondą negali ramiai laukti senatvės, o yra priversti vaikščioti iš vieno pensijų fondo į kitą. Asmenims, kurie vis kaitalioja pensijų fondus patiria nuostolių dėl taikomų administracinių mokesčių. Tačiau dalis pensijų fondo dalyvių išvis nekeičia pensijų fondo. Tai taip pat gali neigiamai įtakoti pensijų fondų dalyvių sukauptas lėšas, nes kuo fondas rizikingesnis, tuo didėja tikimybę prarasti turimas sukauptas lėšas. Todėl galėtų būti įkurti pensijų fondai, kuriuose investavimo strategijos kistų atitinkamai pagal šio pensijų fondo dalyvio amžių.

Kaip jau minėta administraciniai mokesčiai turi įtakos renkantis pensijų fondą. Nors investavimo strategijos ir rizikos yra skirtingos, tačiau jų taikomi administraciniai mokesčiai beveik vienodi. Nors reikalinga priežiūra kiekvienai investavimo strategijai yra skirtinga. Kuo labiau rizikingesnis pensijų fondas, tuo daugiau reikia kvalifikuotų specialistų, kurie puikiai išmano finansų rinkas. Konservatyvesniam pensijų fondui reikalinga mažiau personalo, nes visos pensijų fondo dalyvio lėšos yra investuojamos į obligacijas, kurių rizikingumas yra labai žemas. Todėl administravimo mokesčiai turėtų būti ne vienodo dyžio, tačiau atitinkamai didėjantys. Konservatyviems pensijų fondams taikomi mažiausi mokesčiai, o kuo daugiau pensijų fondo dalyvių lėšų investuojama į akcijas, tuo labiau administravimo mokesčiai turėtų didėti.

Analizuojant pensijų fondus yra tikslinga atkreipti dėmesį į pensijų fondų investicinę grąžą, kurios pensijų fondų dalyviai, atitinkamai pagal pasirinktą investavimo strategiją, tikisi kuo didesnės. Tačiau pensijų fondų dalyvių lėšos nėra apsaugotos ir nėra garantuojama minimali investicinė grąža. Todėl suėjus pensiniam amžiui negali būti tikras, jog gausi prieš daug metų žadėtas pajamas. Kaip matyti iš atliktos investicinės grąžos analizės, net konservatyvių pensijų fondų dalyviai negali būti užtikrinti savo būsimomis pajamomis, nes ir šioje investavimo strategijoje gali būti neigiama investicinė grąža. O kuo rizikingesnė investavimo strategija, tuo didesnė tikimybė prarasti turimas lėšas ir nieko nesukaupti ateičiai. Nes esant neigiamai investicinei

gražai nuostolius patiria tik pensijų fondų dalyviai, tačiau ne pensijų fondo valdymo įmonė. Todėl jei pensijų fondo investicinė graža yra neigiama, tai patirtus nuostolius turėtų įmonė kompensuoti iš savo, o ne dalyvio lėšų. Todėl būtų reikalinga nustatyti minimalią, kiekvienos investicinės strategijos, investicinę gražą pensijų fondo dalyviui. Taip pensijų fondų valdytojai būtų priversti atsakingiau investuoti pensijų fondų dalyvių lėšas, bei suteiktų privatiems pensijų fondams daugiau patikimumo.

Kad pensijų fondų dalyviams būtų užtikrintos ateities pajamos, turėtų būti nustatytos kiekvienos investavimo strategijos didžiausi galimi standartiniai nuokrypiai, kuris parodo riziko lygį. O įmonėms, kurios viršija nustatytas normas, turėtų skirti baudas. Taip būtų užtikrinta, jog pensijų fondų valdymo įmonės atsakingiau rinksis kur investuoti pensijų fondų dalyvių lėšas.

Taip pat turėtų būti pensijų fondai sureitinguoti bei duomenys skelbiami privalomai visiems pensijų fondų dalyviams. Nes daugelis pensijų fondų dalyvių visiškai nesidomi kitais pensijų fondais, jų taikomais administravimo mokesčiais, investicinėm gražom. Taip pat nieko nežino apie tos pačios pensijų valdymo įmonės esančius pensijų fondus. Dažnai asmenys pasitiki konsultantais ir nieko daug neklausinėdami pasirašo dokumentus, nesvarbu ar parinktas pensijų fondas atitinka kliento poreikius.

Kad pensijų fondai taptų populiariesni, reikalinga labiau žmones supažindinti su pensijų fondais. Tai turėtų daryti ne tik pensijų fondų valdymo įmonės, bet ir valstybinės institucijos. Šios institucijos turėtų būti suinteresuotos, jog asmenys patys kauptų lėšas senatvei, nes kaip jau minėta, visuomenė senėja, didėja skirtumas tarp dirbančiųjų ir iš jų išlaikomų asmenų skaičius. Ateityje SODRA nebeišgalės mokėti pensijų, nes surenkamų lėšų nebeužteks mokėti pensininkams.

Taip pat įstatymiškai turėtų būti nustatyta, nuo kokio amžiaus būtų privalu kaupti pensijas privačiuose pensijų fonduose, kad ateityje būtų užtikrinta galimybė gauti tokią pensiją, kad būtų galima oriai leisti senatvę. Nes kuo vėliau prisijungiama prie privataus pensijų fondo, tuo mažesnė suma yra sukaupiama.

Šiuo metu esantis 2% dydžio įmokos į pensijų fondus yra per mažos. Nors įmokų didinimas yra numatytas tik nuo 2020 metų, tačiau tie 3,5% dydžio įmokos atitinka tik 2005 metų lygį. Įmokų dydis artimiausiu metu turėtų pasiekti bent jau 2007-2008 metų lygį bei po truputėlį didėti.

Pensijų fondų valdymo įmonės vadovas turėtų į darbą priimti asmenis tik su tam tikra kvalifikacija. Bei atitinkamai atsižvelgiant su kokia investavimo strategija darbuotojui teks dirbti. Kuo rizikingesnis pensijų fondas, tuo darbuotojo kvalifikacija turi būti aukštesnė.

IŠVADOS

Valstybinis socialinis draudimas yra skirtas apdraustiems asmenims, kurie susiduria su socialinėm rizikom. Taip yra garantuojamos netektos pajamos, kai apdraustasis suserga, netenka darbo, išeina motinystės ar tėvystės atostogų bei sulaukus pensinio amžiaus.

Socialinio draudimo poreikio atsiradimą nulėmė industrinė revoliucija. Pirmieji šį draudimą pradėjo taikyti vokiečiai. Lietuvoje jis atsirado vėliau, prezidento Stulginskio A. laikais. Socialinis draudimas Lietuvoje vystėsi keliais etapais: tarpukario Lietuva, sovietinė Lietuva ir Lietuva, atkūrus nepriklausomybę. Šiuo metu galioja valstybinio socialinio draudimo įstatymas priimtas 1991 metais, kuris dažnai yra atnaujinamas. Šis draudimas sudaro didžiausią ir svarbiausią socialinės apsaugos sistemos dalį. Jis apima beveik visus Lietuvos gyventojus: samdomieji darbuotojai ir savarankiškai dirbantys asmenys moka socialinio draudimo įmokas, o atsitikus draudimui įvykiui gauna valstybinio socialinio draudimo išmokas (pensijas, pašalpas, kompensacijas). Su šiuo draudimu apdraustieji draudžiami nuo ligų, dėl senatvės, motinystės (tėvystės) bei kitais įstatymo numatytais atvejais. Taigi šio draudimo pagrindinė funkcija – garantuoti pajamas jas netekusiems apdraustiesiems įstatymo numatytais atvejais.

Valstybinio socialinio draudimo biudžetą įtakoja ekonominiai, politiniai, socialiniai – demografiniai veiksniai. Dažniausiai šie veiksniai veikia neigiamai bei mažina surenkamas įplaukas, nes atsižvelgus į statistinius duomenis matyti, kad Lietuvoje socialinė - demografinė būklė nėra ypatingai gera, nes gimstamumas nėra didelis, visuomenė senėja, darbingo amžiaus žmonių mažėja dėl emigracijos. Taip pat nėra stabili ekonominė būklė, dažniai keičiasi politiniai sprendimai, kurie ne tik atgina užsienio investuotojus, bet ir verčia žmones emigruoti. Todėl 2003 metais buvo pradėta vykdyti pensijų reforma. Šios reformos dėka, žmonės turi galimybę dalį savo mokamų mokesčių „Sodrai“ nukreipti į privačius pensijų fondus. Nors sulaukę pensinio amžiaus pensija mokama iš valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto bus mažesnė nei to asmens, kuris nekaupia senatvei privačiuose pensijų fonduose, tačiau šį skirtumą bei dar daugiau bus gaunama iš privataus pensijų fondo.

2013 metų pabaigoje Lietuvoje veikė 28 II pakopos privatūs pensijų fondai. Šiuos fondus valdė 6 pensijų valdymo įmonės bei 2 gyvybės draudimo įmonės.

Išanalizavus II pakopos privačių pensijų fondų dalyvius buvo nustatyta, jog daugiausia kaupiančiųjų ateičiai yra nuo 30 iki 45 metų. Tai daugiausia yra asmenys, kurie turi pastovias darbo vietas, kurie yra sukūrę šeimas bei turintys išsilavinimą. O mažiausiai kaupiančiųjų yra paskutinėje ketvirtoje grupėje, kuria sudaro dalyviai nuo 60 metų. Šios grupės mažumą galima paaiškinti tuo, jog pradedant kaupti pensijai tokio amžiaus gaunama nauda iš privačių pensijų fondų būtų labai maža. O analizuojant dalyvius pagal lytį nustatyta, kad daugiau dalyvių yra moterų negu vyrų.

Išanalizavus II pakopos privačių pensijų fondų taikomus administravimo mokesčius pagal investavimo strategijas galima teigti, jog apibendrintai mažiausius mokesčius taiko UAB „Finasta Asset Management“ pensijų valdymo įmonė. Konservatyviuose pensijų fonduose mažiausi mokesčiai yra taikomi fonde „Swedbank pensija 1“, mažos akcijų dalies pensijų fonduose – Finastos Augančio pajamingumo pensijų fonde, vidutinės akcijų dalies pensijų fonduose – Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fonde, akcijų dalies pensijų fonduose – Finastos racionalios rizikos pensijų fonde.

Nagrinėtas investicinės grąžos rodiklis pagal investavimo strategijas.

Apibendrinant konservatyvių pensijų fondų investicinę grąžą galima teigti, jog visi dirbo pelningai išskyrus Konservatyvaus valdymo Danske pensija (2010 m.) bei SEB pensija 1 (2013 m.). Tačiau pats pelningiausias buvo Finastos konservatyvaus investavimo pensijų fondas.

Tarp mažos akcijų dalies pensijų fondų geriausius investicinės grąžos rodiklius pasiekė Finastos Augančio pajamingumo pensijų fondas, nors 2011 metais, šio pensijų fondo rezultatai buvo blogiausi, dėl prisiimtos didelės rizikos.

Tarp vidutinės akcijų dalies pensijų fondų geriausius investicinės grąžos rezultatus pasiekė Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fondas.

Tarp akcijų pensijų fondų geriausius investicinės grąžos rezultatus Finastos Racionalios rizikos pensijų fondas, nors nepalankiais 2011 metais šis fondas patyrė daugiausia nuostolių iš visų akcijų pensijų fondų.

Analizuojami pensijų fondai pagal apskaitos vieneto vertės pokyčio rodiklį buvo suskirstyti pagal investavimo strategijas. O norint, kad apskaitos vieneto vertės pokyčio analizė geriau atspindėtų naudą, buvo analizuojama vieneto vertės pokyčio ir investicinės grąžos sąveika.

Apibendrintai galima teigti, jog dažniausiai dalyvių pelningumas buvo didesnis nei pensijų fondų gaunama nauda, bei kintant vieneto vertės pokyčiui atitinkamai didės arba mažės investicinė grąža.

Apibendrinus visus pensijų fondus galima teigti, jog daugiausiai naudos gavo dalyviai pasirinkę UAB „Finasta Asset Management“ pensijų valdymo įmonę. Tarp konservatyvių pensijų fondų daugiausiai dalyviai galėjo gauti iš Finastos konservatyvaus investavimo pensijų fondo, mažos akcijų dalies - Finastos Augančio pajamingumo pensijų fondo, vidutinės akcijų dalies pensijų fondų - Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fondo, akcijų dalies pensijų fondo dalyviai daugiausiai naudos galėjo gauti iš Finastos Racionalios rizikos pensijų fondo.

Apskaičiavus pensijų fondų rizikingumą nustatyta, kad tarp konservatyvių pensijų fondų rizikingiausiai dirbo „Aviva Europensija“ pensijų fondas, kurio vidutinis standartinis nuokrypis buvo 3,04% , o mažiausias standartinis nuokrypis buvo „MP Stabilo II“ pensijų fondo (0,88%). Iš

apskaičiuoto Šarpo rodiklio galima teigti, jog geriausiai sekėsi Finastos Nuosaikaus (3,59%) bei Konservatyvaus investavimo(2%) pensijų fondų valdytojams.

Tarp mažos akcijų dalies rizikingiausias pensijų fondas yra Finastos Augančio pajamingumo (5,94%), o mažiausiai rizikingas buvo „Swedbank pensija 2“ (2,9%) pensijų fondas. Tačiau nei vienas Šarpo rodiklis neperkopė vieneto reikšmės. O tai parodo, jog investuotojai neįvykdė norimo investicijų efektyvumo. Efektyviausiai sekėsi investuoti Finastos Augančio pajamingumo pensijų fondui (0,99%).

Tarp vidutinės akcijų dalies didžiausias standartinis nuokrypis buvo Finastos Aktyvaus investavimo pensijų fondo (6,66%), o mažiausiais standartinis nuokrypis yra „Swedbank pensija 3“ pensijų fondo (3,82%). Didžiausias investicijų efektyvumas buvo pasiektas pensijų fonde MP Medio II, kurio šarpo rodiklis buvo 4,43%.

Tarp akcijų dalies pensijų fondų daugiausia rizikavo Finastos Racionalios rizikos pensijų fondas (8,13%), o mažiausiai rizikingas fondas yra „Swedbank pensija 5“ (3,63%). O didžiausias investicijų efektyvumas buvo pasiektas „Danske pensija 100“ pensijų fonde (42,04%).

Kad II pakopos privatūs pensijų fondai būtų patrauklesni būsimiems jų dalyviams turėtų palaiapsniui didinamos įmokos į pensijų fondus, padidinta investavimo strategijų įvairovė, administravimo mokesčiai taikomi turėtų būti taikomi nuo investavimo rizikos, kuo didesnė rizika tuo didesni mokesčiai. Taip pat valstybinės institucijos turėtų įstatymiškai užtikrinti pensijų fondų dalyviams minimalią investicinę gražą bei kiekvienai investavimo strategijai nustatyti didžiausią galimą riziko lygį, o jį peržengus skirti baudas. Taip pensijų valdymo įmonės atsakingiau rinktūsi kur investuoti klientų lėšas. Įmonių vadovai turėtų rinktis darbuotojus su kuo aukštense kvalifikacija, nes nuo darbuotojų turimų žinių priklauso darbo kokybė. Taip pat turėtų labiau šviesti visuomenę dėl privačių pensijų fondų teikiamos naudos bei nustatyti, nuo kokio amžiaus būtų privalu kaupti pensijas privačiuose pensijų fonduose.

LITERATŪRA

1. Atitinkamais metais baigtų bankroto procesų skaičius. Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2014-12-05] Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2278&status=A>
2. Balčienė N. (2007). Lietuvos privačių pensijų fondų vertinimo reikšmingumas. [žiūrėta 2014-12-14] Prieiga per internetą: http://www.asu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2007/finansai/Balciene_Nijole.pdf
3. Bogdanova N., Aidukaitė J. (2011). Socialinis draudimas tarpukario Lietuvoje: kūrimosi ypatybės bei būdingiausi bruožai. [žiūrėta 2014-05-01] Prieiga per internetą: <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2011/4/373-383.pdf>
4. Bartkus A. (2012). Ilgalaikis socialinio draudimo reformų poveikis socialinio draudimo biudžeto stabilumui. [žiūrėta 2014-05-05] Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2012~ISSN_1822-7996.V_6.N_2.PG_179-195/DS.002.0.01.ARTIC
5. Bartkus A. (2011). Antros pakopos kaupiamųjų pensijų fondų poveikis makroekonomikai. [žiūrėta 2014-05-05] Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367177438386/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
6. Čepinskis J., Raškinis D., Stankevičius R., Šernius A. (1999). Draudimas. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
7. Čepinskis J., Kanišauskaitė V. (2009). Visuomenės senėjimo iššūkių valdymo prielaidos. [žiūrėta 2014-10-19] Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367165530892/DS.002.0.01.ARTIC>
8. Danske pensija 50. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą: <https://www.danskebank.lt/index.php/privatiems/taupymas-ir-investavimas/pensija/ii-pakopos-pensija/fondu-rezultatai/danske-pensija-50/3671>
9. Danske pensija 100. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą: <https://www.danskebank.lt/index.php/privatiems/taupymas-ir-investavimas/pensija/ii-pakopos-pensija/fondu-rezultatai/danske-pensija-100/3670>
10. Deaths by age reached during the year and sex. [žiūrėta 2014-06-20] Prieiga per internetą: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_mager&lang=en/
11. DNB pensija 1. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą: <https://www.dnb.lt/lt/investiciju-valdymas/pensiju-fondai/type-1/2/3year>
12. DNB pensija 2. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą: <https://www.dnb.lt/lt/investiciju-valdymas/pensiju-fondai/type-1/4/3year>

13. DNB pensija 3. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą:
<https://www.dnb.lt/lt/investiciju-valdymas/pensiju-fondai/type-1/5/3year>
14. ERGO pensijų fondai. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą:
<http://www.ergo.lt/lt/pages/ergo-pensiju-fondai>
15. „Finasta“ konservatyvaus investavimo pensijų fondas. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą:
<http://www.finasta.com/lit/lt/taupymas-ir-investavimas/ii-pakopos-pensiju-fondai/finasta-konservatyvaus-investavimo>
16. „Finasta“ augančio pajamingumo pensijų fondas. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą:
<http://www.finasta.com/lit/lt/taupymas-ir-investavimas/ii-pakopos-pensiju-fondai/finasta-augancio-pajamingumo>
17. „Finasta“ aktyvaus investavimo pensijų fondas. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą:
<http://www.finasta.com/lit/lt/taupymas-ir-investavimas/ii-pakopos-pensiju-fondai/finasta-aktyvaus-finansavimo>
18. „Finasta“ racionalios rizikos pensijų fondas. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą:
<http://www.finasta.com/lit/lt/taupymas-ir-investavimas/ii-pakopos-pensiju-fondai/finasta-racionalaus-investavimo>
19. Gyventojų skaičius metų pradžioje. Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2014-12-05]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=1353&status=A>
20. Gruževskis B., Medaiskis T., Mikulionienė S. (2008). Visuomenės senėjimo: padariniai darbo rinkai ir įmonėms: tendencijos ir iššūkiai. Lietuvos ekonomika Europoje ir globalioje erdvėje. Vilnius: Ekonominių tyrimų centras.
21. Gruževskis B. (2012). 2012-ieji – Europos vyresnių žmonių aktyvumo ir kartų solidarumo metai. [žiūrėta 2014-06-20]. Prieiga per internetą:
http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&ved=0CEgQFjAI&url=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Flietuva%2Fdocuments%2Fpower_pointai%2Fmetine_2010%2F2012%2F2012-senejimas.ppt&ei=CiGqU9nuBaK8ygOHyoKwDA&usg=AFQjCNERe-Ib6yk3W0B1T-Gj2Rjcm8C3xQ&bvm=bv.69620078,d.bGQ&cad=rja
22. Gudaitis T. (2009). Lietuvos pensijų sistemos reformos vertinimas: nuo koncepcijos iki pirmųjų anuitetų. [žiūrėta 2014-06-20]. Prieiga per internetą:
<http://www.ceeol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=2d5b848a-b6b5-4a6b-88ef-2f28814e2266&articleId=e5b2feb3-4cec-45f4-9244-4f8feb9c74e5>

23. Joniškis V. (2007). Istorijos ir politologijos žinynas. Mokiniai ir mokytojai. Informacija besirengiančiam valstybiniam istorijos ir politologijos egzaminui. Kaunas: Lututė.
24. Jurevičienė D., Samoškaitė Š. (2012). II pakopos pensijų fondų investicijų gražos, atsižvelgiant į riziką, vertinimas. [žiūrėta 2014-10-19] Prieiga per internetą: http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.btp.vgtu.lt%2Findex.php%2Fbtp%2Farticle%2Fdownload%2Fbtp.2012.32%2Fpdf&ei=2mxFVI7iPIu9ygOozILICA&usg=AFQjCNGT_xjObR6ZdL3YDz_M1QzW9tY53Sg&bvm=bv.77880786.d.bGQ&cad=rja
25. Klimaitė J. (2006). Privačių pensijų fondų vertinimo kriterijai. [žiūrėta 2014-12-14] Prieiga per internetą: http://www.asu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2006/finansai/Klimaite%20Jurgita.pdf
26. Klimaskis S. (2013). Mažo gimstamumo ir visuomenės senėjimo problema: sprendimo būdas – šeimos institutą stiprinanti mokesčių politika. [žiūrėta 2014-06-24]. Prieiga per internetą: <http://apzvalga.eu/mazo-gimstamumo-ir-visuomenes-senejimo-problema-sprendimo-budas-%E2%80%93-seimos-instituta-stiprinanti-mokesciu-politika.html>
27. Klientų dėmesiui: informuojame apie II pakopos pensijų fondų jungimą. (2014). . [žiūrėta 2014-12-15]. Prieiga per internetą: <http://www.finasta.com/lit/lt/naujienu-centras/naujienos/5537/klientu-demesiui-informuojame-apie-ii-pakopos-pensiju>
28. Kodėl verta kaupti lėšas II pakopos pensijų fonde? [žiūrėta 2014-10-20] Prieiga per internetą: <https://www.seb.lt/privatiems-klientams/pensija/pensijos-kaupimas/ii-pensiju-pakopa#nauda>
29. Kokį „Swedbank“ pensijų fondą pasirinkti? [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą: https://www.swedbank.lt/lt/pages/privatiems/swedbank_pensiju_fondai
30. Socialinis draudimas. (2013). [žiūrėta 2014-05-04] Prieiga per internetą: http://lt.wikipedia.org/wiki/Socialinis_draudimas
31. Lazutka R. (2007). Pensijų sistemų raida Lietuvoje. [žiūrėta 2014-05-01] Prieiga per internetą: <http://www.ebiblioteka.lt/resursai/LMA/Filosofija/fil72/9.pdf>
32. Guogis A. (2008). Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos. [žiūrėta 2014-06-24]. Prieiga per internetą: https://www.google.lt/?gws_rd=ssl#q=D%C4%96L+LIETUVOS+SOCIALIN%C4%96S+A+PSAUGOS+SAMPRATOS
33. Guogis A., Bogdanova N. (2012). Sovietinio socialinės apsaugos modelio funkcijos bei raida ir Lietuva. [žiūrėta 2014-05-01] Prieiga per internetą:

- <http://citavimas.lituanistikadb.lt/eng/Publications/view/sovietinio-socialines-apsaugos-modelio-funkcijos-bei-raida-ir-lietuva>
34. Guogis A., Bogdonava N. (2011). Sovietinio socialinio draudimo modelis Lietuvoje: struktūra ir ideologija. Lietuvos statistikos darbai. [žiūrėta 2014-06-20]. Prieiga per internetą: <http://www.statisticsjournal.lt/index.php/statisticsjournal/article/viewFile/66/pdf>
 35. Letukienė N., Gineika J. (2008). Istorija. Politologija. Kurso santrauka istorijos egzaminui. Vilnius: Alma Littera.
 36. Lietuvos II ir III pakopos pensijų fondų bei KIS rinkos apžvalga. (2014). [žiūrėta 2014-12-14] Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/ii_ir_iii_pakopos_pensiju_fondu_bei_kolektyvinio_investavimo_subjektu_rinkos_apzvalga_2013_m_1
 37. Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo įstatymas. (1991). [žiūrėta 2014-05-01] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=478639
 38. Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas. (2001). [žiūrėta 2014-05-01] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=440932.
 39. Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas. (1994) [žiūrėta 2014-05-05] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=465633
 40. Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas. (2000) [žiūrėta 2014-10-18]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=470395
 41. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas.) (1999) [žiūrėta 2014-10-18]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=478773
 42. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas. (2003) [žiūrėta 2014-10-18]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=463741
 43. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas. (1996) [žiūrėta 2014-10-18] prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=478640
 44. Išdui dirba tik 1/3 gyventojų. (2012). [žiūrėta 2014-05-05] Prieiga per internetą: http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvos_politika/izdui_dirba_tik_13_gyventoju/
 45. Liutvinavičius M., Sakalauskas V. (2011). Veiksnių, turinčių įtakos kaupimo privačiuose pensijų fonduose efektyvumui, tyrimas. [žiūrėta 2014-05-05] Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC4QFjAA&>

- [url=http%3A%2F%2Fwww.mruni.eu%2FIt%2Fmokslo_darbai%2Fst%2Farchyvas%2Fdwn.php%3Fid%3D307479&ei=nOVnU7WqOKyv7AbEyIDoBA&usg=AFQjCNFno0YJlq7e0P4ZspRkCwKP-egR2Q&sig2=vV3FnjhrHyTPZxa1q00JSw&bvm=bv.65788261,d.bGE&cad=rja](http%3A%2F%2Fwww.mruni.eu%2FIt%2Fmokslo_darbai%2Fst%2Farchyvas%2Fdwn.php%3Fid%3D307479&ei=nOVnU7WqOKyv7AbEyIDoBA&usg=AFQjCNFno0YJlq7e0P4ZspRkCwKP-egR2Q&sig2=vV3FnjhrHyTPZxa1q00JSw&bvm=bv.65788261,d.bGE&cad=rja)
46. Konservatyvaus valdymo Danske pensija. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą: <https://www.danskebank.lt/index.php/privatiems/taupymas-ir-investavimas/pensija/ii-pakopos-pensija/fondu-rezultatai/konservatyvaus-valdymo-danske-pensija/3672>
47. Number of live births. [žiūrėta 2014-06-20] Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00111&plugin=1/>
48. Population on 1 January, Persons. [žiūrėta 2014-06-20]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00001&plugin=1/>
49. Pensijų kaupimo bendrovių nustatyti mokesčiai, atskaitomi iš dalyviui priklausančių piniginių lėšų. [žiūrėta 2015-02-04] Prieiga per internetą: http://lb.lt/finansu_istaigu_finansines_ataskaitos
50. Pensijų fondai. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą: <https://www.mpensija.lt/pensiju-fondai.html>
51. Pensijų fondas „Europensija“. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą: http://www.aviva.lt/lt/pensiju_fondai/pensiju-fondas-europensija.php
52. Pensijų fondas „Europensija plus“. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą: http://www.aviva.lt/lt/pensiju_fondai/pensiju-fondas-europensija-plus.php
53. Pensijų fondas „Europensija ekstra“. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą: http://www.aviva.lt/lt/pensiju_fondai/pensiju-fondas-europensija-ekstra.php
54. Pensijų kaupimas. [žiūrėta 2014-05-05] Prieiga per internetą: <http://www.pensijusistema.lt/index.php?1605788083>
55. Vaičiulis M. (2009) Pensijų fondai. [žiūrėta 2014-10-19] Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=15&ved=0CDwQFjAEOAo&url=http%3A%2F%2Fwww.vartotojai.lt%2Fget.php%3Ff.1231&ei=oJ06VMSLLcLmyQPOroGIBA&usg=AFQjCNFKryzx4OVJNvQYOYmlg2iri19NhQ&sig2=zlBejY8-rvRysECQLUBiDA&bvm=bv.77161500,d.bGQ&cad=rja>
56. Skučienė D. (2011). Kaupiamųjų pensijų schemas dalyvių elgsenos tendencijos Lietuvoje. [žiūrėta 2014-05-05] Prieiga per internetą: <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2011/2/226-235.pdf>

57. Tyrimas: II pakopos pensijų sistema gali užtikrinti, kad pensijos ateityje nemažėtų, tačiau sistemai atsipirkti prireiks laiko. (2013). [žiūrėta 2014-10-19] Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/tyrimas_ii_pakopos_pensiju_sistema_gali_uztikrinti_kad_pensijos_ateityje_nemazetu_taciau_sistemai_atsipirkti_prireiks_laiko
58. Oficialios statistikos portalas. Pensijų gavėjai. [žiūrėta 2014-05-05] Prieiga per internetą: <http://atvira.sodra.lt/>
59. UAB „Danske Capital investicijų valdymas“ pensijų fondų ataskaitos. [žiūrėta 2015-01-17] Prieiga per internetą: <https://www.danskebank.lt/index.php/privatiems/taupymas-ir-investavimas/pensija/ii-pakopos-pensija/fondu-rezultatai/danske-pensija-100/3670#item-3746>
60. UAB „Finasta Asset Managemen“ pensijų fondų ataskaitos. [žiūrėta 2015-01-17] Prieiga per internetą: <http://www.finasta.com/lit/lt/fondu-ataskaitos/pensiju-fondu-ataskaitos>
61. UAB „MP Pension Funds Baltic“ pensijų fondų ataskaitos. [žiūrėta 2015-01-17] Prieiga per internetą: <https://www.mpensija.lt/pensiju-fondai/ataskaitos.html>
62. UAB „SEB investicijų valdymas“ pensijų fondų ataskaitos. [žiūrėta 2015-01-17] Prieiga per internetą: <https://www.seb.lt/seb-pensija-fondu-taisykles-ir-ataskaitos>
63. UAB "Swedbank investicijų valdymas" pensijų fondų ataskaitos. [žiūrėta 2015-01-17] Prieiga per internetą: https://www.swedbank.lt/lt/pages/privatiems/ataskaitos_ir_taisykles
64. Valstybinis socialinis draudimas: statistiniai duomenys. (2013). [žiūrėta 2015-02-09]. Prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/uploads/documents/files/Statistiniai%20duomenys%20uz%202013%20metus.pdf>
65. Valstybinis socialinis draudimas. [žiūrėta 2014-05-04] Prieiga per internetą: <http://zodynas.vz.lt/Valstybinis-socialinis-draudimas>
66. Valstybinis socialinis draudimas Lietuvoje. (2009). [žiūrėta 2014-05-05] Prieiga per internetą: <http://www.sodra.lt/get.php?f.5085>
67. II pensijų pakopa. [žiūrėta 2014-12-15] Prieiga per internetą: <https://www.seb.lt/privatiems-klientams/pensija/pensijos-kaupimas/ii-pensiju-pakopa#ii-pakopos-fondai-kaip-pasirinkti>